श्यामार्चनचन्द्रिका

४७२२

१ श्रीमते रामानुजाय नमः॥ श्रीरामार्चनचंद्रिका लिख्यते॥ नतुंस सनिवा
रिधिं त्रिजगतां नौनौमि यस्य प्रभो॥ येनेदं सकलं विभाति सततं जातं स्थि
तं संहृतं॥ यश्चैतन्यघनः प्रमाणविधुरो वेदांतवेद्यो विभु॥ तं वंदे सह
जप्रकाशममलं श्रीरामचंद्रं परं॥१॥ विश्वं व्यापितनोः स्वभावबुपतेमे
नैव मूर्तौ लुपो॥ वाक्यार्थप्रतिबोधनैकचतुरः शांत्यादिशीलः शुचिः॥
अज्ञानांधनिवारणैककतरणिर्विज्ञानचिंतामणिर्नित्यानंदपदैकभू
र्विजयते श्रीमन्मुकुंदो मुनिः॥२॥ वेदांतवाक्यार्थहरिर्विराजते यस्मि
न्राजाः कामसद्वायोद्गतं हि॥ संतः सदानंदपदं प्रयेपहिरेवंदेमुकुंदा
ख्यवनेगुहं परं॥३॥ पूर्वैर्नैकतंत्रनापनीयमखिलं कल्पं वरं माहृतेत्रे
ह्यागस्त्यवसिष्ठनाममसंहिताः कल्याणसंहिताः। शास्त्रं मंत्रम १

पंमपाकुवलयंत्वा लोजसीतादिकं ॥ श्रीएमार्चनचंद्रिकाकलिम
लप्रध्वंसिकाप्रोच्यते ॥ ततःस्वयगातैर्नानावाक्यैरेवानुकल्पितैः ॥ सौक
पर्यार्थंक्रमः समकूसंक्षेपणाप्रतन्यते ॥ उच्यते प्रथमं तत्र लक्षणं गुरु
शिष्ययोः ॥ शांतोदांतः कुलीनश्च विनीतः शुद्धवेषवान् ॥ शुद्धाचारः
सुप्रतिष्ठः शुचिर्दक्षः सुबुद्धिमान् ॥ आश्रमी ध्याननिष्ठश्च मंत्रतं
त्रविचक्षणः ॥ निग्रहानुग्रहे शक्तो गुरुरित्यभिधीयते ॥ श्रीगुरुल
क्षणं ॥ शांतो विनीतः शुद्धात्मा श्रद्धावान् धारणाक्षमः ॥ समर्थश्च
कुलीनश्च प्राज्ञः सच्चरितो धनी ॥ एवमादिगुणैर्युक्तः शिष्यो भवति
नान्यथा गुरुता शिष्यता वापि तयोर्वत्सरवासतः ॥ तथा चोक्तं सारसं
ग्रहे ॥ सद्गुरुः स्वाश्रितं शिष्यं वर्षमेकं परीक्षयेत् ॥ तत्रैव ॥ राज्ञि चामा
त्यजो दोषः पत्नीपापं भर्तरि ॥ तथा शिष्यकृतं पापं गुरुः प्राप्नोति नि

ष्वितं ॥ इत्यागमे शिववाक्यं ॥ गुरुशय्यासने याने पादुकां पादपीठकं ॥
स्नानोदकं तथा छायां लंघयेन्न कदाचन ॥ तत्रैव ॥ गुरोरग्रे पृथक् पू
जां मद्वैतं तु परित्यजेत् ॥ दीक्षां व्याख्यां प्रभुत्वादि गुरोरग्रे विवर्जयेत्
इत्यहल्लो गुरुर्पल्लाकिंचिद्धमैत्र संतनहे ॥ अश्रद्धः प्रेक्षकः शिष्यो न
कार्यः कर्हिचिद् बुधैः ॥ इति गुरुशिष्यलक्षणं ॥ दीक्षां विनोपदेशस्य
दुष्टत्वात् तस्य मन्तुसा ॥ पापक्षयं दिव्यभावं साधकस्य करोति यतः ॥ तत्रा
पि सिद्धसाध्यादिभेदैः संशोधयेन्मनुं ॥ पंचोर्ध्वा पंच तिर्यक् च कोष्ठा
षोडशकं भवेत् ॥ क्रमेणानेन
विलिखेद् आदिक्षांतान् मातृकाः
ईहुग्निरुद्रनवनेत्रयुगेन दिक्षु
व्वच्छाच्छ षोडशचतुर्दशभूतके

अथकह ॥	॥ उऊ॰ष ॥	॥ आवद ॥	॥ चचफ ॥
ओडवल ॥	॥ लृ म ॥	॥ औपत्रा	लृत्रप
ईघन ॥	॥ ऋजभ ॥	॥ इगाध ॥	॥ ऋछव
॥ अःतस ॥	॥ एठल ॥	॥ अ ॥	॥ एठर ॥

षु॥ पातालपंचदशवह्निहिमांशुकोष्ठवर्णान्न्यसेल्लिपिभवान्
क्रमतः सुधीमान् ॥ जन्मर्क्षक्षितितो वीक्ष्य तं तं मंत्रादिमाक्षरं ॥ चतु
र्भिः कोष्ठकैस्त्वेकैकेइति कोष्ठचतुष्टये ॥ चतुर्थे तत्कोष्ठकेषु सम्मतो
जन्मभाक्षणात् ॥ सिद्धः साध्यः सुसिद्धोरिः क्रमाद्ज्ञेयो विचक्षणैः ॥
साध्यनामाद्यभरतः सिद्धादिक्रमदृश्यते ॥ सिद्धः सिध्यति कालेन
साध्यस्तु जपहोमतः ॥ सुसिद्धो ग्रहमात्रेण ह्यरिर्मूलनिकृंतनः ॥
सिद्धार्थाः बांधवाः प्रोक्ताः साध्याः सेवकाः स्मृताः ॥ सुसिद्धः पोषकाः
ज्ञेयाः शत्रवो घातकाः मताः ॥ जपेन बंधुः सिद्धः स्यात्सेवकोधिकसे
वया ॥ पुष्णाति पोषकोभीष्टं घातको नाशयेद्ध्रुवं ॥ सिद्धसिद्धस्त
थातेनैव द्विगुणात्सिद्धसाध्यकः ॥ सिद्धः सुसिद्धोर्द्धजपात्सिद्धा
रिहेति बांधवान् ॥ साध्यसिद्धो द्विगुणतः साध्यसाध्यो निरर्थकः ॥

२ तप्रसिद्धोह्मंध्रिजपात्साध्याहरिर्हंतिगोत्रजान्॥ सुसिद्धसिद्धोर्धज
3 पात्तत्साध्यो द्विगुणाधिकात्॥ तत्सुसिद्धोनहादेवसुसिद्धारिःस्वगो
त्रहा॥ अरिःसिद्धःसुतंहन्यादरिःसाध्यस्तुकन्यकां॥ तत्सुसिद्धस्तुप
त्नीघ्नस्तदरिर्हंतिसाधकं॥ मातापितृकृतेनामयचात्माभिजनैस्त
थः॥ विश्लेष्यलस्यवैवर्णान्नवावर्णाविभेदसः॥ तथेवमंत्रवीजा
नीततःशोधनमाचरेत्॥ विदुद्धिविंदुकापध्यानीपजित्स्वांघ्रिसंभ
वः॥ सहनोद्धारणात्प्राप्रमधिकारक्षमेवच॥ अपभ्रंशणाक्षरंलक्षे
पत्काखिडचतुष्टपं॥ मंत्राक्षरैःसहैकैकंनामवर्णंविशोधयेत् वि
जनैर्भिजनान्येवस्वरैःसाधयेत्वाततथा॥ आद्यमाद्येनसंशोध्यंद्वि
तीयेनद्वितीयकं॥ मंत्रेवाप्यथवानाम्निवर्णाःस्युर्विषमापदानतदा २
मंत्रेसमारभ्यसमंयावत्प्रयोजयेत्॥ आघंतयोःसिद्धवर्णान्मंत्रेय

स्मिन्वरानने ॥ अचिरेणैव कालेन सम्भवेत्सर्वसिद्धिदः ॥ साध्यांता
दि प्रजतो यत्तु अनिरुद्धेण सिध्यति ॥ आदावंते तु सिद्धं तु सर्वकाम
विभूतिदः ॥ आदावंते विदर्भस्तु भवेत्साध्यः समंत्रकः ॥ स्थानत्र
यगतारिर्यो मंत्रो मध्यस्थस्समो मतः ॥ प्राप्तु भवति पदादौ मध्ये सिद्धंत
दंतके साध्यः कष्टेन कार्यसिद्धिस्तस्य फलं स्वल्पमेव भवेत् ॥ अंते
यदि भवति रिपुः मध्यमे मध्ये च भवति साध्यपुरां कार्यविलंबित्तस्मा
त्सर्वस्माति सर्वमेवांते ॥ सिद्धं तु सिद्धं मथवारिपुणां तत्तरितं परिक्ष
पेद्यत्नात् ॥ वक्त्रापास्त्रज्वलितं तं मंत्रं वर्जयेन्मतिमान् ॥ न सिं
हार्कवाराहाणां प्रासादप्रणवस्य च ॥ सपिंडाक्षरमंत्राणां सिद्धादी
न्नैव शोधयेत् ॥ स्वप्ने लब्धे स्त्रियादत्ते मालामंत्रे त्रिबीजके ॥ वैदि

४ केषु च सर्वेषु सिद्धादिन्नैव शोधयेत् ॥ इति सिद्धादिशुद्धिः ॥ अथ मंत्रा
णां स्वकुलाकुलभेदं च वक्ष्यामः ॥ उ ऊ ओ ग ज ड त द ब ला ज्ञः पार्थि
वाः ॥ कं कं औ घ भ व शा वा रु णं ॥ इ ई ए ख छ ठ थ फ रा क्षा ज्ञाग्नेयाः
ज ज्ञा ऐ क च ञ ट प प या मा रु ताः ॥ ल लृ ज्ञं अं ज ण न म स हः नाभसाः
॥ साधकस्योक्षरं पूर्वं मंत्रस्यापि तदक्षरं ॥ यद्येकभूतं दैवत्यं ज्ञानीया
त्स्वकुलं हि तत् ॥ भौमस्य वारुणं मित्रं माग्नेयस्यापि मारुतं ॥ मारु
तं पार्थिवाप्यानां शत्रुराग्नेयस्य चांभसं ॥ नाभसं वै मित्रस्याद्धि हृद्धं नै
व मेलयेत् ॥ इति स्वकुलान्यभेदः ॥ वालादिभेदेऽप्यपरो मंत्राणाम
भिधीयते ॥ ज्ञात्वैकाक्षरं मंत्रं वा लाद्याः षोडशाक्षरात् ॥ अत्र त्वा ४
विशंते प्रौढाः तत्तो न्यश्च विरामताः ॥ स्वाहांता स्त्रीस्वरूपास्तुः न

मौंताश्च नपुंसकाः ॥ हूं फडंतालये मंत्राः प्रमांसस्ते प्रकीर्तिताः ॥ फलस्ल
ते त्रिविधा मंत्रा वश्य शांत्याभिचारिके ॥ इति बालादिभेदः ॥ राशिमे
लनमाह व्योमस्येन क्षत्रास्थितिमथाततः ॥ अ आ इ ई मेषः ॥ उ ऊ ऋ ॠ वृ
षभः ॥ ऌ ॡ मिथुनः ॥ ए ऐ कर्कः ॥ ओ औ सिंहः ॥ अं अः श ष स ह
ळ क्षा कन्या ॥ कवर्गस्तुलः ॥ चवर्गो वृश्चिकः ॥ टवर्गो धनुः ॥ तवर्गो
मकरः ॥ पवर्गो कुंभः ॥ य र ल वा मीनः ॥ साध्याद्योक्षरपर्यंतगणये ॥
त्साधकाक्षरान्त ॥ एकपंचनववांधवाः स्मृताः ॥ द्वौ च षट् च दश मातृ
सेवकाः ॥ वन्हिहृद्रमनपत्लपोषकाः दूदशाष्टचतुरास्त्रयांतकाः ॥ इ
यंफलं श्रुतिः ॥ हटकावक्रैः त्यान्तव्या ॥ अत्रातुरिणाधनशोधनानंत
रं लिपिविन्यासान्तव्या ॥ इति राशिमेलनं ॥ अ आ आश्विनी देवता

५ णाः ॥ इ भरणी मनुष्यगणाः ॥ ई उ ऊ कृत्तिका राक्षसगणाः ॥ ऋ
5 ॠ लृ ॡ रोहिणी मनुष्यगणाः ॥ ए मृगशीर्षो देवगणाः ॥ ऐ आर्द्रा
मनुष्यगणाः ॥ ओ औ पुनर्वसु देवगणाः कः पुष्यो देवगणाः ॥ ख ग
आश्लेषा राक्षसगणाः ॥ घ ङ मघा राक्षसगणाः ॥ च पूर्वा मनुष्यग
णाः छ ज झ उत्तरा मनुष्यगणाः ॥ ञ हस्तो देवगणाः ॥ ट ठ चित्रा रा
क्षसगणाः ॥ ड स्वाती देवगणाः ॥ ढ ण विशाखा राक्षसगणाः ॥ त थ
द अनुराधा देवगणाः ॥ ध ज्येष्ठा राक्षसगणाः ॥ न प क मूलं राक्ष
सगणाः ॥ व पूर्वाषाढा मनुष्यगणाः ॥ भ उत्तराषाढा मनुष्यगणाः ॥
म श्रवणो देवगणाः ॥ य धनिष्ठा राक्षसगणाः ॥ ल शतताराकं राक्ष ५
सगणाः ॥ व श पूर्वभाद्रपदा मनुष्यगणाः ॥ ष स ह उत्तराभाद्रपदा

मनुष्यगणाः॥ एषसह उत्तराभाद्रपदा मनुष्यगणाः॥ अं अः लं क्षः रे
वती देवगणाः॥ प्रादक्षिण्येन गणयेत्साधकस्याक्षरान्सुधीः॥ जन्म
संपद्विपत्क्षेमप्रत्यरिः साधको वधः॥ मैत्रपरममैत्रं च जन्माद्येति
पुनः पुनः॥ विपद्वधः प्रत्यरिं च परित्याज्यं मनीषिभिः॥ इति नक्ष
त्रप्रकारः॥ सुप्तप्रबोधकालोऽथ मंत्राणामभिधीयते॥ आग्नेयामा
त्मका मंत्रा विज्ञेयाः क्रूरसौम्यपाः॥ कर्मणो वन्हितांतास्य विपन्ना
याः समीरिताः॥ आग्नेया मनवः सौम्याभू पिछे हून्त्याक्षराः॥ आ
ग्नेयाः संप्रबुध्यंते प्राणे चरति दक्षिणे॥ भागेन्यस्मिन्स्थिते प्राणे सौ
म्या बोधं प्रयांति च॥ नाडीद्वयगते प्राणे सर्वे बोधं प्रयांति ते॥ प्रछप
ति फलं सर्वे प्रबुद्धा मंत्रिणां सदा॥ पद्धा प्राणापानसमायोगाद्धि

६ वशान्नेयात्तु मेलनं ॥ प्रबोधकालो विक्षेपः स्वापकालात्तथापरः ॥ इति
सप्तबोधकालाः ॥ संपुटीकृत्य मंत्रेण लक्षं तानाद्यान्सबिंदुकान् ॥ एन
स्वसविसर्गाल्लोमकारान्केवलं पठेत् ॥ एवं जप्तो प्रदिश्य स्वैस्त्व बुद्धः
शीघ्रसिद्धिदः ॥ अथार्णधनम् प्रदिश्य कथ्यते सिद्धिदायिनी ॥ इंद्राग्नी
नेत्र विपं चद्र शर्भवेद वन्धाप्रधानकं वर्भिगुणितास्वधानं ॥ दि
गाहगिरि श्रुति राजातिमुनिषु चेदपद्मु न्हिभिस्वगुणितान् थसा
धकार्णन ॥ नामाह्लादकठवाऋजभक्षशेबंतान्त्वोभयोरधिक
शेषपक्षं न्नेत्रणास्मान् ॥ अथार्थे ॥ इंद्राग्न केसाध्य वर्णान्स्वरव्यंज
नरूपान्पृथक्कृत्वा तान्गुणितान्क्रत्वा तथा साधकनामाक्षराणि
द्विगाद्विभिः केगुणपेत ॥ नामाक्षराद्विजि ॥ स्वरव्यंजनसमुदाया ६

त्॥ अकठवाधितिवर्गा चतुष्कपञ्चभिन्ना
त्॥ अइउऋऌएऐओऔअंअः॥ ए
तद्योवर्गाः कादिर्ङान्तः कवर्गः॥ ठादि
फान्तष्ठवर्गः॥ बादिर्हान्तो बवर्गः॥ एते ए
कादशैकदशाष्टसप्तस्वरा वर्गाः॥

१४	२७	२	१२	१५	६	४	३	८	९	९
अ	इ	उ	ऋ	ऌ	ए	ऐ	ओ	औ	अं	अः
क	ख	ग	घ	ङ	च	छ	ज	झ	ञ	ट
ठ	ड	ढ	ण	त	थ	द	ध	न	प	फ
ब	भ	म	य	र	ल	व	श	ष	स	ह
१०	१	७	४	९	३	७	५	४	६	३

अस्मात् अकठवात् अष्टभिर्भागे हृते सत्त्वभयोः साध्यसाधकव
र्गयोः शेषस्याधिकहृस्वस्यहृतांधने च न्यूनात्वा मैत्रे द्द्घात्॥ इति सा
ध्यसाधनशोधनं॥ राशिनाम्नः कृत्तासेयात्पजेष्ठं ऋणं तिथ्यं॥ स्वेरा
शेमैत्राणां पत्तैराणां नीयं विचक्षणैः॥ लग्नं धनं भ्रातृबन्धुपुत्रशत्रु
कलत्रकः मरणं धर्मकर्मायव्ययाः द्वादशराशयः॥ इति राशिशुद्धिः

७ अन्येपिमंत्रदोषापेज्ञेयाग्रंथांतराद्बुधैः॥ लिख्यंतेमंत्रसंस्काराःशा
रदादितिलकाद्दृशा॥ जननंजीवनंपश्चात्ताडनंबोधनंतथा॥ अथा
भिषेकोविमलीकरणाप्यायनेपुनः॥ तर्पणंदीपनंगुप्तिर्दशैतामंत्रसं
स्क्रियाः॥ मंत्राणांमातृकामध्यादुद्धारोजननंस्मृतं॥ प्रणवांतरितान्कृ
त्वामंत्रवर्णांजपेत्सुधीः॥ एतज्जीवनमित्याहुर्मंत्रतंत्रविशारदाः॥
मंत्रवर्णान्समालिख्यताडयेच्चंदनांभसा॥ प्रत्येकंवायुनातत्त्वताडनं
तदुदाहृतं॥ विलिख्यमंत्रंतन्मंत्रीप्रसूनैकरवीरजैः॥ जन्मंत्राक्षरसं
ख्यातैर्हन्यात्तेनबोधनं॥ स्वतंत्रोक्तविधानेनमंत्रीमंत्रार्णसंख्य
या॥ अश्वत्थपल्लवैर्मंत्रमभिषिंचेद्विशुद्धये॥ संचिंत्यमनसामंत्रंज्यो ७
तिर्मंत्रेणनिर्दहेत्॥ भोजपत्रेलिखित्वास्यकत्रिकोणांरोचनादिभिः

वाहृएं कोणमारभ्य सव्यथाविधये समं ॥ एवमीशाग्निकोणाभ्यां जायते नत्रयोनयः ॥ नववेद मितानां तत्र विलिख्य मातृकां क्रमात् ॥ स्वकारादिहकारान्तां दशादि वह्णावधिः ॥ हे विन्दुसमावा स्य एव तत्र चंद्रनादिभिः नवतः सम्पु टेनं मंत्रजननं तदुदीरितं ॥ मंत्रे मलत्रयं मंत्री विमलीकरणं त्विदं ॥ तारं व्योमाग्निमनुयुक्दं डीज्योतिर्मनुर्मतः ॥ कुशोदकेनजप्तेन प्रत्यर्णं प्रोक्षणं मनोः ॥ तेन मंत्रेण विधिवदेतत्ताप्यापनं स्मृतं ॥ मंत्रेण वारिणा मंत्र तर्पणं तर्पणं स्मृतं ॥ तारमायारमायोगो मनोर्दीपनमुच्यते ॥ जप्यमानस्य मंत्रस्य गोपनंत्वप्रकाशनं ॥ इति मंत्रसंस्कारः ॥ मंत्रोद्धारमथो वक्ष्ये मंत्राणां राघवस्यतु ॥ ब्रह्मकल्पादि षु प्रोक्तं साधकानां सुसिद्धिदं ॥ वन्हिस्थं शयनं विसार्धचंद्रविभूषितं ॥ ए

कामाक्षरो मनुः प्रोक्तो मंत्रराजः सुरद्रुमः॥ ब्रह्मा मुनिः स्याद्गायत्रं छंदो रा
मोऽस्य देवता॥ दीर्घार्धेंदुयुजांत्यानि कुर्याद्धृद्यात्तनाम मनोः॥ शरत्पूर्तीर
मंदारवेदिकापंकजासनं॥ श्यामं वीरासनासीनं ज्ञानमुद्रोपशोभितं
वामोरुन्यस्ततद्धस्तं सीतालक्ष्मणसंयुतं॥ अवेक्षमाणमात्मानमा
त्मन्यमिततेजसं॥ शुद्धस्फटिकसंकाशं केवलं मोक्षकांक्षया॥ चिंत
यन्परमात्मानं भानुलक्षं जपेन्मनुं॥ वह्निर्नारायणो नाद्यो जाठरः के
वलोऽपि च॥ द्व्यक्षरो मंत्रराजोऽयं भुक्तिमुक्तिफलप्रदः॥ एकाक्षरोक्त
ऋष्यादि स्यादाद्येन षडंगकं॥ तारमायारमानंगवाक्स्वबीजैस्तु ष
ड्विधः॥ त्र्यक्षरो मंत्रराजः स्यात्सर्वाभीष्टफलप्रदः॥ द्विविधश्चंद्रभ
द्रांतो द्विविधश्चतुरक्षरः॥ ऋष्यादि पूर्ववज्ज्ञेयामेतेषांतु विचक्ष

णेः ॥ स्य प्रतिष्ठोरमो वायुर्हृद्यंवाणौमनुस्मृतः ॥ विश्वामित्रो मुनिः प्रो
क्तः पंक्तिश्छंदोस्य देवता ॥ रामभद्रो बीजशक्तिः प्रथमाणेन तीक्ष्ममात्त
भ्रूमध्ये हृदि नाभ्यंध्वोः पादयोश्चन्यसेत्मनुं षडंगपूर्वंवबद्धपंचा
र्णेर्मनुनाखिकं ॥ मध्येवंतकल्पतरोमूलेपुष्पलतासने ॥ लक्ष्मणे
न प्रगुणितमक्ष्णाःकोणेन सायकं ॥ अवेक्षमाणंजानक्या कृतव्य
जनमीश्वरं ॥ जटाभारलसच्छीर्षं रामं मुनिगणैर्वृतं ॥ लक्ष्मणेन
धृतच्छत्रमथवापुष्पकोपरि ॥ दशास्यमथनं प्राग्वत्ससुग्रीवविभी
षणं ॥ विजयाद्यैर्विशेषेणाव र्णेलक्ष्मजपेन्मनुं ॥ स्वकामशक्तिवा
क्लक्ष्मीःतारार्द्यःपंचवर्णकः ॥ षडक्षरःषड्विधःस्याच्चतुर्वर्गफलं
प्रदः ॥ पंचाशन्मातृकामंत्रवर्णप्रत्येकपूर्वकः ॥ लक्ष्मीवाग्मन्मथा

९ दिग्वत्ताणादिः स्फोटनेकधा ॥ श्रीमायामन्मथैकैकबीजाद्यंतगतो मनुः
चतुर्वर्णः सगवस्मानपङ्क्तिर्वाञ्छितप्रदः ॥ स्वाहांतो हुं फडंतो वान
त्यंतो वा भवेदयं ॥ ब्रह्मा संमोहनः शक्तिरीक्षिणमूर्त्तिर्वपः ॥ त्रिग
त्पः श्रीशिवः प्रोक्तो मनुर्योऽत्र क्रमादिमः ॥ ॐ दोणाय त्रसंगृत्ते च श्रीएम
श्चैव देवता ॥ अथवा कामबीजादेर्विश्वामित्रो मुनिर्मतः ॥ ॐ दोदे
व्यादिणायत्री णामभट्टोस्य देवता ॥ बीजशक्तिपदं यथापूर्वं षडङ्गं विन्य
सेत्ततः ॥ ब्रह्मांडं भ्रुवोर्मध्ये हन्नाभौ धुघु पादयोः ॥ बीजैः षट्टदीर्घस
युक्तैर्मंत्रार्णैर्वा षडङ्गकं ॥ ध्यायेत्कल्पतरोर्मूले लसद्बर्णमयमंडपेषु
व्यकाव्ये विमानात्तः सिंहासनपरिच्छदे ॥ पद्मे वसुदले देवमीदृशं नी ९
लसमप्रभं ॥ वीणासनसमासीनं व्याख्यामुद्रोपशोभितं ॥ वामोहन्यस्त

तद्भूतं सीतालक्ष्मणसंयुतं ॥ सर्वाभरणसंपन्नं मनुलक्षं जपेन्मनुं ॥
पद्मासनस्थितो मंत्री गां जपाभं वा हरिं स्मरेत् ॥ नारसिंहिभिबद्धिः संपुटितः
स त्वाक्षरः ॥ रामश्चंद्रभद्रान्तो ङेंतो नतियुतो द्विधा ॥ नारसिंहमहि
तः सोपि मंत्रस्तत्वच्छाक्षरः स्मृतः ॥ नारायणंतगतः सोपि नवार्णः स्याद
नेकधा ॥ तारं रामश्चतुर्थ्यंतः क्रोधास्त्रं वह्नितल्पगाः ॥ अष्टार्णोयं प
रो मंत्रो नृष्पादिस्यात्वद्रुणोवन ॥ गुणवीजं वदेन्मायां हृद्रामाय पुन
श्चतो ॥ शिवोमाराममंत्रोयं नवार्णस्तु वसुप्रदः ॥ ऋषिः सदाशिवः
प्रोक्तो गायत्रं छंद उच्यते ॥ शिवोमारामचंद्रोत्र देवता परिकीर्तिताः
दीर्घया मायया मानि तारमं वागीह पुन्नापा...णां मंत्रिनेत्रसमो ऽधारि
णं स्फुलिनं वरं ॥ भस्मोद्धूलितसर्वांगं कपर्दिनमुपास्महे ॥ रामाभिरा

१० मांसोदर्पिसीमांसामावर्त्तासिनी। पाशांकुशधनुर्बाणधरां ध्यायेत्त्रिलोच
नां॥ ध्यायेन्नेवं वर्णिलक्षं जपेत्त्रिमधुराप्लुतैः॥ बिल्वपत्रैः फलैः पुष्पैः
तिलैर्वापंकजैर्हुनेत्॥ स्वयमायांति निधयः सिद्धयश्चेतरेप्सिताः
ज्ञामकीवह्निभं ङं तं वन्हेजायां हुमादिकं॥ दशाक्षरोयं मंत्रः स्याद्
सिद्धस्याहृषिर्विराट्॥ छंदस्तु देवतारामः सीतापाणिपरिग्रही॥ श्रा
घोबीजः हृत्तुः शक्तिः कामेनांगक्रियामता॥ शिरो ललाट भ्रूमध्ये
तालु कंठेषु हृद्घपि॥ नाभ्यं लिंगे जानु पादे दशाविर्णानिन्यसेन्मनोः॥
अयोध्यानगरे रत्नचित्रसौवर्णमंडपे॥ मंदारपुष्पैराबद्धविताने ता
रणांकिते॥ सिंहासनसमारूढं पुष्पकोपरि राघवं॥ रक्षोभिर्हरि १०
भिर्दैवैर्दिव्ययानगतैः शुभैः॥ संस्तूयमानं मुनिभिः प्रह्वैश्चपरिसेवि

तं ॥ सीतालंकृतवामांगं लक्ष्मणेनोपशोभितं ॥ प्रपामं प्रसन्नवदनं स
र्वाभरणभूषितं ॥ ध्यायन्नेवं जपेन्मंत्री वर्णलक्षं विचक्षणः ॥ रामंडे
तेस्मा हृन्हि मदरी ॥ दशाक्षरोयं मंत्रस्यास्य मुनिर्ब्रह्मा विराट्छन्दस्मृतं ॥ छंद
सदेवता प्रोक्तो रामो राक्षसमर्दनः ॥ आद्यो बीजं द्विठः शक्तिस्तेनैवां
गानि पूर्ववत् ॥ वर्णन्यासस्तथा ध्यानं पोश्चारणिकं विधिं ॥ दशाक्षरो
क्तवत्कुर्यो द्वापवाणधरं स्मरेत् ॥ ॐ हृद्गावते रामचंद्रभद्रो वडे
पुनौ ॥ अर्कोणो द्विविधोप्यस्य ऋषिध्यानादि पूर्ववत् ॥ स्वकामश
क्तिवाग्वणीन्नारसिंह मतःपरं ॥ लक्ष्मीपाशांकुशाणीनिवाणहंफ
ट्स्वहृपच ॥ स्वाहेति रामभद्रस्य द्वादशाक्षरमीरितः ॥ श्रीएवंजपम
प्यस्य तद्विधा रामनाम च ॥ श्रीशब्दपूर्वं जपशब्दमध्यं जपद्वयेना

११ पिशुनः प्रणितं ॥ त्रिःसप्तकृत्वो रघुनाथनामजपन्निपंक्तिद्विजकोटि
हत्यां त्रपोदशालीकरप्यादिः पूर्ववत्सर्वकामदः ॥ पदत्रये द्विधाव
तैरंतं ध्यानेदशालिवत् ॥ सत्तारं हृदुगवन्नेत्रमंडे॰ तंमहान्ततः ॥ ग्रह
ण्यसपश्चात् हृदंतोष्ठादशाक्षरः ॥ विश्वामित्रो मुनिश्छंदो गा
यत्रं देवता मनोः ॥ दशास्यदर्पदलनो रामभद्रः समीरितः ॥ तारं वी
जं नतिः शक्तिः षडंगं कल्पयेत्ततः ॥ मूलमंत्रे कौशलेंद्र सत्यसंध
मनंतरं ॥ एवर्णात्तकनामानं सर्वलोकहितं तथा ॥ चाहप्रसन्न
वदनं चतुर्थ्यानिमसावदेत् ॥ नंदिग्रामस्योपवने भारतापतकौतु
के ॥ रम्ये हरांधिपुष्पाठ्ये वक्षस्वंडैश्च मंडिते ॥ निस्सानभेरिपटशं ११
खनर्फीदिभिः स्वनैः ॥ प्रवृत्तनृत्ये परितोजपमंगलभाषिते ॥ पटी

रघुस्त्रगोशीरकर्पूरनाहगंधितैः ॥ नानाकुसुमसौरभ्यवाहिगंधवहा
र्चिते ॥ देवगंधर्वनारीभिर्गीयमानैरलंकृते ॥ सिंहासने समासीनं
पुष्पकोपरि राघवं ॥ सौमित्रिसीतासहितं जटामुकुटशोभितं ॥ चा
पचापधरं रूपामंत्रसुग्रीवविभीषणं ॥ हत्वा रावणमायांतं कृतत्रै
लोक्यरक्षणं ॥ रामभद्रं हृदि ध्यायन्दशलक्षं जपेन्मनुं ॥ रामभद्रम
हेष्वास रघुवीर नरोत्तम ॥ दशास्यांतक मां रक्ष देहि दापय मे श्रियं
रामभद्र महेष्वास रघुवीरेति धुततःपरं ॥ वीरं नरोत्तम पदं दशास्यांतक
मां ततः ॥ ततो रक्ष ततो देहि पश्चाद्दापय मे श्रियं ॥ द्वात्रिंशदक्षरो
मंत्रो विश्वामित्रो मुनिर्मतो ॥ छंदोनुष्टुप् देवता च रामभद्रः प्रकी
र्तितः ॥ चतुर्कराणां वराद्विवस्वितैरागकल्पना ॥ मूर्ध्नि भाले दृशोः श्रो

१२

त्रेगंड प्रगेमचनासिके ॥ व्याप्तेदोः संधिपुगलेत्तनहृन्नाभिमंडले
कधांमेढ्रेपापुपादेसंधिष्वपिमनोर्मसित् ॥ मूर्वीक्तंध्यानमंत्रापिवि
लक्षंनियतंजपेत् ॥ धीतंवाचिंतयेद्रामंधनार्थीवामनुंजपेत् ॥ सनो
र्ह्रद्गावतो चतुर्थ्यारघुनंदने ॥ रक्षोघ्नविशदंतहृन्मधुरेतिवदेत्त
तः ॥ प्रसन्नवदनंडे तंवदेदमिततेजसेबलरामोचनुर्थ्यंतोविष्णु
डेंतंनतित्तत ॥ प्रोक्तोमालामनुःसप्तचत्वारिंशद्भिरक्षरैः ॥ मुनि:
पीतामहश्छंदोनुष्टुप्पापादेवतातथा ॥ एतत्राभिषि ॥ क्तोराम
बीजशक्तिपप्यापुरा ॥ ध्रिरमानतनलजैचभ्रूमध्येक्षिदपपि
चश्रोत्रपोघ्राणपोष्ठवगंडपोरोष्ठयोरपिदंतपोगस्यदेशचदोः
पत्तंध्यानकैषुच ॥ कंठहृदित्तनहृद्देपार्श्वेपोपष्ठदेशात्तः ॥ जठ १२

रैनाभ्यधिष्ठाने गुह्ये च वर्णान्न्यसेत् ॥ सम्यन्तु संन्यसेद्दशषट्हृद्दृसंख्याप
डंगकं ध्यानं दशाक्षरं प्रोक्तं लक्षमेकं जपेत्ततः ॥ बिल्वैः फलैः प्रसू
नैश्चपत्रैर्हुनेन्मधुसंयुतैः ॥ मधुत्रितयपुक्तेन पायसेनाथवांबुजैः
होमं दशांशतः कुर्यात्तथा सर्वे च तर्पणं ॥ सर्वेषु राममंत्रेषु मंत्रराजः ष
डक्षरः ॥ एकधा च द्विधा चैव चतुर्धा पंचधा तथा ॥ षट्सप्तधाष्टधा चै
व बहुधायं व्यवस्थितः ॥ राममंत्रस्य वै भेदाः शिवो जानाति तत्त्वतः ॥ इति
राममंत्राः ॥ रमा सीता चतुर्थ्यंता स्वाहांतोयं षडक्षरः ॥ सीतामंत्रश्च कथि
तः स्वतंत्रोगमपेपि च ॥ जनकोस्य ऋषिः छंदो गायत्रं देवता मनोः ॥ सी
ता भगवती प्रोक्ता श्रीबीजं शक्तिरंजितः ॥ दीर्घस्वरयुताद्येन षडंगानि
प्रकल्पयेत् ॥ पूजयेद्वै स्तुवे पीठे ध्यायेद्राघवसंयुतां ॥ स्ववामांगोभांबुजनक

१३ 13
णं रमा लोकजननीं परां ॥ सीतां भगवतीं ध्यायेत्सर्वकामार्थसिद्धये ॥ वर्णा
लक्षं जपेन्मंत्रमिच्छार्थीं साधयेन्नतः ॥ मंत्रराजमगस्त्योक्तं लक्ष्मणस्य
प्रतत्यनेरे फएवं समुद्धरेद् लक्ष्मणाय पुनः ॥ ॐ नमो पलक्ष्मणाय नु
नेमसा च समन्वितः ॥ अगस्त्य ऋषिरस्यापि गायत्रं छन्द उच्यते ॥ लक्ष्म
णो देवता प्रोक्ता लं बीजं शक्तिरस्य हि ॥ नमस्तु विनियोगो हि पुरुषा
र्थचतुष्टये ॥ दीर्घभाजा स्वबीजेन षडङ्गानि प्रकल्पयेत् ॥ द्विभुजं
स्वर्णरुचिरतनुं पद्मनिभेक्षणं ॥ धनुर्बाणकरं रामसेवासंसक्तमा
नसं ॥ रामवत्स्वर्णपीठस्थं महर्षिं लेशमहं भजे ॥ पूजापि वैष्णवे पीठे
लोकावरणवर्जिते ॥ तस्य लक्षं पुरश्चर्या ततः सिद्धिं तु साधयेत् भ
क्तसेवेममस्मान्नश्शत्रुघ्नस्याप्ययं विधिः ॥ अङ्गान्वैनोऽशिता हेतोप्रा १३

धान्येनापि सततमाः ॥ अद्यैकार्प्यं ततो वापि पूजायां राघवसत्तम ॥ एतेषा
मपि कर्त्तव्या लक्ष्मणस्यापि वित्तरात् ॥ भुक्तिमुक्तिफले शुभिः ॥ ध
धान्येनुपधान्केन अंगान्येरामपीठके ॥ लक्ष्मणस्तु सदा पूज्यः प्राधा
न्येनैव नित्यशः ॥ यथा रामस्य पूजायास्तथा तस्यापि विनित्यशः ॥ सा
फल्यं रामपूजायाः परिद्धैन्निपतत्व्रताः ॥ तेन यत्नेन कर्त्तव्या लक्ष्म
णस्यापि वित्तरात् ॥ श्रीराममंत्रभेदास्तु बहवः संति वै मुने ॥ तत्सा
धकैः सदा कार्या सौमित्रेरपि नित्यशः ॥ अष्टोत्तरसहस्रं वा शतथावा
समाहितः ॥ लक्ष्मणस्य मनुर्जप्यो मुमुक्षुभिरतंद्रितैः ॥ अजत्वाल
क्ष्मणमनुं राममंत्रान्न जपंति ये ॥ तज्जप्यस्य फलं नैव प्राप्यंति कुश
ला अपि ॥ अरिमित्रविवेकोपि नैव कार्यो भवेदिह ॥ योजपेल्लक्ष्म

णामनुं नित्यमेकांतमास्थितः ॥ मुच्यते सर्वपापेभ्यो सकामानश्नुतेखि
लान् ॥ प्रयोगाश्चैव मंत्रोऽयमुपरिष्ठाद्यथ शार्ङ्गिणा ॥ अजेनस्य पुराणस्य
योगेते नैव धनंजयः ॥ दिशो विजियाः सकलाः सकुरुहनेकणवाहि ॥ प्रतिष्ठा
पद्मसीराजेपेत्रकेराज्य उत्तमे ॥ जपप्रधानो मंत्रोयं राज्यप्राप्त्यैकसाध
ने ॥ योजपेन्नियतो मंत्रं लक्षमेकं समाहितः ॥ सोचिरान्नष्टराज्य
श्च प्राप्नोत्येव न संशयः ॥ अभिषिक्तमथोध्यायां ध्यायेद्रामं मनस्व
धिः ॥ पंचाशत्तमिमं जप्त्वा नष्टराज्यमवाप्नुयात् ॥ नानापापविनिर्मु
क्तं ध्यायन्नेकांतमास्थितः ॥ अपुत्रे जपन्मंत्रं स्मान्निगडाघेः तदेव
हि ॥ आंजिनेयसमानीतो बधीमिविगतव्यथां ॥ ध्यायन्निपुत्रनाशे
न अपमृत्युं जपेन्नरः ॥ इंद्रजित्प्राणहंतारं ध्यायन्नेवं समाहितः १४

डुपेयं चापि वेगेन जपेद्धरिकुले बहुः ॥ सर्पेण व्याप्तनामानं छूद्दनो
घत्तमानं ॥ ध्यायन्स हस्त्रजाप्येन गुह्ह्यताद्रिकाजपेत् ॥ रामपादाम्ब
सेवाधौ हन्त घ्रामयस्मान् ॥ जपन्नपुत्रमेकांते महारोगान्वहून्नपि
॥ त्पापपस्मारकुष्ठादिनाशयन्नेवतत्स्मरणात् ॥ त्रिमासेनियतो हारा
जपन्नित्यसहस्त्रकं ॥ दिने दिने विधानेन पूजयेद्धि जितेन्द्रियः ॥ अ
ष्टोत्तरशतैः पुष्पैः निःछिद्रैः शतपत्रकैः ॥ पापसंप्राक्रोपेतं नैवेद्यं वि
धिवत्मने ॥ घनसारसमायुक्तं चंदनेन विलिप्य च ॥ शेषो द्देशन
नित्यं च संपूज्यैवं द्विजोत्तमः ॥ कुष्ठरोगात्समुच्येत दुश्चिकित्स्याक्रिटने
कस्सः ॥ त्वगोछ्जावहुविधा मंडलादि प्रभेदतः ॥ तत्सर्वे नाशमा
यांति दुश्चिकित्स्यान्त्रपिक्षयात् ॥ एकांते विजिताहारः षण्मासे

विजितेंद्रियः ॥ जपन्नेवं विधानेन क्षयरोगात्प्रमुच्यते ॥ माषाएपान्न
नैवेद्यैः जपन्मंत्रं समाहितः ॥ वातरोगात्प्रमुच्येत बहुमेहादपिक्षणात्
अभिमंत्र्य जलं नित्यं मंत्रेणात्रिः समाहितः ॥ पीत्वो सद्यः सभंतया
वै मुच्यते सर्वरोगात्तः ॥ दारिद्र्य नाशपित्वात श्रियमाप्नोति सुव्रती ॥ वि
षादिदोषसंसर्गे न भवेच्च कदाचन ॥ प्रक्षाल्यैवं प्रतिदिनं मुखं भ
क्त्या समाहितः ॥ मुखनेत्रादिसंभूतान्जपेद्रोगान्हराहणान् ॥ पी
भिमंत्रितजलं कुक्षिरोगान्जपेत्वहुन् ॥ देवस्य प्रतिमादाने भक्त्या
कृत्वा विधानतः ॥ सर्वेभ्यो व्यथरोगेभ्यो मुच्यते नात्र संशयः ॥ कन्या
थद्वोभिलाषपाणिग्रहणोत्सक्रमानसं ॥ ध्यायन् लक्ष्मनं जप्त्वा
हुत्वा लाजै ईशांशकं ॥ प्रशस्तां प्राप्नुयात्कन्यां शीघ्रमेवं तपोधनः

दीक्षितो जपं भगणात्स्वागतो मंत्रेषु नियतव्रतो॥ संस्मरन्विधिवन्नित्यं मासमत्र
पमनन्यधीः॥ पूजापरः सदा सत्यसहस्रे विजितेंद्रियः॥ जपन्नखिलवि
धानेन तत्त्वज्ञो भवति ध्रुवं॥ विश्वामित्रकनुवंरक्षितां द्भूतपराक्रमंध्या
पन्नित्यतत्जंघ्येन भयेभ्यो मुच्यते चिरात्॥ संध्यां चोपास्य विधिवन्म
लमंत्रेण मंत्रवित्॥ त्रिकालं नियतो भूत्वा होतं नित्यविधिः स्वयं
दीक्षापुत्रो यथान्यायं गुर्वेनुज्ञापुरःसरं॥ मुच्यते सर्वपापेभ्यो याति वि
ष्णोः परं पदं॥ ऐहिकाननपेक्षैवं निष्कामो यो चेपेद्विभुं॥ दीक्षांप्रा
प्य विधानेन गुरोर्विज्ञानतः कल्पयात्॥ स्वाचारनिरतो दांतो ऋहस्या
द्विजितेन्द्रियात्॥ तदनुज्ञां विधानेन प्राश्वपंचयथाविधिः॥ स सर्वा
न्गुणपापौघान्दग्ध्वा निर्मलमानसः॥ पुनरावृत्तिरहितं शाश्व

तेपदमाप्नुयात् ॥ सकामोवांछितांल्लब्ध्वाभुक्त्वाभोगान्मनोहरान्
जातिस्मरश्चिरंभुक्त्वायातिविष्णोःपरंपदं ॥ यथाश्रीराममंत्रस्यप्र
योक्तुःपापसंभवः ॥ तथानोलक्ष्मणमनोःकिंनुयांतिपरांगतिं ॥ के
चिन्मुक्त्यर्थमेवस्युःकेचिदैहिकसाधनाः ॥ भुक्तिमुक्तिप्रदश्चा
यमेकोविज्ञापतेपरं ॥ आंजनेयमनुंवक्ष्ये भुक्तिमुक्त्येकसाधनं
प्रकाशितंशंकरेणलोकानांहितमिच्छता ॥ भूतप्रेतपिशाचादि
डाकिनीब्रह्मराक्षसाः ॥ दृष्ट्वाचप्रपलायंतेमंत्रानुष्ठानतत्परं ॥ प्र
धानश्चायमाभूतोयंमंत्रराजोह्यनुत्तमं ॥ एवंनमःपदंचोक्त्वाततोभ
गवतेपदं ॥ आंजनेयपदंङेंतंमहाबलपदंतथा ॥ वन्हिजायांततए १९
वस्यात्मंत्रोहनुमतःपरः ॥ सर्वसिद्धिकरःप्रोक्तोमंत्रश्चाष्टादशा

स्तः ॥ मालात्मोपरमंत्रोपिमाहृतेः सर्वसिद्धिदः ॥ प्रणवंपूर्वमुच्चार्य
नमोहनुमतेपदं ॥ ॐ तंप्रकटसंपुक्तंपराक्रमपदंततथा ॥ तथाक्रांत
पदंसर्वदिङ्मंडलमुदीरयेत् ॥ यशोवितानधवलीकृतजगत्रित
यापच ॥ वज्रदेहेतिचोक्ताहृद्रावतारपदंततथा ॥ संबुध्यंतपदंलंका
पुरीदहनमीरयेत् ॥ उदधीलंघनंचापिदशग्रीवकृतांतकं ॥ सी
ताश्वासनेतिपदमंजनीगर्भसंभवः ॥ श्रीरामलक्ष्मणानंदका
कपिसैन्यपराक्रमे ॥ सुग्रीवसख्यधारणपदंपर्वतोत्पाटनंततथा ॥ वा
लब्रह्मचारिन्नितितथागंभीरशब्दचसर्वग्रहविनाशनसर्वज्वरो
च्छेदनेतिच ॥ डाकिनीध्वंसनपदंततस्तारमुदीरयेत् ॥ मायाहात्रय
मुच्चार्यभस्मनेहिवदेत्ततः ॥ सर्वविघ्नहरणपापबलदोभपएवच

१७ सर्वकार्याणि चततः साधयेत्तद्धि हृच्चोत्त ॥ हुं फट् स्वाहेति मंत्रो यं
मालाख्यः सर्वकामदः ॥ ऋषिरीश्वर एवास्यानुष्टुप् छंद उच्य
ते हनुमान्देवताप्रोक्ता हं बीजं शक्तिरंतजौ ॥ कीलकं हात्र यं प्रो
क्तं वैदकं तह सोप्युनः ॥ हनुमन्त्रीमानचैव फलमाघमृष्टीरितं ॥ न
मो भगवते चांजनेयायांगुष्ठ पोर्म्यसेन्त ॥ हृद्रमूर्त्ते परस्त्रयं तर्जे
नीभ्यां नमो नमः ॥ वायुसुताय पापितथा मध्यमाभ्यामपिस्फुटं ॥ त्र
गिन गर्भाय च तथानामिकाभ्यां प्रविन्यसेत् ॥ रामदूताय च पुनः क
निष्ठाभ्यां विचक्षणः ॥ ब्रह्मास्त्रनिवारणाय चास्त्रमंत्रः समीरितः
एवं षडंगं च मनुनेकृत्वा ध्यायेदनन्यधीः ॥ स्फटिकाभं स्वर्णकांति १७
द्विभुजं च कृतांजलिः ॥ कुंडलद्वयसंशोभि मुखांभोजं मुहूर्मुहुः

अयुतेनतुपरश्चपीराम स्थाने शिवस्य वा ॥ पूजां तु वै स्वदेपीठे शैवे वापि
दधीत वै ॥ आवर्तिनिर्विनानित्यं न क्वापि विजितेंद्रियः ॥ लक्षरोगानि
वृत्यर्थं मष्टोत्तरशतं जपेत् ॥ जप्त्वा त्रिदिनमेकांते रोगेभ्यो मुच्यते क्ष
णात् ॥ क्षुद्रभूतप्रशांत्यर्थं शतमष्टोत्तरं पुनः ॥ दिनत्रयमथो जप्त्वा
भूतानां मुच्यते भयात् ॥ भूतप्रेतपिशाचानां शांतये ष्टोत्तरशतं ॥ जप्त्वै
वतद्रूपान्मुक्तो भवेदेवे न संशयः ॥ महारोगादिशांत्यर्थं मष्टोत्तर
सहस्रकं ॥ जप्त्वा तस्मात्प्रमुच्येत निश्चितं नियताशनः ॥ जपाभिकां
क्षिणां एहां मस्मात् त्वं विधीयते ॥ ध्यायेद्दक्ष हंतारं अयुतं नियताश
नः ॥ जपन्निपंत मांश्वैव जपेद् जीपमपवारि ॥ संध्यात्मा पतत्स तनीवह
धात्तारं मारत्नपि ॥ अमृते नैवबलिनामंधिमाप्नोत्यसंशयं ॥ लंकायाः

१८ दाहकं ध्यापनं जपन्ननुत्तमं जसा ॥ शत्रुणोच्छं द हे देवं दुराधाप्यिमपि वा
नरः ॥ जयार्थी रिपुसंधानामस्मादन्यो न विद्यते ॥ यस्तु गेहे हनुमंतं स
र्वदेव प्रपूजयेत् ॥ तं वं हेतुसममंत्रेण तस्य लक्ष्मीरचंचला ॥ दीर्घमायु
र्भवेद्देव सर्वतो विजयी भवेत् ॥ पापीरिभजतं संक्षोभं तेदृशे नैव जाय
ते ॥ शत्रवः सर्वदा मित्रः भावेनैवासते सदा ॥ शैवानां वैष्णवानां च व
टुकमंत्रमप्रदर्शितं ॥ नान्यत्साधनमात्यैव मंत्रादस्माद्धनूमतः ॥
चौरव्याघ्रादिभीतानां भयमेव परायणं ॥ परापहृतराज्यानां धर्षि
तानां परैः पुनः ॥ सन्नाहभाजां युद्धेषु हृतवृत्तानां प्रासेनिकैः ॥ यात्रा
काले हनुमंतं स्मरन्मस्तु गृहात्स्वकात् ॥ भिगच्छति स वेगेन इच्छार्थ
मभिगच्छति ॥ स्वापकाले स्मरन्नित्यं चौरभूतादिकान्जपेत् ॥ य १८

हुं पं वा स्वदेवयं हनुमंतं पदं तनतः ॥ लेति फलितत पदं धगोत्ति धगित्तेत्तिव
श्चापुरात्वपहत्याहेत्तिसघः प्रत्यपकारकः ॥ चतुर्विंशत्यक्षरको मंत्रोयं
सर्वरोगहृत् ॥ नागवल्लीदले चैकमछप्रगुणितत्त्रमं ॥ वंशजं सकलं
स्थाप्य क्रमाज्जीहोदरोपरिः ॥ सत्याद्योपमा नागतो वैवेदर्पछिं मन्ता
पयेत् ॥ मंत्रेणानेनाभिमंत्र्य सप्तवारं तथा पुनः ॥ तदाभिमंत्रयेद्देवं
सप्तभिस्तु विचक्षणः ॥ स्फोटकृद्भव क्षौ हौ भस्म भूतो न संशयः ॥ क
र्पूरघछगंधेन पिछाकारे पटे लिखेत् ॥ कोकिलाख्यस्य लेखिन्याह
पहनू मतो मनुं ॥ उद्धृत्याछदशांशेनु मंत्रमध्येभिधापरे ॥ मूर्ध्नि वद्धेन
ते नैव त्रैलोक्यं जयति ध्रुवं ॥ पद्मासे माजपेछायां प्रत्ताकाचां समालिखे
त ॥ चंद्रसूर्यग्रहे जस्वामात्तकामोक्षणावधिः ॥ होमयेच्च दशांशेन त्तिल

सर्वपकादिभिः ॥ पुष्टकालेपनाकायांजयार्थीस्योपरिस्थितं ॥ दशी
पस्यरसैस्यसमंतङ्गः स्यान्महानिष्ठितं ॥ मालामंत्रेजपेघत्तुहनुमंत
स्यरन्तने ॥ वज्रांगोजायतेपुष्टैहनूमत्समविक्रमः ॥ अथरक्षांप्रव
क्ष्यामिसर्वसिद्धिप्रदायकं ॥ तंभिनीपरसैन्यानांभ्रूतानामवशा
तनी ॥ रोचनाकुंकुमाभ्यांचभूर्जपत्रेषुशोभने ॥ स्ववर्णमयपले
खेत्स्यायंत्रमष्टदलंलिखेत् ॥ साध्यनामचतन्मध्येमूलमंत्रंदृशा
ष्टके ॥ ओं ह्रूं वज्रकटाय ओं अयंमूलमंत्रः ॥ मालामंत्रंचतद्बाह्ये
त्रिधाह्रींकारवेष्ठितं ॥ वैसमंत्रंलोहेनकटिबाहुशिरःस्थितं ॥ धा
रयेद्घट्टमारक्षांविघ्नत्तस्यनजायते ॥ रणेराजकुलेद्यूतेव्यवहारे
पराभवे ॥ शाह्रेनाक्रमतेतस्यवज्रदेहोमहाबलः ॥ उपसर्गादिदो

बाम्बविषं स्थावरजंगमं ॥ न भयं विद्यते तस्य स्त्रीणां चातीव वल्लभः
तस्यापीडं प्रकुर्वंति महाश्चैव स्तुपातहाः ॥ जलवन्हिभयं नास्ति
स्याघ्नतस्करजं तथा ॥ ज्वराः सर्वे विनश्यंति मिहिकाघा महावलाः ॥
त्र्यदजानां महारोगान्मेत्रा राजप्रभावतः ॥ तारुहकारोग्निसमः दीर्घ
बहुस्वरविदुमान ॥ प्रणवां तोद्धास्मरकोमलमंत्र उदाहृतः ॥ ताराघं
वज्रकायेति वज्रतुंडेति वोहृतं ॥ कपिलः पिंगलः प्रोक्तो ऊर्ध्वकेश
महावलः ॥ रक्तो मुखवन्डिजिह्व महारौद्रपातनतः ॥ दंष्ट्रोत्कट दे
हपर्टंकराली नेवदेततः ॥ महाहठप्रहारीं च लंकेश्वरबधापनु ॥ म
हासेतुवंधनपटं महाशैलप्रवाहकं ॥ गगनचारएह्येहि भगवंश्चम
हापरं ॥ वलपराक्रमपरं भावात्तापपयेति च ॥ ह्येएहि महारौद्रतीर्थ

२० मुच्छेनचेच्छपा ॥ वैरिलोभंजनपदे ह्रिं ह्र क्रैं हुं फट्टैतकः ॥ पंचविंशाधि
कः प्रोक्तो मंत्रराजः शुभाह्वयः ॥ मालाख्योयं ज्वरादीनां रोगाणां मंत्रक
स्मृतः ॥ **इति श्रीराममंत्रोद्धारः** ॥ गणेशादिवनुर्लीनुगमांगत्वं प्रती
पते ॥ सर्वे देवास्तु वंतीति सामान्यश्रुतिचोदनात् ॥ मंत्रराजांगता
सर्वमंत्राणां प्रतिसंचिता ॥ ते पासाक्षादनुक्तापि परब्रह्मत्वविग्र
हात् ॥ तस्मात्तेपणाणेशानं सर्वथैवोक्रमकेणाके ॥ वापक्षेत्वं विका
मोक्षान्ये हरिपूजने ॥ शशिविराहगाविशशिरासशाशिशिरासवि
सगासव्यत्तो हुक्तैः कमः पंचसवन्हितः ॥ तेषां त्वनेकमंत्राः सजैपा
दिधांतराहुधैः ॥ संक्षेपेणोहकथ्यंते नत्र विस्तारभीतितः ॥ तां श्री २०
शक्तिस्मार्भूः स्वबीजं गणपतिवर्ह्न ॥ ॐ तंवराते वरदं सर्वं प्रक्रैज्व

नेवमे॥ वशंचेति वदेत्पश्चादानपेत्पलिवुह्लभां॥ अष्टाविंशत्पक्षरोयं
महागणपतेर्मनुः॥ गणकोस्पऋषिः छंदोगायत्रीनिवृत्तिका॥ म
हागणपतिः प्रोक्तोदेवोभुवनवंदितः॥ षड्वीजांतगोशक्तिः श्रीम
द्विंदहृदयस्मरः॥ सर्वाभीष्टफलप्राप्तिविनियोगः प्रकीर्तितः॥ स्वस्थानर
हितादेवाङ्गैःस्वरोकामयप्रदः॥ मुखेपुष्पांजलिंदत्वागणेशार्थचि
न्तमवेत्॥ गणेशएवमुत्मेश्वेनेत्रसर्पश्चमाद्भवेत्॥ नागाघाहिस्ववी
जेनदीर्घमुजांगकल्पना॥ वीजपूरगदेक्षुकार्मुकहृजाचक्रावपः
बोत्पलव्रीह्यग्रस्वविषाणरत्नकलशहास्तेवंहेनभजे॥ हस्तीद्रान
नमिंदुचूडमरुणछायंत्रिनेत्रंरमा॥ दाश्लिष्टप्रियपद्मासपक्षकर
याश्वांकरुद्धयासंततो॥ आत्मपाविल्वमभितःश्वरमारमेशोत्तहक्षि

२१ रोवटजंबोधिरिजावटकांको ॥ पद्मे च पिप्पलजं बोरंतिपुष्पवालोत्तम
क्षेमप्रियंतमभितश्चमहीवराहो ॥ सर्वापसर्वभोगेन सपद्मपोच शंखप
द्मानि धीमौक्तिकमालिका भौवर्धनोधारयोध नानिमहानिजपपुष्क
रं घंतकलशुधत्तमणिमुक्ताम वा लवर्णेण ॥ आविनेधारांचिकोल
भितः साधकसमनसंपत्यो ॥ नांछलिः सर्पपदमादित्यामितिचोहु
रेत् ॥ एवमक्षाक्षरः सर्पमंत्रोयं समुदीरितः ॥ भार्गवोऽन्त्र्वलिः छंदोगाय
त्रीदेवतामनोः ॥ आदित्योमुनिभिः प्रोक्तो हृच्छा हृच्छफलमहः ॥ त्र
गमेत्रो प्रहृष्टपंक्तिसपाप हृदयपुनः ॥ ब्रह्माणोच शिरः प्रोक्तं विष्णुर्वेच
शिखामता ॥ रुद्रापवमनिर्दिष्टं आनपेनेत्रमीरितं ॥ सर्वापाल्न चवि २१
जयमितीसाऽरंगकल्पना ॥ रक्ताऽरुणाभापरानहस्तकेयूरभूषां

गाद्कुंडलाढ्यं॥माणिक्यमौलिंदिननाथमीडेवंधूककांतीविलसत्त्रि
नेत्रं॥सांतानुग्रहमेव्हक्रोविंदुभूषितमस्तकः॥प्रसाद्याच्चामनुःप्रो
क्तोभक्तानांसुरपादपः॥ऋषिःस्याद्वामदेवोस्यपंक्तिछंदःसमीरितं
सदाशिवोदेवताचहौबीजंशक्तिरोमिता॥दीर्घस्वरयुजामूलबीजे
नस्याच्चडंगकं॥मुक्तापीतपयोदमौक्तिकजपावर्णैर्मुखैःपंचभिः॥
स्त्र्यक्षैरंचितमीशमिंदुमुकुटंपूर्णेंदुकोटिप्रभं॥शूलंटंककृपाणव
ज्रदहनंनागेन्द्रघंटांकुशान्॥पाशंभीतिवरंदधानममिताकल्पो
ज्वलंचिंतयेत्॥अमौलकुलीशानिमाहठोवामेनाक्षणाईचंद्र
वान्॥भुवनेशीसमाख्याताभुक्तिमुक्तैकसाधनं॥ऋषिःशक्तिभ
वेछंदोगायत्रीदेवतामनोः॥हंबीजंसींशक्तिरस्येच्छार्थेविनियो

२२ जयेत् ॥ शारदातिलके ॥ मायाहृद्भगवत्यन्ते माहेश्वरि पदं वदेत् ॥ अ
न्नपूर्णे देवता ह्रीं बीजं स्वाहा शक्तिः अन्नपूर्णाप्रीः हृद्युगलमंत्रः
सप्तदशाक्षरः ॥ अस्य श्री अन्नपूर्णामंत्रस्य ब्रह्मा ऋषिः गायत्री
छन्दः अन्नपूर्णे देवता ह्रीं बीजं स्वाहा शक्तिः अन्नपूर्णाप्रीतये
जपे विनियोगः ॥ ह्रां ह्रीं ह्रूं ह्रैं ह्रौं ह्रः ॥ इति षडङ्गः ॥ हृद्गतांउवविलो
लांभद्रवक्त्रनयनांभवकांतां ॥ अन्नदाननिरतांजननीतांभावये
डुपशिखिचित्रकूलां ॥ एवंध्यात्वा अक्षोत्तरशतं जपेत् ॥ पुरश्चरणे ॥
॥ १६००० ॥ घृतशर्करामधुबिल्वपायसैर्होमंकुर्यात् ॥ ब हर्षपुतं
बीजेन षडङ्गानि प्रकल्पयेत् ॥ उद्यदादित्यसंकाशां अंभोजासना स २२
देवीं भजेत् ॥ पाशांकुशाभयवरान्दधतीं जगद्धात्रीं विकां ॥ सिद्धादि शोध

नैतेषां मन्त्वे सत्तिराजवत् ॥ पूजाप्रकारप्राधान्ये द्रष्टव्यो नथविस्ता
रात् ॥ इत्यपरे वक्तो मंत्रोद्धारः ॥ आत्मोक्तं च माहात्म्ये प्राधान्ये कारणं
महत् ॥ वक्ष्ये श्रीमंत्रराजस्य श्रुत्वा पापघाति सत्कृतिं ॥ सर्वेषु मंत्रवर्गे
षु श्रेष्ठं वै स्मव मुच्यते ॥ गणाधिपत्यपीठे च पुस्तकामरेषु भीष्टदं ॥
वैष्णवेष्वपि मंत्रेषु राममंत्राः फलाधिकाः ॥ गाणपत्यादिमंत्रेषु को
टिकोटिगुणाधिकाः ॥ विनैव दीक्षां विप्रेंद्र पुरश्चर्यां विनैव हि ॥ विनै
व न्यासविधिना जपमात्रेण सिद्धिदाः ॥ मंत्रास्तेष्वप्यनायासकल
रोपं षडक्षरः ॥ षडक्षरोयं मंत्रस्तु सर्वाघौघविनाशनः मंत्रराज
इति प्रोक्तः सर्वेषामुत्तमोत्तमः दिने दिने च दुरितं पक्षमासर्तुव
र्षजं ॥ सर्वं दहति निःशेषं तूलाचलमिवानलः ॥ ब्रह्महत्यासह

२२ हत्याशतानि हत्यानाह्यानकृतानि च ॥ स्वर्णस्तेयसुरापानगुरुतल्पसमानि
च ॥ कोटिकोटिसहस्राणि ह्युपपातकजान्यपि ॥ सर्वाण्यपि प्रणश्य
न्ति राममन्त्रानुकीर्तनात् ॥ इत्यादि तथा च श्रुतिः ॥ य एतन्तारकं ब्राह्म
णो नित्यमधीते स पाप्मानं तरति स मृत्युं तरति स भ्रूणहत्यां तरति
स वीरहत्यां तरति स सर्वहत्यां तरति स संसारं तरति स सर्वं तरति ॥ स
विमुक्तोऽमामृतो भवति सोऽमृतत्वं च गच्छतीति ॥ अनेन सदृशो मन्त्रो
जगत्स्वपि न विद्यते ॥ अनेनाराधितो रामः प्रसीदत्येव सत्वरं ॥ सा
मान्येनैव सर्वेषां मन्त्राणां राघवस्य तु ॥ अनुष्ठानविधिर्ह्यो विशेष
स्तत्र तत्र हि ॥ इति श्रीराममन्त्रमहात्म्यं ॥ श्रीराममन्त्रराजस्य सम्प्रदा २२
योऽभिधीयते ॥ संहितोपनिषन्मूलः सर्वकर्मार्थसिद्धिदः ॥ रकारो व

न्हिवचनःप्रकाशेपर्यवस्यति॥सच्चिदानंदरूपोस्यपरमोनमार्थउच्य
ते॥व्यंजनंतिष्कलंब्रह्मप्राणोमायेतिचस्कारः॥व्यंजनैस्वरसंयोगो
विद्धितत्प्राणयोजनं॥रेफज्योतिर्मयंतस्मान्न्हातमाकारयोजनं
मकारोभ्युदयार्थत्वान्मायेतिकीर्तितः॥अयमेवोत्तमःस्यत्पा
कारमेकाक्षरोमनुः॥सोयंवीजंस्वकंतस्मात्समायंब्रह्मउच्यते॥स
वुद्धिङ्सोपिपुरुषःशिवमयेदुरूपवान्॥ज्योतिस्तस्यशिखारूपेना
दःसप्रकृतिर्मता॥प्रकृतिपुरुषश्चोभौसमायारब्रह्मणःस्मृतः॥वि
दुनादात्मकंवीजंवन्हिसोमकलंमतं॥अग्निषोमात्मकंविश्वंरए
मवीजेप्रतिष्ठितं॥यथैवचवटवीजस्थःप्रकृतश्चमहाद्रुमः॥तथैव
रामवीजस्थंजगदेतच्चराचरं॥इतिवीजार्थः॥अक्षरार्थमनसेव

२५

25

विशद्दीक्षोपपन्नमनोः॥ वीजोक्तमुभयात्मानरामनामानिदृश्यते॥
वीजं मायाविनिर्मुक्तं परं ब्रह्मेति कीर्त्यते॥ मुक्तिदं साधकानां च म
कारो मुक्तिदायकः॥ माहूपत्वाद्वैतो रामो भुक्तिमुक्तिफलप्रदः॥ त्र
घोवातत्त्वदार्थीस्यान्मकारस्त्वंपदार्थवान्॥ तयोः संयोजनमसीत्या
त्मतत्त्वविदो विदुः॥ तत्त्वमस्यादिवाक्यं तु केवलं मुक्तिदं यतः॥ मु
क्तिभुक्तिप्रदं चैतत्तस्माद्प्याप्तिरिच्यते॥ रमन्ते योगिनो नित्यं पद्मार
मयपतिस्त्वकान्॥ निर्गुणं सच्चिदानन्दं सगुणं चेति कीर्त्यते॥ जीववा
चिनमो नाम ब्रह्मरामेति गीयते॥ तदात्मिकं वाचकं तु धीनयामाये
ति गीयते॥ मंत्रो यं वाचको रामो वाच्यस्स्याद्योग एतयोः॥ फलद २६
श्चैव सर्वेषां साधकानां न संशयः॥ यथा नामी वाचकेन नाम्ना योभि

मुखो भवेत् ॥ तथा बीजात्मको मंत्रो मंत्रिणो भिमुखो भवेत् ॥ चिन्मयस्या
द्वितीयस्य निःकलस्याशरीरिणः ॥ उपासकानां कार्यार्थं ब्रह्मणो रू
पकल्पना ॥ रूपस्थानां देवतानां पुंस्त्र्यादि कल्पना ॥ मनस्त्राणा
त्मको मंत्रिणो कल्पभूरुहः ॥ मूलत्वात्सर्वमंत्राणां मूलाधार
समुद्भवात् ॥ मूलस्वरूपलिंगत्वान्मूलमंत्र इति स्मृतः ॥ सप्तकोटि
महामंत्रा उपमंत्रास्त्वनंतकाः ॥ वर्णा मंत्राः स्मृताः सर्वे मूलमंत्रास
मस्थिताः ॥ तेनाधीतं श्रुतं तेन तेन सर्वमनुष्ठितं ॥ मूलमंत्रं विजाना
ति यो विद्वान् गुरुदर्शितं ॥ मूलविज्ञानमात्रेण जीवन्मुक्तो भवेन्नरः
अणिमादिकमैश्वर्यमचिरादेव जायते ॥ इति श्रीमंत्रराजार्थः ॥ मनु
ष्वतेषु सर्वेषामधिकारोस्ति देहिनां ॥ मुमुक्षूणां विरक्तानां तथा

वाच्यमित्रोसदा॥एसो ध्येयः प्रणवत्वात्सतीनोनुविशेषतः॥श्रु
त्युक्तत्वात्तारकत्वं मंत्रराजस्य तु स्फुटं॥ओम ऽर्धमात्राविंदुश्च ना
दोवर्णाः क्रमेण वै॥तारकत्वात्तारकेन तस्य क्रममवधार्यतां॥अ
थ है नं भरद्वाजः पप्रच्छ याज्ञवल्क्यं किं तारकं किं च तारयतीति स
होवाच याज्ञवल्क्यः तारकं दीर्घानलंबिंदुपूर्वकं दीर्घानलं॥पुनः
एमाय नमः श्चंद्राय नमः॥भद्राय नमः॥इत्योंतत्ब्रह्मात्मकः सचि
दानंदात्मा इत्युपासितव्यं॥अकारः प्रथमाक्षरो भवति॥उकारो
द्वितीयाक्षरो भवति॥मकारस्तृतीयाक्षरो भवति॥अर्धमात्राश्चतु
र्थाक्षरो भवति॥अनुकारः प्रथमाविंदुः पंचमाक्षरो भवति॥नादःष
ष्ठाक्षरो भवति॥तारकत्वात्ब्रह्मत्वं विद्धीति श्रुतेः॥एमेतिपरमंजा

यंतारकंब्रह्मसंज्ञितं॥ तथाचराममरामेत्येनतारकमुच्यते॥ इत्याद्याः
श्रुतयःसंतिश्रुतिस्मृतंश्चसहस्रशः॥ एतद्देवाविमुक्तेश्रीरुद्रःकथयत
त्स्वयं॥ मुमुक्षोर्मणिकर्णिकायामधौरेकनिवासिनः॥ अहंदिशामितेमंत्रंता
रकोब्रह्मसंज्ञितं॥ ब्रह्मत्वंज्ञानकीनाथइतिपाद्मेशिवोक्तितः॥ रु
द्रइत्तारकंब्रह्मव्याचष्टेतिश्रुतेरपि॥ सर्वैषामधिकारोवैज्ञातव्यो
देशिकोत्तमे॥ अगस्त्यसंहितायांतुह्येतदेवोपपादितं॥ शुचिव्रतत
माःसद्ग्राधार्मिकाद्विजसेवकाः॥ स्त्रियःपतिव्रताश्चान्येप्रतिलो
मानुलोमजाः॥ लोकाश्चांडालपर्यंतसर्वेप्यत्राधिकारिणः॥ श्रुति
ब्रह्माहषडर्णस्यनिर्वाणाह्वयात्मके॥ तयोर्विरोधःश्रन्येषांप्राप्तो
नाश्यत्तेनव्यवस्थया॥ श्रुतिस्मृतिविरोधेतुश्रुतिसंवलीयसी व्य

वस्याभावमाश्रित्य वाक्यमेतन्निपातकं ॥ षड्गीर्ब्राह्मणादीनां त्र
यानां तु द्विवर्णिके ॥ अन्येषां देशिके ट्रेणावक्तेनानेकेपरं विनानुप्रण
वं मंत्रान् गायत्रीं श्रुतिवारणात् ॥ सावित्री लक्ष्मीयजुः प्रणवं यदि
जानीयात्स्त्रीशूद्राः स मृतो धोगाद्धेति तस्मात्सर्वेहानावच्छेपघाचेच्छेत
आचार्यः सोनैव मृतो भवतीति तापनीयश्रुतिः ॥ तथाचाहागमः ॥
मंत्रोपमुपदेक्ष्यो ब्राह्मणाघनुह्यतः ॥ नमनेध्यक्षरं वाच्यं नवप
र्णीबडक्षरं ॥ ङे-नाघपेक्षाहीनत्वाश्रुतिः प्याह निम्नमं ॥ रमंते योगि
नोनित्ये सत्यानंदे चिदात्मनि ॥ इति रामपदेनासौ परंब्रह्माभिधी
यते ॥ इत्यधिकारिनयः ॥ अथाभिषेकं वक्ष्यामि दीक्षाविधिमनुत्तमं २६
उपासनसतेनापि विनायेन न सिध्यति ॥ मधुमासे भवेद्दुःखमाध

वैरलसंपदः ।। मरणं भवति ज्येष्ठे आषाढे बंधुनाशनं ।। समछिद्रः श्राव
णे नूनं भवेभाद्रपदे त्वपः प्रजानामाश्विने मासे सर्वतः शुभमेव हि
स्नानं स्यात्कार्त्तिके मासे मार्गशीर्षे भवेत्सपि ।। पुष्ये स्नानं तथा मा
घे भवेन्मेधाविवर्द्धनं ।। फाल्गुने निसमछिद्रः स्यात्सल मासे परित्यजे
त् ।। इति मासशुद्धिः ।। रवौ गुरौ तथा सोमे कर्त्तव्यं बुधशुक्रयोः ।। इति
वारशुद्धिः ।। अश्विनी रोहिणी स्वाती विशाखा हस्तभे पुनः ।। ज्येष्ठा
नराणां त्रये षष्ठं वंकुपीन्मंत्राभिषेचनं ।। नारदतंत्रे रोहिणी श्रवणा
द्रा च धनिष्ठा उत्तरात्रयं ।। पुष्यः शतभिषा चैव दीक्षानक्षत्रमुच्यते
।। इति नक्षत्रशुद्धिः ।। पूर्णिमा पंचमी चैव द्वितीया सप्तमी तथा ।। त्र
योदशी च दशमी प्रशस्ताः सर्वकामदाः ।। मंत्रसारसंग्रहे ।। द्वितीया

२७ पंचमी वापि षष्ठि चापि विशेषतः ॥ द्वादस्यामपि कर्त्तव्यं त्रयोदस्याम
27 थापि वा ॥ इति तिथिशुद्धिः ॥ पंचांगशुद्धिदिवसे स्वोदये पूर्णशितारयो
गुरुशुक्रोदये शुद्धलग्ने द्वादशशोधिते ॥ चंद्रतारानुकूले च शस
ते सर्वकर्मसु ॥ इति कालशुद्धिः ॥ सूर्यग्रहणकाले तु नान्यदन्वेष
णं भवेत् ॥ सूर्यग्रहणकालेन समो नान्योस्ति कश्चन ॥ तत्र यद्यत्कृ
तं सर्वमनंतफलदं भवेत् ॥ न मासतिथिवारादिशोधनं सूर्यपर्व
णि दद्यात्विच्छां गृहीतं यत्तस्मिन्काले गुरोर्नलिः ॥ सिद्धिर्भवति मंत्र
स्य विनायासेन वेगतः ॥ अतस्तत्रैवामस्य मंत्रतिथ्याभिषेचनं ॥
कर्त्तव्यं सर्वयत्नेन मंत्रसिद्धिमभीप्सुभिः ॥ तथा ॥ सतीर्थैके विधु २७
न्नासे सत्तुदामनपर्वणोः ॥ मंत्रदीक्षां प्रकुर्वाणो मासर्क्षादीन

शोधयेत् ॥ इति पावकालः ॥ उपासकः कलशद्वाभ्यां गृहं यत्नेन तोष
येत् ॥ स्वविज्ञविलसत्कायैः स्वभक्तिश्रद्धासमन्वितः ॥ यथा हृष्यति सं
तुष्टः प्रसन्नो वरदो मनुः ॥ स्वयमेव सदा चैवमीतिकर्तव्यताक्रमः
गृहविशुद्धिः प्रागेव गृह्याह्नस्नानमहनि ॥ संकल्प्यापोप्यकर्तव्यम अ
कुर्याद्रोपणं शुभं ॥ कुर्यान्नान्दीमुखं श्राद्धं पूर्वं स्वस्तिवाचनं ॥ स्वाराहो
न्तं यकोराणान्देन हृदधीतकैः ॥ चतुर्भिर्वर्णकैः सम्यक् नीलपीतसि
तासितैः ॥ सर्वतोभद्रमालिख्य तत्र धान्याञ्जलिद्वयं ॥ निधाय कलशं
तत्र तीर्थतोयप्रपूरितं ॥ वेष्टितं वस्त्रयुग्मेन पंचरत्नसमन्वितं ॥ आ
श्राश्वत्थप्रसनाद्यैः शाखाभिरुपशोभितं ॥ नारिकेलफलोपेतं अमा
लैः परितोज्वलं ॥ सर्वौषधसमायुक्तं कलशं तत्रार्चयेद्धरिं ॥ क्रमयज्ञः

सामन्त्रैश्च स्मार्त्तैः पौराणिकैरपि ॥ मन्त्रैरागमिकैश्चैव वेदोक्तैर्वै व
मर्चयेत् ॥ वरयेद्गुरुमाल्यान्वासःकुंडलांगुलिभूषणैः ॥ श्रावयेत्ते
श्चसक्तानि मंत्रविधुक्तवेश्मभे ॥ गृहस्थान्कल्पविधिनाभूतश्चधा
यथाभवेत् ॥ न्यासजाले च विधिवत्तत्र प्रपूजयेत् ॥ पूजनीयश्च पू
र्वोक्तैः साधनैः गुरुर्वोनमः ॥ पूर्वोक्तैर्नत्यगीमाद्यैर्हृत्सवं तत्र कारय
त् ॥ जालं च विन्यसेद्विधिवत्क्तत्र प्रपूजयेत् ॥ पूजनीयपशुगाक्षि
तहस्थेभ्योऽदद्यात्तत्रोत्सवं ॥ गंधपुष्पं वस्त्रांबूलसहस्रेभूषणादि
कं ॥ भोजनं चान्नपानीयैरन्येभ्योपि प्रदीयते ॥ एवं तत्रोत्सवं कृत्वा
रात्रौ जागरणं चरेत् ॥ एवं दिवसरात्रौ च त्रिकालं पूजयेत्प्रभुं ॥ बट २८
सहस्रं जपेत्तत्र पूजांते हनिष्ठं गुरुं ॥ परेहिनित्तथाप्रातः पूर्ववत्स

वैमाचरेत् ॥ संपूज्य विधिवद्धोममग्निकार्यमथाचरेत् ॥ वसिष्ठसंहिता
यात्तत्कुंडलक्षणमीरितं ॥ तद्दस्येशानभागेनु मंडपं कारयेद्बुधः षट् द्वा
दशाष्टभिर्हस्तैः षोडशैर्वा समंततः ॥ चतुर्द्धारं समायुक्तं तोरणाद्यैरलंकृ
तं ॥ कुंडं तं मध्यभागेनु कारयेच्चतुरस्रकं ॥ वितस्तिद्वयविस्तारं पत्कुंडलं
सचांगुलं ॥ विप्राणां क्षत्रियाणां तु द्वंगुलत्रयसंयुतं ॥ वैश्यानां घं गु
लाधिकं शूद्राणां हस्तमात्रकं ॥ प्रथमामेखला तत्र द्वादशांगुलिवि
स्तृता ॥ चतुर्भिरंगुलैस्तस्याश्चोन्नतं च समंततः ॥ तस्याश्चोपरि वप्रस्या
च्चतुरंगुलमुन्नतं ॥ अष्टाभिरंगुलैः सम्यग्विस्तीर्णा तु समंततः ॥ त
स्योपरि पुनः कार्यो वप्रस्योन्नतिपंचकः ॥ चतुरंगुलविस्तीर्णो चापरा
द्वादशांगुलैः ॥ पंचकोणं तथा गजोष्ठसवत्सछिद्रं मध्यमोन्नतं ॥ कंठोष्ठ

२९

यवमात्रस्यात्कुंडे करमात्रके ॥ कठोपन्नेन कर्तव्यो भुक्तिमुक्तिफले
प्सुभिः ॥ नाभिरप्यथवा कुंडमेकमेवेलकं भवेत् ॥ एवंलक्षणाते
युक्तं कुंडमित्याहुः सिद्धिदं ॥ अक्तिने होवदं कुंडे ॥ यत्रन्यूनाधिकं प
दि ॥ तस्मात्सम्यक्परीक्ष्यैव कर्तव्यमभिमिच्छता ॥ दृष्टमात्रं स्थंडिले
वा संक्षिप्ते होमकर्मणि ॥ इति कुंडलक्षणं ॥ वायव्ये वाथ ईशाने पू
जयेद्विघ्नकल्पयेत् ॥ हलोन्नतं च विस्तीर्णं च चतुरंह्लासमंततः ॥ श्रीली
तंडुले च चौर्यानिलपीतासितासिते ॥ रक्ताहलोर्धमन्त्रैरेवसौपत्रिं
शमालिखेत् ॥ एतैर्दीक्षापदान्येव वसुपत्रं निरूपितं ॥ आदौ रेखा
चतुर्दिक्षु दशाप्रचकारयेत् ॥ मध्ये षोडशकोणानि यंत्रस्थैपरिमा
जयेत् ॥ ततः पंक्तिद्वयः सर्ज्जेदिक्षु कोणं धराग्रहे लिखेद्दिक्षु च २९

समाचरेद्वा वान्यत्र द्वादशराशयः ॥ कन्यापङ्क्तिद्वयं वा स्यं वल्पर्थं
माजेपेततः ॥ शेषपङ्क्तिद्वये षड्गीः कोष्ठे द्वाराः समंततः ॥ शोभोपशो
भाबद्धकोष्ठेर्ध्वं चंद्र्या द्विभिस्त्रिभिः ॥ पंचापत्तनदीसाग्र स्थापसाधा
रणाक्रमः ॥ अच्छपत्रकमलेषु तत्र परीवृत्तौ ॥ सोमसूर्याग्निविंबा
नि तथा कुर्याद्विचक्षणः ॥ चतुरस्त्र बहिस्तस्य भद्रकोणकर्णिकांत
रे ॥ पीतं पूर्वादि सौदं पंप श्विमे प्युततेन धा ॥ रक्तं नुद द्विणे कृसंपुट
लं चन्हिसंस्थितं ॥ नैऋते नीलवर्णं तु वायव्ये धूम्रवर्णकं ॥ एशा
न्यां विनिर्दिष्टमच्छपत्रे श्वपर्विधिः ॥ शंखचक्रगदापद्मधनुर्वाणा
श्च मंडले ॥ विलिख्येद्वर्णकैः सम्यक्पत्रराणामस्य चेपेत ॥ न्यायार्जि
तैः धनैः स्वहानहोमार्चनादिकं कुर्यान्नाचरद्धोयान्तिमंत्याकु

वैन्नपिह्विजः॥ कुंडांतरेप्येवमेव मानध्यजुहुयान्मुने॥ इतिवेदि
कालक्षणं॥ श्रुचंवाहुप्रमाणेनहोमार्थीविदधीतवै चतुरस्रंवि
धायादौसप्तपंचांगुलकमात् त्रितियांशेनगर्तस्यान्नहृत्तकंत
शोभनं खातवात्समंतिर्यगूर्ध्वंतदधःशोधयेद्बहिः चतुर्थांच
चांगुलस्यप्रोष्णाद्याद्र्वंतदंततः रम्याचमेखलाखातेशिछेनार्द्धे
नकारयेत् कुर्यात्त्रिभागविस्तारमंगुष्ठेनसमाहितं सार्द्धमंगुष्ठ
कंवास्यात्तदोननमुखंभवेत् चतुरंगुलविस्तारंपंचांगुलमथा
पिवा त्रिद्व्यंगुलकंतस्यमध्यांतनहशोभनं स्याद्धियांकुंडदे
शःस्यादिशेषावक्तनीयसी शोभंदंडनुकर्तव्यंपथ्याहविविवि
त्रकं चटुकोणसमायुक्तोहस्तमात्रःश्रवोभवेत् चषकंशोभ ३०

नेवतंष्ठंगुलंविदधीतवै॥तथान्यपंकेणोःपाहहविंदक्षपेणतथा
पलाशपत्रौनिछिद्रैःहविरैःस्रुक्स्रुचौमुने॥विदध्याद्ध्याप्वात्यप
त्रैक्षिप्रेहोमकर्मणि॥इतिस्रुक्स्रुवलक्षणं॥ततःकुंडस्थलंसम्य
क्गोमयेनोपलिप्यच आद्यैवन्हिमात्रादधीतवै प्रोक्ष्यामृत्वकु
पोडुपविष्ठस्तुविष्टरे प्राणानायम्यमनसाजपन्मंत्रमनन्यधीः
यावत्समुत्संचरतिसर्वांगेष्वपिनिश्चलः संकल्पस्थंडिलेकुंडेकृत्वा
लेखाश्चमध्यतः षट्षट्कोणांत्रिकोणांवावन्हिमात्रादधीतवै प्रा
क्ष्यापतोपितत्सर्वाहृत्वाविष्ठरमादरात् लक्ष्मीमनुमतीनत्रप्रमो
नीयपर्णास्मृत्तु गात्राम्यधमेलासजातमग्नितत्रविचिंतयेत् प्रम
थ्यविधिनैवाग्निमाहितागनेर्गृहादपि आनीयचादधीतात्रकुशैः

३१ प्रज्वाल्य पात्रतः संप्रोक्ष्य याज्ञिकैः काष्ठैः पुनः प्रज्वालयेदपि प्राणा
यामं ततः कृत्वा परिस्तीर्य कुशाङ्कुरैः स्वगृह्योक्तविधानेन वा बर्हिर्दे
31 वादिभिर्मुने। पात्राण्यासाद्य विधिवद्दिव्यमन्त्रेण मन्त्रवित् ता
न्यवेक्ष्य पवित्रेण चैतानानि विधाय च पुनः प्रक्ष्याक्तपेत्पात्रं प
रिपूर्य शुभाम्बुना दत्वाक्षतान्पवित्रं तत्तसौ कृत्वा निधाय तत् द्वि
श्रुतरं स्यात्तत्पात्रं प्रणीतेत्युच्यते बुधैः तत्रार्चये पोहि भूमं विल्लं ब्रह्म
णं ब्राह्मणोर्पुनः आज्यसंस्कृत्य विधिवत्स्रुवावोमिति ब्रुवन् गर्भा
धानादिके वन्हे विवाहान्तं समाचरेत् त्र्यष्टौ बष्टौ च तारेणवै के
कस्तत्कर्मणः जुहुयाद्दक्षिणे वन्हो वौषडन्तं समाप्य च कर्मा ३१
न्तरं समारभ्य तत्पूर्वं समारभेत् इध्माधानाद्यभिमुखोऽज्यभागौ

जुहुयात्सुतः ॥ इत्यग्निमुखं ॥ एवमग्नौ समुत्पन्ने वैश्रवं प्रपत्ते वह्
नां गावाहनमंत्राग्नौ पूजयेद्विघ्ननायकं समिदाज्यचरूणां च प्रत्ये
कं षोडशाहुतीः जुहुयान्मूलमंत्रेण परिवारेभ्य एव च तिस्रो
विनायकादिभ्यः सर्वेभ्योप्याहुतिः ठेने द्वाणंगपरिवारेभ्यो हुत्वा
होजुहुयात्सुतः हुत्वाज्येनाहुतिस्तत्र प्रदधात्तत्र दिक्पये ततद्
ध्वैश्रवं जुहुयात्सर्वं चरुमनोहरैः द्वारपीठसुरेभ्यश्च हुत्वा होजुहु
यात्ततः अंगादिवैश्रवान्तेभ्यः तिस्रश्चाज्याहुतीः पृथक् ततः
स्विष्टकृतं हुत्वाथ तेन मुनिसत्तमः जलेन विधिना सम्यक् पूर्णाभि
षमत्ततः प्राणितामार्जनं कृत्वा दद्याद्ब्राह्मणदक्षिणां स्ववित्त
मानुसारेणाल्लोभमोहविवर्जितः ततो ब्राह्मणमुख्यान्स्वब्राह्मणान्

भोजयेद्रथ अग्निमध्यगतं देवं पुनस्त्वात्मनि योजयेत् एकीभूतं
विधिस्यैव वाचयेत्स्वस्तिवाचनं आशीर्वचोभिर्विदुषां मेध्यमानः
सुखी भवेत् हुतशेषं ततः प्राश्य कुक्कुटाण्डप्रमाणकं मंत्रितं गमगा
पश्चात्तत्तस्मै बलिं हरेत् सन्निधावपि देवस्य वा ह्यांतादिक्षु वा
धरा नित्ये नैमित्तिके काम्ये प्येतद्धनिमुख्यं स्मृतं सर्वत्राभ्युदय
श्चाद्धमंकुरारोपणं तथा अदावेव प्रकुर्वीत कर्मणोत्र हि पार्थि
नः ॥इति होमविधिः॥ कलशस्थापनमापद्घान्तुष्मांजलिं ततः
ततः शिष्यमुपानीय भक्तिनम्रमकल्मषं प्राणानायम्य विधिवत्स्
तश्शुद्धिं विधाय च स्तुत्वा मितिमंत्रेण वहुभिर्ब्राह्मणैः सह त्र ३२
भिषिंचतं मुर्ध्नि तद्देतत्कलशोदकं स्तुत्वामभिषिंचन्तु ब्रह्म

विश्वमहेश्वराः वासुदेवोजगन्नाथोस्तथासंकर्षणोविभुः प्रद्युम्न
श्चानिरुद्धश्च भवंतुविजयायते आखंडलोग्निर्भगवान्यमोवैने
ऋतिस्तथा वरुणःपवनश्चैवधनाध्यक्षस्तथाशिवः ब्रह्मणास
हितासर्वेदिक्पालाःपांतुवःसदा कीर्तिर्लक्ष्मीर्धृतिर्मेधापुष्टिः
श्रद्धाक्रियामतिः बुद्धिर्लज्जावपुःशांतिर्मायानिद्राचभावना ए
तास्त्वामभिषिंचंतुतुष्टिःकीर्तिःक्षमातथा आदित्यश्चंद्रमाभौमो
बुधोजीवःसितोर्कजः ग्रहास्त्वामभिषिंचंतुराहुकेतुश्चपूजिताः
देवदानवगंधर्वायक्षराक्षसपन्नगाः ऋषयोमुनयोगावोदेव
मातरएवच देवपत्न्योद्रुमानागादैत्याश्चाप्सरसांगणाः अस्त्रा
निसर्वशस्त्राणिराजानोवाहनानिच औषधानिचरत्नानिका

३३ लस्यावयवाश्च ये ॥ सरितः सागराः शैलास्तीर्थानि जलदानदाः
एते त्वामभिषिंचंतु सर्वकामार्थसिद्धये ॥ इति वसिष्ठसंहितायां
मभिषेकमंत्राः ॥ नारायणः स्वयं रामः शिष्यं सन्निदधातु वै सर्व
गः सर्वतोप्यत्ति प्रसिद्ध्यद्यानिधिः इति संस्मृत्य संस्मृत्य तज्ज
लैरभिषिंचयेत् परिधाप्य ततो वास्त्रं चंदनाद्यनुलेप्य च कुंड
ले वांगुलीयं च धारयित्वान्यहेततः वैष्णवी मातृका चैव तत्त्वंन्या
से विशारदः तन्मूर्ति पंजरन्यासं सम्यादिन्यास एव च पूर्वव
द्विधिवच्छिष्यत्तनावेवं प्रविन्यसेत् ततस्तच्छिरसि स्वस्य हस्तं
दत्वाष्टातं जपेत् अक्षोत्तरं वजो मंत्रं दद्यादुदकपूर्वकं आव ३३
योस्तल्पफलदो भवत्वेवमुदीरयेत् प्रसन्नवदनस्तस्मै शि

ब्यापमुनिपुंगवः स्वितोऽप्यानिमिषीविद्यांगाछंतीभावपेकृतः आ
गतोभावपेछिब्याधन्यास्मितिविशेषनः कृतकृत्यस्तथाशिष्यः
सर्वेतस्मैनिवेदयन् पश्चयावन्नसङ्गत्यागुरवेहृछचेतनः गोभू
हिरण्यविपिनगृहक्षेत्रादिकंबहुः नचेदर्धंतदर्धंवातदंशांश
मथापिवा अलेशाद्वन्नवस्त्राहिरण्याछितानुसारतः ॥श्रीमद्भा
गवते॥ तूपदेवहितखिन्नैः कर्तव्यगुरुनिष्कृतिः यद्वेविश्वरूपभा
वेनसर्वव्याप्त्यापरेश्वरगुरु प्रकारांतरमालव्यगुरुपत्नेनतोषये
त् गुरुपुत्रकलत्रादिरिक्तापेक्षकनकादिभिः अर्हणाभिश्चव
हुधाभक्त्याछादनभूषणैः एवमुक्तप्रकारेणगुरवेदत्तदक्षि
णाः कृतकृत्यस्तथास्मानंमन्वाविप्रांश्चभोजयन् तेभ्योपिद

क्षिणां दत्वा सर्वेन्तस्मरिपूरयेत् कामार्थीः स्यान्न संशयः ॥ इति दिक्षा
प्रकारः ॥ दीक्षावस्त्रेपसेक्षिप्तो श्रेशकार्योपि समंततः पदैवेक्षा
नदा दीक्षा गुरोराज्ञानुरूपतः न तिथिर्न व्रतं होमो न स्नानं न ज
पक्रिया दीक्षायाः कारणं किंतु स्वेच्छयाप्तेतु सद्गुरो विति तदे
व लग्नं तद्दिनं तदेव नक्षत्रं वलं चंद्रवलं तदेव विद्यावलं दैवव
लं तदेव सीतापतेर्भेधिपूर्णमनसामि ॥ इति सामान्यदीक्षाकालः ॥
मुहूर्ते सर्वतोभद्रे नवकुंडं निधाय च सोदकं गंधपुष्पाभ्यां म
र्चितं वस्त्रसंयुतं सर्वौषधीपंचरत्नपंचपल्लवसंयुतं ततो दे
वार्चनं कलाहुतेर्दशांशतः शिष्यस्वलंकृतं वधामुपानि
मुपवेशयेत् मंत्रितप्रोक्षणीतोयैः शांतिकुंभजलैस्तथा स्

34

लमंत्रेणाच्छाद्य तेन मंत्रितेनाभिषिंचयेत् । अथ संपातयेन्मंत्रं हस्तं शि
रसि धारयेत् । एवमोक्षितस्य क्षतोद्धारपादपथ शिष्यो वै पठेत् ॥ इति मंत्रो
पदेशः ॥ तत्राप्यशक्तः कश्चिच्चेत् कुंभमभ्यर्च्य साक्षतं तदेवं नाभि
बिंदावष्टवारं मूलेन केकारं निधाय पाठं जपेत् करणोपजादेशत्वयं वि
धिः चंद्रसूर्यग्रहे तीर्थे सिद्धक्षेत्रे शिवालये मंत्रमात्रप्रथनेन
उपदेशः स उच्यते ॥ इत्युपदेशः ॥ द्विविधं साल्यध्यमनोवाह्यान्तर
मुपासनं न्यासिनां चांतरं प्रोक्तमन्येषामुभयं तथा । पंचवर्णाम
काशाक्तिर्विद्याव्योमसमुदाहृता । नादहानिशिवे षष्ठं संहतामनु
चिंतनं । आत्मनस्तत्त्वचिंतानुतस्याप्यात्मानुचिंतनं । उभयोरैक्य
चिंतानुसंद्वांतकमांतरं । द्रव्याद्वाराधनं वाह्यं गंधस्य मसृतस्य

३५ था तदेवोक्तं संहितायां शंभुना शांभवीं प्रति न गृही स्नानमात्रेणाप
35 रत्रेह च मंगलं प्राप्नोति चेद्रवदने दानहोमादिभीर्विना गृहस्थो
पद्दिदानादिद्दयानज्जुहुयादपि पूजयेद्विधिनानेवंकः कुर्यादेतन्त्व
हे न ब्राह्मचारिणो ह्यत्र मधिकारोस्ति भामिनी गृहस्थो ऽप्यत्र सर्वेभ्यः
कोवाद्दासन्त्यपेक्षितं नारायण वामिनोशक्ति नन्ते सन्ति कलौ युगे पार
प्राट्स्नानमात्रेणाद्यनहोमादिभिर्विना सर्वदुःखपिशाचेभ्यो भक्तोभ
वति नान्यथा पारिप्राड्विरक्तश्च गृही तथा कुंभीपाके निमज्यते
तावुभौ कमलानने पुराण पिद्विपोगृहस्थश्च मंगलेम्मंगलार्थिनः पू
जोपकरणैः कुर्युः ध्यानानि चाहणो वानप्रस्थाश्रमस्तयोपयेवं ३५
कुर्युरन्त्वहं संसारान्नपि निवर्तते विध्यातिक्रमदोषतः आहूटः पति

त्ताह्वयंतेभवेषुईश्वभाजनं अहिंसापरमोधर्मःस्तेषामेवत्तिपद्धतिः
नहिंसाव्यतिरेकेणालभ्यंतेतत्तानितानिच भावनाकल्पनैःपूसानै
रेवपूज्यंतेततः नवाहियोगयुक्तानामेतत्तेषांप्रशस्तते आत्मानं
सततंरामसंभाव्यविहरंतिये नतेषांदुःकृतंकिंचिद्दुःकृतोत्थान
चापदः पत्तिभिर्भाविर्तेईवैः पूज्योरामोन्वहंततः सपादितेर्ग ह
स्थैप्यसएवक्रमउच्यते॥इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यश्री
मन्मुकुंदवनश्रीचरणशिष्यानंदवनविरचितायांश्रीरामार्चनचं
द्रिकायांप्रथमःपटलः॥१॥ वदंतितत्त्वविदंस्तत्त्वंपरत्तानमद्वयं
ब्रह्मेतिपरमात्मेतिभगवानितिशब्द्यतेतच्छ्रद्दधानामुनयोज्ञानवै
राग्ययुक्तया पश्यंत्यात्मनिचात्मानंभक्त्याश्रुतिगृहीतया अतः

३९ पुंभिर्द्विजः श्रेष्ठा वर्णाश्रमविभागशः स्वनिष्ठितास्वधर्मेस्यसं
सिद्धिं हरितोषणं तस्मादेकेन मनसा भगवान्सात्वतां पतिः श्रोतः
36 व्यः कीर्तितव्यश्च ध्येयः पूज्यश्च नित्यदा अव्यक्तोब्रह्मसेवोहि निर्वि
षयं व्रजेत् दुर्जयो हरिरिद्गुणो मूर्त्तो ब्रह्म तत्तो भजेत ॥इति भक्तेराद्यैः
॥ विना स्वधर्मं पात्किंचिद्देवताराधनादिकं ॥ तत्स्मात्स्वस्यतेपसात्ते
कर्तव्यमेव तत् ॥इति स्वधर्मनिष्ठा॥ ब्राह्मे मुहूर्ते चोत्थाय चिंतयेद्रघु
नंदनं रामरामेति रामेति तारकाख्यं परं शुभं प्रातःस्मरामि दिनना
मकवेशभूषणां वेदांतवेद्यमभयंकृतराजवेष वैदेहिलक्ष्मणयुतं
स्वजनाभिरामं संसारसर्पगरलोपशमापरामं १ प्रातर्भजामि च ३९
रितं दुरितं निहंतु रामस्य फलभक्षकृतांतकस्य पः सिंधुवंधक

यया भववंधहेतो राज्यप्तनोति च विभीषणराज्यमत्या २ प्रातः स्मरा
मि कलिकल्मषनाशकर्म हं भवत्तुभक्तिकरं परं मे अंतःस्थितेन स
स्वभावचिदात्मकेन रामेण वा स्वगृहदेवतयाभिपूज्यः ३ स श्लो
कत्रयं यः पठति प्रभाते श्रीरामचंद्रार्पितचित्तवृत्तिः आयुः श्रियं
कीर्त्तिमरोगतां सौख्यमलब्ध्वा चिरं रामपदं प्राप्नोति गुर्वर्थे त्यक्तराज्यो व्य
चरदनुवनं पद्मपद्भ्यां प्रियायाः पाणिस्पर्शाक्षमाभ्यां मृजितपथि
रुजो यो हरीन्द्रानुजाभ्यां ॥ वैरूप्याच्छूर्पणख्याः प्रियविरहरुषा
रोपितभ्रूविजृंभ ॥ त्रस्ताब्धो बद्धसेतुः खलदवदहनः कोशलेंद्रो
वतान्नः ॥ इति स्मरणं ॥ संध्यास्तु दुःस्वप्नो वो हन्त्यपि निशि च पुनर्दक्षि
णास्यां निवीती कुर्यान्मूत्रादिशौचं बहिरथ सलिलात्तत्र लिंगे

३० मद्देका॥ पंचापानेथ्यहस्तेद्भ्राणुनस्तभयोः सम्यचैवं तद्भुहस्थे॥ द्वैगु
37 णपादिकमात्स्याहुडवनिपातिषु स्यात्तद्दं निशापा॥ इति मूत्रा
घ्राणविधिः॥ कृत्वालेपादशौचं विमलमथ जलैस्त्रिः पिबेद्दन्म
जेद्धिः॥ देशिन्या गुष्ठयुग्मान्नासजलमभिमृशेन्नाभि सिकारंध्र
युग्मं॥ अंगुष्ठानामिकाभ्यां नयनयुगयुतं कर्णयुग्मं कनिष्ठां
गुष्ठाभ्यां नाभिदेशं हृदयमथ तलेनांगुलीभिः शिरोंसौ॥ इत्या
चमनविधिः॥ दन्तोह्लेखो वितस्त्या भवति परिमितस्तादृन्तमित्सा
दिमंत्रा ख्यातः क्षीरपीदिकाष्ठाकटखादिरपलाशैस्तैर्विनाम्रा
कैर्विल्वैः गुल्लोतां हषवकं ह्वरापि कुशमतेते देशिनीमंगुलि
भिर्नेदाभृत्ताछपवीरापपिनवलुनवम्पर्कसंकोतिपात्त त्र ३०

न्नाद्याय व्यूहध्वं सोमो राजायमागमत् स मे मुखं प्रवे
क्ष्यंति भगेन सह वर्चसा ॥इति दन्तधावनमन्त्रः॥ सर्वांल्लो
खानि संशोध्य अविभूत्वा विशेषस्य रात्स्वात्तिकाघासनेध्या
येद्रूपं वै स्वस्वरूपिणं अहं देवो न चान्योऽस्मि ब्रह्मैवाहं
न शोकभाक् ॥ सच्चिदानन्दरूपोऽहं नित्यमुक्तस्वभाववान्
॥इति भावना॥ त्रैलोक्यचैतन्यमयादिदेव श्रीनाथ विष्णो
भवदाज्ञयैव प्रातः समुत्थाय तव प्रियार्थं संसारयात्राम
नुवर्तयिष्ये जानामि धर्मं न च मे प्रवृत्तिर्जानाम्यधर्मं न च
मे निवृत्तिः केनापि देवेन हृदि स्थितेन यथा नियुक्तोऽस्मि
तथा करोमि ॥इति प्रार्थनाविधिः॥ अथ चौरदेशविधानेन नक्त

तेपृष्ठलग्नस्त्वेकं यज्ञोपवीतमितिसंज्ञं धारयेच्छुभं दक्षि
णाभिमुखेनोर्ध्वकर्पीत्केशप्रवेष्टने स्नात्वौकारांचगायत्री
निवर्ध्यायाच्छिखाततः धौतांवराणिदर्भाश्चग्राहीत्वामृति
कांतथा नद्यादितीरमागत्यस्नायात्स्वविधिविधानवित् अ
धौतेनचवस्त्रेणनित्यनैमित्यिकिंक्रियां कुर्वन्फलेनचाप्नो
तिदत्तेभवतिनिःफलां धौतांघ्रिपाणिराचांतः कुर्यान्स
कल्पमादतः रामार्चांगतत्परस्नानंकरिष्येहंततदात्मपास्ना
नंस्नाघ्राहृत्यादिन्द्रदसराभिसमृद्धेनुदर्शैवगाहेद्भूस्पावाणो
दजैर्भिर्भवतिविपरीतांकेवलेवीपिमंत्रैः स्नात्वासंबोर्ध्वंवि
ड्तोवरपयासिनपरत्वमंत्रालवर्ज्याः सौहात्म्राकृकर्के

३८

दाक्षोपरिजलधिगात्तात्तीरनिछाक्ष्वमुक्ताः स्वस्थित्तपुंडरीकासं
मेत्रमूर्त्तिप्रभुंस्मरेत् अनंतादित्यसंकाशंवासुदेवंचतुर्भुजं श
ंखचक्रगदापद्ममुकुटंवनमालिने तत्पादोदकजाधारानि
पतंतीस्वमूर्द्धनी चिंतयेत्ब्रह्मरंध्रेणप्रविशंतीस्वकांततनुं
तथासंक्षालयेत्सर्वमेत्तदेहगतंमलं तस्सर्वाद्विरजोमंत्रीजा
यतेस्फटिकोपमः इदंस्नानवरंमंत्रात्सहस्त्रमधिकंस्मृतं स्नात्वा
दैवेदिकंस्नानंतत्तत्तांत्रिकमाचरेत् विन्यस्यांगेषडंगानिप्राणा
यामपरःसरं श्रीसूर्यमंडलात्तीर्थमाह्वय्यांकुशमुद्रया वमित्यने
नचाप्लाव्यकवचेनवगुंठयेत् संरक्ष्याह्वेणामूलेनमंत्रयेदुद्रसे
त्वयपा वाद्विक्षेपंततःकुर्यादह्वेणाष्पार्केसंत्वयपा निमज्यतास्मि

नध्यायेत्श्रीरामशत्रून्वाजपन्मनुं उत्तमज्यकुंभमुद्रांचवध्वास्ना
नाद्भिर्वहिस्ततः ततःसंक्षेपतोदेवान्मनुष्यांस्तर्पयेत्पितॄन् पीडय्
त्वांवरंचोह्रप्रक्षाल्याचमयेत्ततः धारयेद्वाससीशुद्धेपरिधानो
त्तरीयके अच्छिन्नेसदृशेशुक्ले आचामेत्पीठसंस्थितः वद्धव
पार्श्वशिखःपत्नीनामासनेप्लक्षाणांकुमीकारांतुकारयेत् अन्येषां
चचतुष्पादंचतुरस्रंचकारयेत् गोशकृन्मृ[illegible]मापभिन्नंतथावा
तालयेत्स्थलं लोहवंधमदेवार्कवर्जयेदासनेवुधः दानमाचम
नेहोमेभोजनेदेवतार्चने प्रौढपादोनकुर्वीतस्वाध्यायेचैवतर्प
णे आसनारूढपादस्तुजानुनोर्वाथजंघयोः कृतावसक्थ्यो॥इ ३९
तिस्नानविधिः॥ केशवाद्यैस्त्रिभिःपीत्वाद्वाभ्यांप्रक्षालयेत्करौ

द्वाभ्यामोष्ठौचसंमृज्यद्वाभ्यांमुन्माजेनंतथा एकेनहस्तंप्रक्षाल्य
पादवपीत्तथैकतः संप्रोक्ष्यैकेनमूर्द्धानंततःसंकर्षणादिभिः आ
स्यनासाक्षिकर्णोचिनाभ्युरःकंभुजौस्पृशेत् एवमाचमनंकृत्वास
क्षान्नारायणोभवेत् केशव नारायण माधव गोविंद विष्णु
मधुसूदन त्रिविक्रम वामन श्रीधर हृषीकेश पद्मनाभ दा
मोदर संकर्षण वासुदेवप्रद्युम्न अनिरुद्ध पुरुषोत्तम अधो
क्षज नृसिंह अच्युत जनार्दन उपेंद्र हरिः कृष्ण २४ चतु
र्थीनमोंतैर्नामभिः॥इतिवैष्णवमाचमनं॥ललाटेकेशवंविद्यात्
नारायणमथोदरे हृदयेमाधवंचैवगोविंदंकंठकूपके उदरेद
क्षिणेपार्श्वेविष्णुमापृविचिंतयेत् तत्पार्श्वेबाहुमध्येतुचिंतये

न्मधुसूदनं त्रिविक्रमं च नास्कंधे वामपार्श्वे तु वामनं श्रीधरं वा
मबाहौ तु हृषीकेशं तु कंधरे अपरे पद्मनाभं तु ककुन्दामोदरं स
रेत् तत्प्रक्षालनतोयेन वासुदेवेति मूर्द्धनि पद्ममत्स्यं चापरेष्व
शं वै कूर्मं गदां तथा ललाटे तु गदां धार्यां मूर्ध्नि चापं शरांस्तथा ने
त्रकं चैव हृन्मध्ये शंखचक्रे भुजद्वये शंखचक्रांकितो विप्रः स्म
शानेऽप्यपतेत् यदि प्रयागे या गतिः प्रोक्ता सा गतिस्तस्य नारद ॥ इति
तिलकविधानं ॥ निःपीडयित्वा वस्त्रं तु पश्चात् संध्यां समाचरेत्
अन्यथा कुरुते यस्तु स्नानं तस्याफलं भवेत् वस्त्रं त्रिगुणितं यस्तु
निःपीडयति मूढधीः कथा स्नानं भवेत्तस्य निःपीडयति वांधुना
रामात्मकं गृहं नत्वा रामसंध्यामथाचरेत् सायं प्रातश्च मध्याह्ने ४०

णमेध्यात्वा मनुं जपेत् जलमस्त्रेण संशोध्य कवचेनावगुण्ठ्य वै व
क्रीकात्स जलं सम्यक्दृभं मूलेन मंत्रवित् आवाहनादिमुद्राभिस्ती
र्थमावाह्य पूर्ववत् ब्रह्मांडोदरतीर्थानि करैः स्पृष्टानि ते रवे तेन सत्ये
न सकलमिह तीर्थं प्रपद्ये मे गांगे च यमुने चैव गोदावरि सरस्वती न
र्मदे सिंधुकावेरि जलेस्मिन्सन्निधिं कुरु एवमावाह्य चार्घ्यविधि
वत् जलं मुने आदायांजलिना सम्यक् जपेन्मालामनुं सकृत्
जले दक्षिणहस्तस्य सव्यहस्ते विनिक्षिपेत् तन्निरुह्य तांबुनाम
भिषिंचेन्मालामनुस्मरन् दशाक्षरेण तत्क्षेपमभिमंत्र्य जलं पि
बेत् पुनरंजलिमादाय जलमूर्ध्वं त्रिरुत्क्षिपेत् मंडलस्थाय परा
माय नमोर्घ्यं कल्पयाम्यहं ततो रामोहमस्मीति गायत्रीं निपतोज

४१. येन जन्मभयमृत्युपत्यापेदशाभिर्योनिसंक्षयं ततोऽङ्केनशनैनैव
41 सहस्रेणजपनवा॥ वदेद्वाशरण्यायेतिवियद्धेहेतिपदं [illegible]नः॥ सीतापदेस
मुद्रास्यवर्च्चभायन्ततोवदेत्॥ धीमहीत्यपितन्नोयथारामश्चापिप्रचोदया
त्॥ एषा साद्रामगायत्री भक्तानां भुक्तिमुक्तिदा पुरश्चरणमस्या ल
क्षमेकं जपावधिः पञ्चपावन्नपूजादिसर्वं पूर्ववदाचरेत् ॐमा
ह्रीरेषागायत्रीमुक्तिमेवप्रयच्छति मायादिरपिवैराग्यं रमादिश्च
श्रियंमुने मदनेनापिसंयुक्तासंमोहयतिमेदिनीं अनयाराधितो
रामः सर्वाभिष्टं प्रयच्छति तर्पयेच्चततोमूलमन्त्रोच्चारणपूर्वकं रा
मंतर्पयामीनमः पीठदेवतादिपूर्वकं चत्वारिंशद्दशरिन्वादौसीतादीं
श्चतुरङ्कमान् हनूमादीन्तर्पयेत्पश्चात्ध्यायमध्येषुद्दह नाममं ४१

त्रैभिर्वेदैर्वंचत्वारिंशकृत्तहयं स्तुवन्स्वप्रणामेद्रामं यथाशक्त्या मु
नीश्वर कृत्वैतत्पसहस्रमकृत्रिमं ध्येयंच यथाविधि कृतकृत्योभ
वेन्मंत्रीसत्यंसत्यंचनान्यथा ओंहंसः पूर्वमुच्चार्य सोहमित्यजपां
जपेत् ऋषिर्हंसोव्यक्तछंदः परमात्मापदेवता स्पीत्मने हृत्
सोमात्मनेशिरः विवेजनापशिखानिरामासायकवचं अतनुः
सूक्ष्मः नेत्रंप्रचोदयादस्त्रं ध्यानम् ह्रोनेयस्यविप्रादेजिव्हेवे नाभिचंद्र
सूर्यौ दिशः श्रोत्रेयस्यपादौ क्षितिंचध्यातव्यो सौसर्वभूतांतरात्मा
एकविंशतिसाहस्रंश्वासोक्तं सजपेनषट् ॥ शताधिकेन श्रीरामः प्री
तोहिविनिविसर्जेयत ॥ इतिरामसंध्याः ॥ रामंनत्वागृहन्नैष्ठिकान्कृष्ण
मः प्रष्पधारकान् मुक्तानथैवपार्षदान् रामं स्मृत्वा गृहे विशेत्

उर्द्धप्रकाशयामासोमोनं स्विद्दनो दिवाशिनि भवेत्तु स्त्रीं छितीपावे
द्वैध्यैर्ब्रह्मादिभिर्यथा देवपूजानन्तरं कुर्यान्नामसंवैसहकस्तकान
द्घाद्दानं यथाशक्तिपात्रेरामंपरं तथा ॥ इति दिनाद्यभागकल्पवि
धिः ॥ दिवसस्य द्वितीये भागे वेदशास्त्राभ्यसनं चरेत् मीमांसां तर्कधर्मा
र्थशास्त्राणि नाम पिद्विजः ॥ सालंकाराः सहमनाः सपुष्पस्नेगाला
ष्टकं गोभूमिमिविप्रांस्तु हेमधुमणिस्निवहम्भूपानिति ॥ इति द्विती
यदिनभागकल्पविधिः ॥ विभागे तृतीये तपो ब्रवगैन्तुपोषितं
वेदशास्त्राविहीनेन द्विजलोकमर्गाजेयत् केनाम तासां जीवे
तमस्तेन प्रमत्तेन वा सत्यानृताभ्यां जीवेत न श्ववृत्त्या कथंचन
कन्तुमुच्छशिलं प्रोक्तममृतं स्यादयाचितं मृतं तु नित्ययाच्या

सान्त्वमन्तेकर्षणंस्मृतं सत्यानृतंवाणिज्यंश्ववृत्तिर्नीचसेवनं
सेवाश्ववृत्तिपैशुन्यज्ञानमस्यकृतेहदाहृतं स्वकुट्सचारितःकः
विश्वाविक्रीतात्मकसेवकः स्वभिन्नःपरसेवावेष्ठःकन्यकाश्च
रजस्वलाः देवताश्वसनिर्माल्याहेतिउपपत्राहृतं पर्याक्र
ष्मात्मनः प्राणानप्येवर्त्ततेद्विजाधमा तेषांदुरात्मनामन्नंभु
क्त्वाचान्द्रायणंचरेत् ॥ अनपेक्षकर्मविधिः ॥ अथैकधान्नोविमुक्त
स्यचतुर्थेशेपयाद्विजः कुर्यान्नाध्यान्हिकंस्नानंजपदेवार्चनादि
च स्त्रहोमपांसक्तुकुशासनमद्रिकादिप्रच्छास्तत्रातिलकर्मडलु
वस्त्राणि नीत्वाजलान्तिकंमनेहसमाचेकंवसस्त्रवाचपेसत्तु
तीर्थपवित्रकीर्त्ति स्वगृहोकैमेत्रवरेः स्माचासंध्यांविधायच

४२
43
ध्येतकं च रक्तहैमैश्च देवान्दीं स्तर्पयेत्तिलैः तथैव चन्दनेनाम्भसा स्ना
नं संध्यां च तर्पणं ॥ पूर्ववदाचरेन्मंत्री मंदिरं सिद्धरं स्वकं ॥ उक्तिच
तुर्थाह्निभागकृत्यं ॥ गृहं वा तीर्थं च पद्मामपं चमेद्दिव्यशोभिके प्र
क्षाल्य पादौ वाचम्य दद्याद्वारं देवबहिः द्वष्टे शं पादुकोत्थकोटरं ड
वत्सरणमेतत्स्थधीः पादौ वः पूजकश्चाथ पूजाद्रव्याणि तत्फले
प्राणाबुध्यात्मकं सर्वं नमस्सैराणामात्मनेनमः अनेन मनुनानेत्वा
द्वारदेवानथ पूजयेत् अगात्म संहिताया पंचनपूजनानां क्रमे
णतु अनुष्ठानं क्रमेणोन तल्लिङ्गं च सविलिख्यते ॐ नमोग
मचंद्राय गणेशाय नेनमः ह्संसवित्रे ह्रौं शिखाय ऐं ह्रीं श्रीं प ४२
रशक्तय दीं दीपनाथाय नमः तं तेजाधिपतये नमः पुष्पास्

नादिभिः पूज्याः श्रीरामद्वारदेवताः बद्वारप्रान्तस्थान्यथमा
मर्चयेत्सुधीः द्वारश्रियै नमश्चा ईं देहल्यै ततस्ततः द्वारस्य
शोभनस्याथ पार्श्वयोर्दक्षवामयोः धात्रे विधात्रे गंगायै यमुना
यै च पूर्वतः ॐ भद्राय सुभद्राय गोदाक्षस्यां च दक्षिणे चंडाय प्र
चंडाय वै वाताय पिच पश्चिमे शंखाय पद्मनिधये चा वा गौवें तो पातो थो
त्तरे चतुर्द्वारेषु संपूज्या गृहोपरि ततो र्चयेत् गृहेशाय गृहापा
य कुलदेव्यै नमोऽस्त्विति सहस्राय हुं फट् विनायकाय फट्
नमः अस्त्रादिमंत्रगतिसर्वशरयोगेन वामतः निःसार्य विघ्नसंघ
त्रिः पार्ष्णिघातं समाचरेत् देहलीमस्पृशन्दक्षपादं पूर्वं प्रवि
श्य च शेषाय विद्यापीठाय चासनं पुं सेन मोर्चयेत् ॥ इति द्वार पू

४४ जाविधिः ॥ वेशात्रमदाधारणीतलपल्लवनिर्मितं वर्जयेदासनं
44 धीमान्दारिद्र्याद्व्याधिदुःखदं कृष्णाजिनं व्याघ्रचर्म कौशेयं वेत्रनि
र्मितं वस्त्राजिनं कंबलं वा कल्पयेदासनं मृदु निवेश्य तस्मिन्ना
दौ तु पात्रसादनमारभेत् सपाद्यविविधैः पुष्पैः पूजयेत्पुष्पडालि
कां तुलसीपत्रजात्याद्यैर्माल्यैर्बहुविधैरपि स्वपुरो दक्षिणे ती
र्थं शङ्खवारिप्रपूरितं कलशं स्वपुरो वामभागे तु विनियोजयेत्
अन्यानि पूजोपद्रव्याणि पुरस्तादेव तानि निधापयेत् ॥ हृत्यासादनं ॥ तुल
सीकाष्ठकठिनैर्हृद्राक्षाकारकारितैः शंखचक्रगदापद्मपादु
काकारकारितैः निर्मितां मालिकां कण्ठे निधायार्चनमारभेत् ४४
तथामलकमालां च सम्यक्पुष्कर मालिकां निर्माल्यतुलसी

मालांशिरस्यपि निधापयेत् निमील्य चंदनेनांगं चर्चयेत्तस्यना
मभिः तस्याप्युधानि वा ह्योऽश्चतेनैव द्विजसत्तम पापीष्ठो वा
प्यपापिष्ठः सर्वत्रोप्यत्र एव च भवेद्देवाधिकार्यत्र पूजाक
मीरप संशयः ॥ इति मालाधारणं ॥ पुष्पाक्षतादि द्रव्याणां कुपी
जंवादि शोधनं क्षालनेनानुलेपाद्यैर्भित्तिर्बहिः समाचरेत्
अभ्यन्तरे विनात्मरत्नबहिः क्षितिस्तद्बहिः समाचरेत् विलिप्य वेदि
कां सम्यक् मंडलं तत्र कारयेत् । कैलंडुलक्रमैश्च नीलपी
तासितासितैः लिखेदष्टदलं पद्मं चतुरस्रं समावृतं चतु
कोणकर्णिकमध्यकोणानिवृत्तसंवृतं साध्यमेवं ततः शोभार
त्वाभिरूपशोभितं संपूज्य मंडलं चैव तत्र सिंहासनं न्यसेत्

४५ यंद्रातपपत्ताश्चैकतोरक्षोऽपिसर्वेजनः पिचिचेंततत्रनत्रापिभिति
तेभस्मलाद्दिषु अणुमात्रेचपः कुर्याम्मंडलंराघवानतः॥
मक्रोमयेधान्नुत्रिवीसानेतफलमश्नुते ॥इतिश्रुद्धिवनुछपं॥
पद्मस्वस्तिकभद्रादिरूपेणाकुर्यात्पद्मं पृथिवीत्वयेतिमंत्रे
णास्थापयेदासनंबुधः पृथिवीत्वयेतिमंत्रस्यमेरुपृष्ठऋषिः
सुतलंछंदः कूर्मोदेवता आसनंस्थापनेविनियोगः पृथ्वी
त्वयाधृतालोकादेवित्वंविष्णुनाधृता त्वंचधारयमांदेविप
वित्रंकुरुचासनं ॐभूर्भुवःस्वःकूर्मासनाय नमः आधारशक्तये
नमः इत्यविघ्नावरणायेतिश्रीन्सिंहेतिएजपेन् अपक्राम ४५
तुभूतानिपिशाचाःसर्वतोदिशं सर्वेषामविरोधेनब्रह्मक

45

मिसमारभेत् पार्श्वे धात्रपंक्त्वामंत्रेणानेन मंत्रवित् ॥ भूतसंघा
स्समस्तापर्यंसविशेदासनेबुधः ॐ रक्ष्वाह्याप फट् प्रोक्ता दिशावंधा
श्च गुर्व्वपि करास्फालनतो दिक्षु तत्तोगुर्वादि संनतिः ॥ इत्यासनं ॥
विनायकं नमस्कृत्य सव्यासे च सरस्वती दक्षिणांसे पूर्ववच्च दुर्गां
वदेत्रपंपुनः मंत्रश्चादितत्वारभ्य नमो गुरुपरंपरां नमोस्त्वनंता
य नमोस्तु वेधसे नमो वशिष्ठाय नमोस्तु शक्तये पराशराय च नमोस्तु
शाश्वते नमोस्तु तेसत्यवतीसुताय गोविंद्राचार्यपादाश्च गौडपादा
श्चिदात्मकान् भगवत्पूज्यगोविंदपादाश्चवदेत्ततस्त्वहं श्रीमच्छ्री
शंकराचार्यान्विश्वरूपान्सुरेश्वरान् वेहब्रोतान्ब्रह्मरूपान्ब्रह्म
विद्याप्रवर्त्तकान् माधवान्वा सहदेवा त्वान्सर्वपज्ञाकानसत्या ग

४६ 46

गाधराज्ञागादेवान्मद्देश्रीश्राङ्गपंडितान् परमानंदराजान्बोवुली
शाभिधांस्तथा निवादित्यान्महासिद्धान्मार्गोत्तरदृशः प्रभून् श्री
मद्धिल्लुस्वामिराजान्विल्लुभक्तिप्रवर्तकान् वैदेहे प्रभुराजोश्व
विल्लुस्वामिकुमारकान् नमो गुरुभ्यो गुरुपादुकाभ्यो नमः परपादु
काभ्यः आचार्यसिद्धेश्वरपादुकाभ्यो नमोस्तु स्रीनाथपतिपादुकाभ्यः
॥इति गुरुनतिः॥ ततो देवं नमस्कृत्य कुर्यात्तालत्रयं पुनः ॐ रः अ
स्त्राय फट् इत्यनेन मन्त्रमपेदक्षिणकरं कालेस्मृत्वा करिष्येहं श्री
राम प्रीतये चर्चनं संकल्प्यैवं ततो न्यासस्थानानि आपोन्नसंहारेण प्रा
तिलोम्येन क्षलयोलकारे लहकारके हलयश्चसकारेषसलं
यश्चवकारके कमलौवं श्रपंयंजं लपमुत्पाघपत्नतः ॐ औं मि ४६

ति ब्रह्मरंध्रे सह स्राश्च विनियोजयेत ॥ इति मात्रकोपसंहारः ॥ ततस्तु वि
तयेदेतद्वैवस्थानत्रयांतरे ज्योतिर्मयमनुस्यूतं सत्यज्ञानस्वरूपात्म
कं आत्मनः परितो वन्हिप्राकारं त्राणनायच भूतप्रेतपिशाचे
भ्यो विधायतदनंतरं अद्भिः शुभ्राक्षतैश्चैव वन्हिवीजाद्यमंत्रितैः
प्रक्षिपेत्परितोमंत्रीभयविघ्ननिवृत्तये हृदंबुजब्रह्मकंदसंभू
तेज्ञाननालके ऐश्वर्याष्टदलोपेतेष्ट्यितो वैराग्यकर्णिके आर
तमात्रा जीवकलिं चिंतनीयोमनीषिभिः ततआहेसमंत्रेण हृदयो
तेष्ठितः परः तेनसंयोज्यविधिवत्प्रजपेच्छुद्धिमथाचरेत ॥ इति जी
वस्थापनं ॥ पादाद्याजानुवंद्व जोकांपीतांकृहिणाद्दैवतां चतुरस्रां
पंचगुणांग्लौं ह्रौं हूं फट् स्वं जले जानुवादिनाभिपद्मांकंश्वेतम

४७ ध्येद्वै सम्यवं रसरूपस्पर्शशब्द ह्रीं हूं: फट् जलं प्रवौ नाभ्या हृद
47 न्तं प्र: घुमन्नत्रिकोणं स्वस्तिकाह्लं वन्हिं रूपस्पर्शशब्दं रं ह्रूं ह्र: फ
ट् समीरणोह्न पर्यन्तं हृदो वायुं षट्बिन्दु स्पर्शशब्द वन् वतेमां कर्ष
णं धूम्नपं हैं हूं: फट् विहायपश्चि भ्रूमध्या हृलां ध्यातं वासदैवस
शब्दं खं हं ह्रीं हूं: फट् देह कारो हं महतत्वके च तत्त प्राकृतेनाम्नं च
द्रात्मे परे ब्रह्मणि संहरेत ॥इति भूतशुद्धि:॥ शरीराकाश भूतानां
मिह शोधनं अव्यक्त ब्रह्मरूपको भूतशुद्धि अयं मता मूला
त्स्नाने ततः पापं जन्मादि दुःखदं च पत प्राणापानौ निरुध्याथ त
स्य रूपं विचिन्तयेत् महापातकं पं चालां पातकोपां गसंश्रयं उपपा ४७
तकौ रामाणां कृष्णं क्रूरातिभीषणं नाभौ बद्धिडसंपुत्रैषडत्रासि

नवर्तुले वामपादपुरितेवायौ श्रीं यं श्रीं तेन शोषयत् हृदि त्रिकोण
निर्गच्छत्स्वालिके रेफोत्जस्मि वन्हिनाकुंभितेवायौ श्री रं श्री २१ सं
दहाम्रितेबीजं वं हृत्सहस्रभेमललकाज्वेग्थितेश्लितेन औं वं औं २२ सु
नेपिप्लुवेत्स्लावयत्ततेनरेचयेत् ॥इति अघप्लावनं॥ वाग्जीवभूतसंहा
र अघस्य प्लावनंततः क्रत्वैवंतु सहस्राज्वेरमो हमितिसंस्मरेत्
पूजावाप्नोतततो भक्त्या स्वदेहे भावयेत्पुनः ध्यात्वं जीवात्ममंत्रेकं
अहंमंगंभमहं मूलाधारात्थायाप्तस्वभासांसो सुषुम्नमार्गतः ॐ
हुंफडितिसंयम्यप्राणं २६ विन्यस्यमहनि अखंडाहृल्लगोर
मात्मेरकः पुरुषस्ततः प्रकृतिर्महान्त्रहंकारत्ततो हत्रिगुणात्मकः
तस्माद्वा एतस्मादात्मन आकाशः संभूतः आकाशाद्वायुः वायो

४८ गिनः अग्नेरापः अद्भ्यः पृथिवीजेन तं स्वेधनतां नयेत् ओं हं ओं रु
त्रिबीजेनावपुवीकरणंभवेत् सोहं मंत्रेणात्मन्वीं नादांते सिद्ध
भाविता ध्यात्वेवं ब्रह्मरंध्रेणात्र जीवकलां न्यसेत् हृदि हृल्लांस
न्निधाय तारप्राणप्रतीछया ओं प्राणप्रतिष्ठामंत्रस्य ब्रह्माविष्णु
रुद्राऋषयः ऋग्यजुःसामानि छंदांसि ऋतिछंदो वा छंदः क्रिया
मयंवपुः प्राणाख्यो देवता प्राणप्रतिष्ठासिध्यर्थे विनियोगः ओं
कं खं गं घं ङं अं पृथिव्याप्तेजोवाय्वाकाशात्मने आं हृद
यायनमः ओं चं छं जं झं ञं इं शब्दस्पर्शरूपरसगंधात्मने ईं शिरसे स्वा
हा ओं टं ठं डं ढं णं उं श्रोत्रत्वक्चक्षुर्जिह्वाघ्राणात्मने ऊं शिखा
यैवषट् ओं तं थं दं धं नं एं कूभवापानीऋपातिपापायुउपस्था ४८

त्मने ऐं कवचाय हुं ॐ पं फं बं भं मं ओं व्यक्तव्यादानगमनविसर्गाने
न्द्रात्मने ओं नेत्रत्रयाय वौषट् ॐ यं रं लं वं शं षं सं हं लं क्षं अं मनोबुध्य
हंकारचित्तात्मने अस्त्राय फट् ओं आनाभेरधः ॐ ह्रीं हृदयाद्दाना
भितः ॐ क्रौं मणिकाद्याहृदयं ॥ ॐ यं त्वगात्मने नमः हृदि ओं अ
सृगात्मनिनेनमः दीर्घं ले ओं लं मांसात्मने नमः ककुदि ओं वं मे
दात्मनि नमः कक्षयोः ओं शं अस्थ्यात्मने नमः हृदयाद्दक्षिणाक
वेषु ओं षं मज्जात्मने नमः हृदयाद्वाम्यांमरे ओं सं शुक्रात्मने नमः
हृदयाद्दक्षिणपादपर्यंतं हं प्राणात्मने नमः हृदयाद्वामपादप
र्यंतं लं ने जीवात्मने नमः व्यापकं ओं क्षं परमात्मने नमः हृद
यात्सकलकपर्यंतं ॥ अथध्यानं ॥ रक्तांभोधिस्थपोतोल्लसदरुणस

४९

49

दहनमरीजाधिष्ठानकरणैः पाशांकोदंडमिक्षूद्भवमथगुणम
प्यंकुशंपंचबाणान् बिभ्राणासृक्कपालंत्रिनयनलसिता
पीनवक्षोरुहाढ्या देवीबालार्कवर्णाभवतुसुखकरीप्राणशक्तिः
परानः ॥इतिध्यानं॥ ओंआंह्रींक्रौंयंरंलंवंशंषंसंहंसःसोहंमम
प्राणाइहप्राणाःपुनस्तान्येवबीजानिउच्चार्यममजीवइहस्थितः
पुनस्तथोच्चार्यममसर्वेन्द्रियाणिपुनस्तथैवोच्चार्यममवाङ्मन
श्चक्षुःश्रोत्रजिह्वाघ्राणाःसर्वेप्राणाइहायांतुसुखंसुचिरंतिष्ठे
न्तुस्वाहा॥इतिप्राणप्रतिष्ठामंत्रः॥ ततोजन्मादिकर्मक
क्रियासंस्कारसिद्धये षोडशप्रणवावृत्तिंकृत्वाशक्तिंपरांस्मरे ४९
त्॥इतिपुनर्देहोत्पादनं॥ चत्वारिवाक्परिमितापदानितानिउ

ब्राह्मणायेमनीषिणः गुहात्रीणिनिहितानेङ्गयन्तितुरीयंवाचो
मनुष्यावदन्ति ॥अथभूतशुद्धिः॥ भूतशुद्धिंविनाकर्तुर्जपहोमार्च
नक्रियाः भवन्तिनिःफलाःसर्वाःप्रकारेणाप्यनुष्ठिताः स्वस्मा
द्धर्मेतकाद्यावैष्णवालिपिमातृकाः स्वाभिन्नत्वात्स्वकार्योर्थाः
त्तिस्मान्न्यासःप्रकीर्त्यते न्यासंविभाजयेत्प्राहुर्निःफलमकमास्व
रं न्यासतत्त्वात्मकोहिस्याद्धमोभूत्वारघुंजयेत्तु वामाङ्गुष्ठाद्दक्षि
णतःपादयोहृन्यतिसंज्ञितः संहारेविपरीतोसौकनिष्ठान्तःस्थि
तिःप्रदः शिरआरभ्यपादान्तोदेहेष्वन्यतिसंज्ञितः संहारेविपरी
तोन्मोमूर्धान्तेस्थितिर्नाभितः स्थितिन्यासोगृहस्थस्यसंहारोव
निनोयतेः ब्रह्मचारिणउत्पत्तिःस्थितिःशुद्रस्यैचछितः ॥इति

५० ~~प्राणनिर्णयः~~ ॥ इडयापूरयेत्प्राणं स्वरैः उऊक्रमेण रेचयेद्वादि
केर्वर्णैस्ततः पिंगलयाथ ऋनः तद्वैव पूरणे वायोः कुंभने रेचने पुनः
इउ यास्मात्ततो द्वाभ्यां पूरणादित्रयं पुनः प्राणायामं त्रयं त्ववं कृत्वा
व्यापकमाचरेत् अकाराद्यैः क्षांतैश्च ततः सपादतलमस्तकं ॥ इति
प्राणायामः ॥ अस्य श्री मातृकामंत्रस्य ब्रह्मा ऋषिः गायत्री छंदः ॥ श्री
मातृकासरस्वती देवता हलो बीजानि स्वराः शक्तिः अनुष्टुप
मातृश्री एममंत्रांगन्यासे विनियोगः उच्चार्यैवं ऋषिः छंदो देवता
बीजशक्तयः शिरो वदनहृद्गुह्यपादेषु क्रमतो न्यसेत् ॥ इति मातृ
काऋष्यादिन्यासः ॥ करांगुलीनां रेखासु स्वरैकैकं प्रविन्यसेत् वि
न्यसेत्तपरावेपात्तितलयोः पृष्ठयोरपि ओं अं कं खं गं घं ङं आं अं ५०

गुष्ठाभ्यांनमः ॐ इं ईं चं छं जं झं ञं ईं तर्जनीभ्यांनमः ॐ उं ठं डं ढं णं
ऊं मध्यमाभ्यांनमः ॐ एं तं थं दं धं नं ऐं अनामिकाभ्यांनमः ॐ ओं पं
फं बं भं मं औं कनिष्ठिकाभ्यांनमः अं अं यं रं लं वं शं षं सं हं लं क्षं अः
करतलकरपृष्ठाभ्यांनमः ॥ एतान्येव षडंगेषु योजनीयानि ॥ ॐ ह
दयायनमः शिरसेस्वाहा शिखायैवषट् कवचायहुं नेत्रत्रया
यवौषट् अस्त्रायफट् ॥ इति प्रकारेण केवलमातृकाषडंगन्यासः ॥
पंचाशद्वर्णभेदैर्विहितवदनदोःपादयुक्कुक्षिवक्षो देशांभा
स्वत्कपर्दीकलितशशिकलामिंदुकुंदावदातां अक्षस्रक्कुंभ
चिंतालिखितवरकरांत्रीक्षणां पद्मसंस्थामच्छाकल्पामतुच्छस्तन
जघनभरांभारतीतांनमामि ॥ इति केवलमातृकाध्यानं ॥ आधा

५१ 51
तमातृकान्यासः कंठहृन्नाभिगुह्यके पायौ भ्रूमध्यके पद्मे षो
डशद्वादशच्छदे दशपत्रे च षट्पत्रे चतुःपत्रे द्विपत्रके पंचाश
द्वर्णान् विन्यसेन्मनसा ततो बहिर्न्यसेत् शिरोवदनवृत्तेपि चक्षुर२
श्रोत्र२घ्राणयुग्मये नासाकपोलगल्ले२ तथोष्ठाधरयोरपि ऊ
र्ध्वाधोदंतपंक्तौ च२ षोडशान्स्वरान् कचवर्गौ द्वयपवास्त्वोः पंचसं
धिष्वग्रेन्यसेत् टतवर्गौ द्वयपादसंध्यग्रेपि तथा न्यसेत् पवर्गं
पार्श्वयुगलपृष्ठनाभ्युदरेषु च ह हृत्सः मूले कक्षाकुक्षौ हृदादि
करपद्वये जठराननयोश्चैव व्यापके विनियोजयेत् ॐ माद्वे
तोनमोतो नास विंदुविवर्जितः पंचाशदक्षरन्यासः क्रमेणैव
विधीयते ॥ इति केवलमातृकान्यासः ॥ ततः सविंदुकन्यासे ऋषिः ५१

छेदस्व पूर्ववत् संहारशारदादेव्यंगानि विंदुयुजैः स्वरैः अक्ष
स्रजं हिरण्यपात्रमुदरटंकं विद्याकरैर्विभ्रतींदधतींत्रिनेत्रां अर्धें
दुमौलिमहर्न्निशमरविंदसंस्थां वर्णेश्वरीं प्रणमत स्तनभारनम्रां
॥ इति सबिंदुमातृकाध्यानं ॥ विंदुयुक्तां मातृकां तु विन्यसेदनु
लोमतः ॥ इति न्यासः ॥ अथ कलान्यासः ॥ स्थानेष्वेतेष्वथ पुन
र्मातृकापाः कलान्यसेत् अथ कलान्यासस्य प्रजापतिरृषिः
गायत्री छंदः कलासरस्वती देवता इच्छार्थे विनियोगः ॐ अं
आं हृदयाय नमः ई ओं ई शिरसे स्वाहा उं ओं ऊ शिखायै वषट्
एं ओं ऐं कवचाय हुं औं ओं ज्ञों [illegible] त्राय वौषट् अं ओं
अः अस्त्राय फट् हस्तेपद्मेरथांगं गुणमथ हरिणं पुस्तकं वर्णं

५२

मालां टंकं भ्रू लेकपालेवरमभत्तलसठ्ठमकुंभंवहंगी मुक्ताविघुसयोदस्फटिकनवजपावंधुरैः पंचवक्त्रै स्त्र्यक्षैर्वक्षोजनम्रां सकलशशिनिभांशारदांत्तांनमामि ॥इतिकलशेध्यानो॥ ओं अनिवृत्त्यैनमः ॐ आं प्रतिष्ठायैनमः ॐ इं विद्यायैनमः ई ईशानायैनमः उं ऊं धिकायैनमः ॐ ऊं दीपिकायैनमः ॐ हं रेचिकायैनमः ॐ मोचिकायैनमः लं परायै लं सूक्ष्मायै॥ एं मृडायै ऐं क्षमायै ॐ अमृतायै ओं आप्यायनायै अं व्यापिन्यै अः व्योमरूपायै कं सृष्ट्यै खं ऋद्ध्यै गं स्मृत्यै घं मेधायै ङं कान्त्यै चं लक्ष्म्यै छं हत्यै जं स्थिरायै झं स्थित्यै ञं सिध्यै टं जरायै ठं पालिन्यै डं शान्त्यै ढं ऐश्वर्यायै णं भध्येतेकामिकायै थं वरदायै दं

५२

ल्हादिन्यै घंप्रीत्यै नंदीर्घायै पंतीक्ष्णायै फंरौद्र्यायै वंत्रभया
यै टंऐश्वर्यायै भंनिद्रायै मंतन्द्रायै थंक्षुधायै रंक्रोधिन्यै लंक्रियायै
वंउल्कायै शंमृत्यवे वंप्रीतायै संश्वेतायै हंत्र्रहणायै लंत्र
सितायै क्षंअनंतायै ॥इति प्रवाहनमातः॥अथ पंचाशत्कलान्या
सः॥ओं अंमृतायै नमः ओं आंनंदायै नमः इंपूष्णायै इंतुष्ट्यै
उंपुष्ट्यै ऊंरत्यै ऋंधृत्यै ॠंशशिन्यै लृंचंद्रिकायै लॄंकान्त्यै एं
ज्योत्स्नायै ऐंश्रियै ओंप्रीत्यै औंत्र्रगदायै अंपूर्णायै अःपूर्णा
मृतायै नमः इत्येताः स्वरस्थाने षोडश कलाः कंभंतापिन्यै खंवं
तापिन्यै गंधूम्रायै घंपपाचिन्यै ङंज्वालिन्यै चंधंमचैछं
हबुम्रायै जंथंभोगदायै झंविश्वायै ञंबोधिन्यै टंठंधा

५३

रिरौप ठंडं क्षमायै मंपं धूम्रार्चिषे बंऊष्मायै लंज्वालिन्यै वंज्वा
लामालिन्यै शंविस्फुलिंगिन्यै षंसुश्रियै सं स्वरूपायै संसुल्व
न्यै हं कपिलायै एताहस्तपादयुगलसंधिषु न्यसेत्तव्याः लं हव्य
वाहनाय नमः इति मस्तके कं क्षं कव्यवाहनाय नमः इति व्यापकं

॥इत्यष्टत्रिंशत्कलान्यासः॥ मायाद्येषु दिनानत्वर्णान्केशवादिन

यामतान् सशक्तिकान्यसेद्धान्नामस्तकादिक्रमेणतु मायालक्ष्मी
कामबीज पूर्वोन्यसेत्तव्यंउच्यते॥ तथाहि॥ केशवादिमातृका

न्यासस्य प्रसाध्य नारायण ऋषिः अमृतागायत्री छंदः लक्ष्मीना
रायणो देवता ह्रांतो बीजं स्वरास्तत्रहः शक्तिः इच्छार्थे विनियोगः ५३
औं जं श्रीं श्रीं ॐ नमोनारायणायहंसः सोहं अं कें खं गं घं ङं ऊं

ह्रीं हंसः सोहं ॐ नमो नारायणाय महोल्काय स्वाहा श्री देव्यै नम इति हृदये हंसः सोहं चं छं जं झं ञं ॐ ह्रीं हंसः सोहं नमो नारायणाय महोल्काय स्वाहा श्री पद्मिन्यै इति शिरः ॐ श्रीं ॐ नमो नारायणाय हंसः सो टं ठं डं ढं णं ॐ ह्रीं हंसः सोहं ॐ नमो नारायणाय वीरोल्काय स्वाहा श्रीं विष्णुपत्न्यै इति शिखा ॐ ह्रां ॐ नमो नारायणाय हंसः सोहं तं थं दं धं नं ऐं ह्रीं हंसः सोहं ॐ नमो नारायणाय सहस्रोल्काय स्वाहा श्रीं कमलरूपायै इति नेत्रे ॐ ह्रीं ॐ नमो नारायणाय हंसः सोहं श्रं यं रं लं वं शं षं सं हं लं क्षं श्रः ह्रीं हंसः सोहं ॐ नमो नारायणाय श्रनं तोल्काय स्वाहा श्रः श्रः लिन्यै इति अस्त्रं ॥ इति केशवादिमातृकाषडंगाः ॥ विधाय विद्म कुर्यात्ततःपद्यकुंभको

मोदकोदरसुदर्शनशोभिहस्तं सौदामिनीमुकुरकांतिविभागि
लक्ष्मीनारायणात्मकमखंडितमादिमूर्ति ॥इतिकेशवादिमातृ
काध्यानं॥ ॐ ह्रीं श्रीं क्लीं अं क्लीं श्रीं ह्रीं केशवायकीर्त्यै नमः ॥इति
सर्वत्रसंपुटः॥ आंनारायणायकांत्यै इं माधवायतुष्ट्यै ईं गोविंदा
यपुष्ट्यै उंविष्णवेधृत्यै ऊं मधुसूदनायक्षांत्यै ऋंत्रिविक्रमा
यक्रियायै ॠंवामनायदयायै लृंश्रीधरायमेधायै लॄंहृषी
केशायहर्षायै एंपद्मनाभायश्रद्धायै ऐंदामोदरायलज्जायै
ओंवासुदेवायलक्ष्म्यै औंसंकर्षणायसरस्वत्यै अंप्रद्युम्नाय
प्रीत्यै॥ अः अनिरुद्धायरत्यै कंचक्रिणेजयायै खंगदिनेदुर्गायै ५४
गंशार्ङ्गिणेप्रभायै घंखड्गिनेसत्यायै ङंशंखिनेचंडायै चंह

लिनेवालायै छं मुण्डालिने विलासिन्यै जं ज्वालिने विजयायै झं पा
शिने विरजायै ञं अङ्कुशिने विश्वायै टं मुकुन्दाय विमदायै ठं नं
दजाय प्रह्लादायै डं नन्दिने सम्मत्यै ढं नराय क्लिन्नायै णं नरकघ्ने सम
ध्यै तं हरये शुद्ध्यै थं कृष्णाय बुद्ध्यै दं सत्याय मुक्त्यै धं सात्वताय
मत्यै नं शौरये क्षमायै पं शूराय रमायै फं जनार्दनाय उमायै बं
भूधराय क्लेदिन्यै भं विश्वमूर्तये क्लिन्नायै मं वैकुण्ठाय वसुदायै
यं त्वगात्मने पुरुषोत्तमाय वसुधायै वं अस्थ्यात्मने वृषघ्नाय सं
ध्यायै षं मज्जात्मने वृषाय प्रज्ञायै सं शुक्लात्मने हंसाय प्रभायै
हं प्राणात्मने वराहाय निशायै प्रभादिस्थाने निशाद्याः ञं ते वि
धुते विधुविक्रमः प्रभायै लं क्रियाशक्त्यात्मने विमलाय निशा

यै ह्सं ह्रीं श्रीपरमात्मनेनृसिंहाय विद्यायैनमः केशवादिरयंन्या
सोन्यासमात्रेणदेहिनां अच्युतत्वंददात्येव सत्यंसत्यंन संशयः
॥इतिकेशवादिमातृकान्यासः॥ वाग्भवाद्यामातृकानवर्णान्मातृ
कायाःसशक्तिकान् श्रीकंठादिंस्तथादिन्यासात्पसेत्स्थानेषु तेषु हि
श्री कंठादिन्यासस्य अवरीबऋषिः अनुष्टुप् छंदः अर्द्धनारी
श्वरोदेवता हलोबीजानि स्वराःशक्तयःज्ञानविज्ञानाय विनियोगः
ऐं ह्रीं श्रीं अं कं खं गं घं ङं आं अंगुष्ठाभ्यांनमः ऐं ह्रीं श्रीं ऊं चं छं जं
झं ञं ऊं तर्जनीभ्यांनमः ऐं ह्रीं श्रीं ऊं टं ठं डं ढं णं ऊं मध्यमाभ्यांन
मः ऐं ह्रीं श्रीं ऊं तं थं दं धं नं ऊं अनामिकाभ्यांनमः ऐं ह्रीं श्रीं ऊं
पं फं बं भं मं ऊं कनिष्ठिकाभ्यांनमः ऐं ह्रीं श्रीं ऊं यं रं लं वं शं षं सं हं ५६

लं क्षं अः करतलकरपृष्ठाभ्यां नमः ॥ एभिरेव हृदयादिन्यासः ॥ सिं
हूरकोंचवसमाभयभागमर्द्धनारीश्वरं गिरिसुताहारभूषविन्हं पा
शाभयपाशवलयेक्षहस्तमीशं स्वान्येसिमत्तकलवांछितवल्लु
सिध्यै १ ॐ ऐं ह्रीं श्रीं श्रां कंठेशपूर्णोदरीभ्यां नमः इति मातृके ३
श्रीं अनंतेशविरजाभ्यां नमः ॥ ध्यानकृत्वा हृदयादिस्थानेषु न्यसेत् ॥
इं सूक्ष्मेशशाल्मलीभ्यां नमः ईं त्रिमूर्तिशलोलाक्षीभ्यां नमः
उं अमरेश्वरवर्तुलाक्षीभ्यां नमः ऊं अर्घीशदीर्घघोणाभ्यां
नमः ३ ऋं भारभूतीशदीर्घमुखीभ्यां नमः ३ ॠं तिथीशगोमु
खीभ्यां नमः ३ लृं स्थाण्वीशदीर्घजिह्वाभ्यां नमः ३ ॡं हरेशं
कुटोदरीभ्यां नमः ३ एं झिण्टीशोर्ध्वकेशीभ्यां नमः ३ ऐं भौतिके

५१ शविक्रमसुखीभ्यां नमः ३ ॐ सद्योजातेः शज्वालामुखीभ्यां न
57 मः ३ कं क्रोधमहाकालीभ्यां खं चण्डेशसरस्वतीभ्यां गं पंचा
न्तकेशगौरीभ्यां घं शिवोत्तमेशत्रैलोक्यविद्याभ्यां ङं एकरुद्रे
शमन्त्रशक्तिभ्यां चं कूर्मेशात्मशक्तिभ्यां छं एकनेत्रेशभूत
मातृकाभ्यां जं चतुराननेशलंबोदरीभ्यां झं ह्राहृकेशद्राविणी
भ्यां जं सर्वेशनागरीभ्यां टं सोमेश्वरेशखेचरीभ्यां ठं लांगली
शमंजरीभ्यां डं द्वाहृकेशरूपिणीभ्यां ढं अर्द्धनारीश्वरेशविर
णीभ्यां णं उमाकान्तेशकेकोदरीभ्यां तं आषाढीशपूतनाभ्यां
थं दंडीशभद्रकालीभ्यां दं अत्रीशयोगिनीभ्यां धं मीनेशशं ५१
खिनीभ्यां नं मेषेशतर्जनीभ्यां पं लोहितेशकालरात्रिभ्यां

फं शिखीशकुंडनीभ्यां॰ वंगडेशकपर्दिनीभ्यां॰ भं द्विरदेशजया भ्यां॰ मं महाकालेशविजयाभ्यां॰ यं वालीशसुमुखेश्वरीभ्यां॰ रं भुजगेशरेवतीभ्यां॰ लं पिनाकीशमाधवीभ्यां॰ वं खड्गीशवारुणीभ्यां॰ शं वकेशवायवीभ्यां॰ षं श्वेतेशरक्षोपधारिणीभ्यां॰ सं भृग्वीशसहजाभ्यां॰ हं लकुलीशलक्ष्मीभ्यां॰ लं शिवेशव्यापिनीभ्यां॰ क्षं संवर्तकेशमहामायाभ्यां नमः॥ ३॥ इति श्रीकंठादिमातृका न्यासः॥ क्रोकलाभिः केशवादिभिः श्रीकंठमातृकाचात्र न्यासं गोपंचमी स्मृता अद्यारुद्रे पुक्तो केवलो वा मनन्तो कमीरभेमा तृकान्यसेधः मंत्राः सघः कुर्वन्ति तस्य सिद्धिं पापैः सार्द्धं यान्ति नाशं जरा च॥ अथ तत्वे प्रवक्ष्यामि तत्त्वन्यासं तारस्थितौ॥ पलन्यास समा

त्रेगात त्वमेवप्रजापते माद्यः प्राप्तिलोमपेकांताः स्वःस्वरसंज्ञ
काः नमःपराय एवंतुप्रणावोत्तेव्यवस्थितः जीवः प्राणश्चबुद्धि
श्चाहंकपोरोमनस्तथा सर्वांगेहृदिविन्यस्यशब्दादींश्चततःपरं
ओंमं नमःपरायजीवात्मनेनमः फंनमःपराय अहंकारात्मनेन
मः पंनमःपरायमनआत्मनेनमः॥ एतत्रयंहृदये॥ ओंइंनंनमः
परायशब्दात्मनेनमः॥ इतिमूर्ध्नि॥ ओंधंनमःपरायस्पर्शात्मने
नमइतिमुखे ओंदंनमःपरायरूपात्मनेनमइतिहृदये ओंथं
नमःपरायरसात्मनेनमइतिउपस्थे ओंतंनमःपरायगंधात्म
नेनमः इतिपादयोः णंनमःपरायश्रोत्रात्मनेनमइतिवक्षसि
ओंठंनमःपरायजिह्वात्मनेनमइतिजिह्वायां ओंठंनमःप ५८

णायघ्राणात्मनेनमइतिघ्राणयोः ओंजंनमःपरायवागात्मने
नमइतिवाचि ओंझंनमःपरायपाण्यात्मनेनमइतिपाण्योः ओं
जंनमःपरायपाय्वात्मनेनमइतिपायौ छंनमःपरायपादा
त्मनेनमइतिपादयोः ओंचंनमःपरायउपस्थात्मनेनमइतिउ
पस्थे ओंङंनमःपरायआकाशात्मनेनमइतिमूर्ध्नि ओंघंन
मःपरायवाय्वात्मनेनमइतिमुखे ओंगंनमःपरायतेजात्मनेन
मइतिहृदये ओंखंनमःपरायसलिलात्मनेनमइतिगुह्ये ओं
कंनमःपरायपृथ्व्यात्मनेनमइतिपादयोः ओंशंनमःपरायहृ
त्पुंडरीकात्मनेनमः ओंहंनमःपरायसोममंडलात्मनेनमः
संनमःपरायसूर्यमंडलात्मनेद्वादशकलायनमः ओंरंनमः

परायवह्निमंगुलात्मने हशकर्तायनमः ए तत्त्वतषघं हृदि
ॐ बं नमः पराय परमेष्ठ्यात्मने वासुदेवाय नम इति मूर्ध्नि ॐ
यं नमः पराय पुरुषात्मने नम इति मुखे ॐ रं नमः पराय विश्वात्म
ने प्रद्युम्नाय नम इति हृदये ॐ लं नमः पराय निवृत्त्यात्मने अ
निरुद्धाय नम इति गुह्ये ॐ क्षं नमः पराय सर्वात्मने नारायणा
य नम इति पादयोः ॐ क्षौं नमः पराय कोपात्मने नृसिंहाय नम
इति व्यापकः अतत्त्वस्याप्य एज्यस्य तत्त्वान्न हेतुना पुनः ॥ त
त्त्वन्यास इति प्राहुः ॥ न्यासं तत्त्वविदो बुधाः ॥ यं कुर्वीत तत्त्वन्यासं तु स
पूज्यो भवति ध्रुवं तदात्मना तत्प्रविश्य भगवानिह तिष्ठति ५९
यतः स एव तत्त्वानि सर्वे तत्त्वे प्रतिष्ठितं इति तत्त्वन्यासः त

न्मऽइतिपंजरंन्यासंकथ्यपिब्येधुनापरं।।यस्मात्फलान्तरंनास्तिएं
मस्तनमऽइतिसिद्धये ओंअंजांकेशवायधात्रेनमऽइतिललाटे
ओंआंनंनारायणायपनमऽइतिकंठे ओंईंमाधवायमित्रायन
मऽइतिहृदये ओंईंभंयंगोविंदायवरुणायपनमऽइतिदक्षि
णनाभौ ओंउंगंनंविष्णवेअंशायपनमऽइतिदक्षिणपार्श्वे
ओंऊंवंमंमधुसूदनायभगायपनमःऽइतिदक्षिणांसे ओंएंगें
त्रिविक्रमायविवस्वतेनमऽइतिदक्षिणकंधरे ओंऐंवांएंवा
मनायइंद्रायपनमऽइतिवामपार्श्वे ओंओंसमांश्रीधरायपूष्णे
नमऽइतिवामांसे ओंऔंदंपंहृषीकेशायपर्जन्यायपनमऽ
इतिवामकंधरे ओंअंनंवानंपद्मनाभायत्वष्ट्रेनमऽइतिपृष्ठे

६०

60

त्र्यं त्र्यः पंमेदामोदरायपवित्रवेनमः इति ककुदि ॐ नमो भगव
तेवासुदेवायेतिमूर्ध्नि विन्यसेत् इतितन्मूर्तिपंजरोन्यासोविहितः प
द्मयोगिना सकृन्न्यासाद्भवेन्मंत्रीणाममूर्तिरनुत्तमा ॥ इतिमूर्ति
पंजरन्यासः ॥ किरीटकेयूरहारमकरकुंडलशंखचक्रगदांबुज
हस्तपीतांबरधरश्रीवत्साङ्कितवक्षस्थलश्रीभूमिसहितात्म
ज्योतिर्द्वयदीप्तकरायसहस्रादित्यतेजसेनमः इतिमंत्रं स्वश
िरे परंतेजोव्याप्तिंस्मरन् किरीटमुद्रयामूर्ध्नि विन्यसेत् ॥ इतिकि
रीटन्यासः ॥ वक्ष्ये हृन्मिद्रिपन्यासमिन्द्रियाणांविशुद्धये पद्मा
सेप्राप्यतेरामाहृषीकेशोधीमता ॐ दिग्भ्योनमः इति श्रोत्र ६०
योः ॐ वायवेनमः इति त्वचि ॐ अरिष्टापनमः इति चक्षुषोः

ॐ वरुणाय नमः इति जिह्वायां ॐ अश्विभ्यां नमः इति घ्राणे ॥
ॐ अग्नये नमः इति उपस्थे ॐ इंद्राय नमः इति पाण्योः ॐ विष्णु
वे नमः इति पादयोः ॐ मित्राय नमः इति पायोः ॐ प्रजापतये न
मः इति उपस्थे ॐ चंद्रमसे नमः इति मनसि ॐ ब्रह्मणे नमः इति
बुद्धौ ॐ रुद्राय नमः इति हंकारे ॐ क्षेत्रज्ञाय नमः इति चित्ते ॐ
ईश्वराय नमः इति मनसि ॥ इति इंद्रियन्यासः ॥ न्यासमस्य प्रवक्ष्या
मि मनोः सर्वफलप्रदं न्यासं विना जपं प्राहुरासुरं विमले बुधः
ऋषिर्ब्रह्मास्य मंत्रस्य गायत्रं छंद उच्यते रामाख्यं वैष्णवं धाम दे
वता परिकीर्तिता आद्यं बीजं नतिः शक्ती रामायेति च कीलकं
ऋषिं गुरुत्वाच्छिरसैव धार्यः छंदो रसज्ञान्वाद्दनतागतं स्यात्

धिपावगेतव्यतपासदैवहृदिप्रतिष्ठामनुदेवतायाः वीजंहृग्र
ह्यंभवतीतिगुह्येनतिःपदेशार्थधवसंश्रितत्वात् अथवावीजश
क्तिस्तत्वपोर्हृदिकीलकं अस्यापमर्थः ऋषयेब्रह्मणेनम
इतिशिरसि गायत्रीछंदसेनमइतिमुखे श्रीरामायपरमात्मने
नमइतिहृदये वीजात्मनेनमइतिगुह्ये शक्तयेनमइतिपादयो
॥इतिन्यासः॥ ॐरां अंगुष्ठाभ्यांनमः ॐरीं तर्जनीभ्यांनमः ॐरुं
मध्यमाभ्यांनमः ॐरैं अनामिकाभ्यांनमः ॐरौं कनिष्ठिकाभ्यां
नमः ॐरः करतलकरपृष्ठाभ्यांनमः॥इत्यंगुलिन्यासः॥ ॐरां हृ
दयायनमः ॐरीं शिरसेस्वाहा ॐरुं शिखायैवषट् ॐरैं कव
चायहुं ॐरौं नेत्रत्रयायवौषट् ॐरः अस्त्रायफट्॥इतिहृदया

दिन्यासः शिरोभ्रूमध्य हृदयनाभिगुह्यपादद्वयस्थले मूलमंत्रा
क्षरन्यासः स्वरन्यासश्च उच्यते इत्यक्षरन्यासः ॐ नमः इतिशि
शिरसि सिरामायनमः इतिभाभ्रौ नमोनमः इतिपादयोः इतिपदन्या
सः मं मण्डूकायनमः इत्याधारे कालाग्निरुद्रायनमः इतिस्वाधिष्ठा
ने कच्छपायनमः इतिनाभौ धारशक्त्यैनमः इति हृदये क्षीर
सागरायरत्नद्वीपाय रत्नमंडपाय कल्पवृक्षेभ्यः रत्नवेदिकायै
रत्नसिंहासनाय धर्मायनमः इतिदक्षिणादक्षिणस्कंधेः ज्ञा
नायनमः इतिवाचिमस्कंधे वैराग्यायंनमः इतिवामपादमूले
ऐश्वर्यायनमः इतिदक्षिणपादमूले अधर्मायनमः इति वक्त्रे
अज्ञानायनमः इतिलिंगे अवैराग्यायनमः इतिदक्षिणपार्श्वे

अनैश्वर्याय नम इति वामपार्श्वे सत्यनीवत्नपोपेतायसहस्र
फणाय अनंताय नम इति हृदये कमलमध्ये न्यसेत् तन्मध्ये
फणोपरि आनंदकंदाय नमः संविन्नालाय नमः सर्वतत्त्वा
त्मकाय कमलाय नमः प्रकृतिपत्रेभ्यो नमः विकारमयकेस
रेभ्यो नमः पंचाशद्वर्णबीजकर्णिकायै नमः अर्कमंडलाय द्वा
दशकलात्मने नमः सोममंडलाय षोडशकलात्मने नमः
वह्निमंडलाय दशकलात्मने नमः संसत्वाय प्रबोधात्मने न
मः रंरजसे प्रकृत्यात्मने तंतमसे मोहात्मने आं आत्मने नम
इति तत्र दक्षिणे अंतरात्मने नम इति पश्चिमे परमात्मने
नम इति उत्तरे ज्ञानात्मने नम इति पूर्वे मध्ये मायातत्त्वाय न

मः कलातत्त्वायनमः विद्यातत्त्वायनमः परमतत्त्वायनमः
ऽऽत्ये केकोपरिप्रणवादिसर्वत्रमन्त्रान्तं न्यसेत् प्रणवादिदलेषु मध्ये
वशान्तीन्मन्त्राल्न्यसेत् ॥ विमलायैनमः उत्कर्षिण्यैनमः
ज्ञानायैनमः क्रियायैनमः योगायैनमः प्रह्व्यैनमः सत्या
यैनमः ईशानायैनमः अनुग्रहायैनमः ॐ नमो भगवते वि
ष्णवे सर्वभूतात्मने वासुदेवाय सर्वात्मयोगपीठात्मनेनमः इति
मध्ये तस्मिन्पीठे सहस्रादित्यसंकाशं मन्त्रं ध्यात्वा श्वासमार्गेण
जलावानीय व्यापकं न्यसेत् इति व्यापकन्यासः एवं विन्यस्य
विधिवन्मन्त्री नारायणो भवेत् ज्वररोगाभिचाराद्याः प्रलयं या
न्ति नान्यथा भूतप्रेतपिशाचाश्च तथैव ब्रह्मराक्षसाः कूष्मां

६३ ऽश्चैव डाकिन्यो नैव द्रष्टुमपि क्षमाः ॥ य एवं विन्यसेत्सुद्धिमान् रामः
साक्षात्स्वयं भवेत् नातःपरतरं किंचित्पावनं प्रन्यमस्ति हि ॥ इ
ति श्रीमत्परमहंसपरिव्राजकाचार्यश्रीमन्मुकुंदवनश्रीचरण
63 शिष्यानंदवनविरचितायां श्रीरामार्चनचंद्रिकायां द्वितीयपट
लः ॥ अथ ध्यानं ॥ अयोध्यानगरे रम्ये रत्नमंडपमध्यगे ध्या
येत्कल्पतरोर्मूले रत्नसिंहासनं शुभं तन्मध्येष्टदलं पद्मं ना
नारत्नप्रवेष्टितं तत्र श्रीरामचंद्रं ध्यायेन्नेजःपरात्परं प्रह
स्तासीन याश्यामं स्थितं सततप्रभावहं देवाहरमुनिंद्रैश्च यो
गिवृंदैश्च सेवितं चतुर्भुजं शंखचक्रगदापंकजधारिणं कि ६३
रीटहारकेयूररत्नकुंडलशोभितं देवतागृहमंत्राणांभावये

दैकमात्मना गदादिशंखाब्जधरं भवारिं सर्वदं शुभं यो ध्याये
न्मोक्षमाप्नोति सर्वमाप्नोत्यसंशयं इति श्रुते एवं ध्यात्वा जपेन्मं
त्रं षट्सहस्रं दिने दिने वाचः श्रियः पतिर्भूत्वा कविर्भवति वत्स
रान् ऐहिकानखिलान्भोगान्भुक्त्वा ते तत्पदं व्रजेत् पद्मासि हा
सने तस्मिन्वीरासनसमाश्रितं सम्यक्ज्ञानमयीमुद्रां दधाने
दक्षिणे करे तेजःप्रकाशनं वामे जानुमूर्ध्नि चापरं जानकीव
ल्लभं देवमिंद्रनीलसमप्रभं व्याख्याननिरतं देवं हृदि भजेद्रघुनं
न्दनं वसिष्ठवामदेवादिमुनिभिः परिसेवितं वामभागे समासी
नं सीतां कांचनसन्निभां भजंतीं कामदां नित्यं रक्तोत्पलकरांबुजां
लक्ष्मणं पश्चिमे भागे धृतं छत्रं सचामरं पार्श्वे भरतशत्रुघ्नौ ता

लब्धज्ञकरांबुभौ अनेन्यासं हनूमंतेवाचयंतेत्सपुलकं एवं
ध्यात्वा जपेन्मंत्रं ज्ञानलक्ष्म्योः समाजनं जपतो मंत्रिणामेवं
ध्यानयोगेन धीमता पुरश्चरणकल्पेन विनापि फलदो मनुः व
क्ष्यमाणो महाचक्रे कर्णिकायां निरंजनं सर्वसव्याप्यसकलं स
च्चिदानंदविग्रहं चतुर्व्यूहलक्षणो रूपं णमस्य परमात्मनः सेवते
योगिनो नित्यं सोहं भावेन सिद्धये तथा च श्रुतिः अथैनश्लो
कं भवति अकाराक्षरसंभूतः सौमित्रिर्विश्वभावनः उकारा
क्षरसंभूतः शत्रुघ्नः तैजसात्मकः प्रज्ञात्मकस्तु भरतो मकाराक्ष
रसंभवः अर्द्धमात्रात्मको रामो ब्रह्मानंदैकविग्रहः श्रीरामस
निधानवशाज्जगदानंदकारिणी उत्पत्तिस्थितिसंहारकारिणीस

वैदेहिनामासीत्तामवतीजेपामूलप्रकृतिसंहिता प्रणवत्वा
त्प्रकृतिरितिवदंति: ब्रह्मवादिन इति: ॐमित्येतदक्षरमिति
इदंसर्वंतस्योपव्याख्यानं ॐभूतंभविष्यदितिसर्वमोंका
रएवयच्चान्यत्त्रिकालातीतंतदप्योंकारएवसर्वंह्येतद्ब्रह्मायंपर
मात्माब्रह्मसोयमात्माचतुः पाज्जागरितस्थानोबहिःप्रज्ञःस
प्तांगएकोनविंशतिमुखः प्रविविक्तःस्वक्तैजसोहितीयःपा
दःयत्रसुप्तोयंकंचनकामंकामयतेनकिंचित्स्वप्नंपश्यतितत्
सुषुप्तस्थानएकीभूतः प्रज्ञानघनएवानंदमयोह्यानंदभुक्
चेतोमुखःप्राज्ञस्तृतीयःपादःएषसर्वेश्वरएषसर्वज्ञएषोंत
र्याम्येषयोनिः सर्वस्यप्रभवाप्ययौहिभूतानांनान्तःप्रज्ञंन

वहिःप्रज्ञोनोभवतःप्रज्ञनप्रज्ञोनाप्रज्ञंनप्रज्ञानघनमदृष्टम
व्यवहार्यमग्राह्यमलक्षणमचिंत्यमव्यपदेश्यमेकात्म
कप्रत्ययपराभ्यंप्रपंचोपशमंशिवंमद्वैतंचतुर्थंमन्यतेस आत्मा
विज्ञेयः परोज्वलितोविघातकार्यहीनः स्वात्मवंधरहितः
सर्वद्वैतरहितः आनंदरूपः सर्वाधिष्ठानसन्मात्रोनिरस्ता
विद्यातमोमोहाहमेवेतिसंभाव्यवत्तिसंभाव्यमोंतत्सद्यत्परं ब्र
ह्मरामचंद्राभिदात्मकः सोहंद्रामभद्रः परंज्योतिरसोहमस्मि
त्यात्मानमादायमनसाब्रह्मणैकीकुर्यात् सदारामोहितत्वे
ननत्वतःप्रवदंतिये नैतेसंसारिणोनूनंरामएवनसंशयः ६५
इत्युपनिषद्यएवंवेदासमुक्तोभवतीतियाज्ञवल्क्यइतिः

एतद्देवपरं ध्यानमेतद्देवपरं जपः एतद्देवपरं०मपूजनं भगव
त्कृते अश्वमेधसहस्राणि वाजपेयशतानि च एतस्य ध्यान
योगस्य कलां नार्हन्ति षोडशीं ततो जपः जपान्ते शंखमादाय पात्रके
ते अश्वमेधगुण्याति तं पठेन्मन्त्रं दद्याच्छंखोदकं पुष्पं देवस्य द
क्षिणे करे इति ध्यानं ततः सामान्योदके चतुरस्रं षट्कोणं त्रि
कोणं मण्डलं कृत्वा शंखमुद्रया वक्ष्यपुष्पाक्षतैः आग्नेयनैर्ऋ
त्यवायव्येशानेषु हृदयः शिरः शिखा कवचानि मध्ये नेत्रं पूर्वा
दिदिक्षु चास्त्रं संपूज्य आधारं मूलमन्त्रेण प्रक्षाल्य अग्निमण्ड
लाय दशकलात्मने श्रीरामार्घपात्रासनाय नमः इति आ
धारं प्रतिष्ठाप्य पूर्वादि पश्चिम दिक्षु उपर्यधः अग्नेर्दशकलाः

पूजयेत् तद्यथाहि यं धूम्रायैनमः रं नीलायै वं स्फुलिंगिन्यै
षं निष्प्रतिकायै सं हव्यवाहिन्यै हं कव्यवाहिन्यै लं रौद्र्यै क्षं
संहारिण्यै नमः॥ इति सर्वत्र आधारोपरि एताः कलाः संपूज्य॥
ततः शंखं मन्त्रेण संशोध्य आधारे निधाय च द्वादशैमार्चयेत्
त्र शंखोपरि रविकलाः सूर्यमंडलाय द्वादशकलात्मने श्रीए
मार्घ्यपात्राय नमः इति पात्रं सदाधारे निधाय कं भं तपिन्यै गं
फं संधिन्यै घं पं बोधिन्यै ङं नं कालिन्यै चं धं शोषिण्यै छं दं व
रेण्यायै जं थं आकर्षिण्यै झं तं वैस्रव्यै यं मं विश्वविघायै
टं ढं ज्योत्स्नायै ठं डं हिरण्यायै १२ नमः सर्वत्र एताः शंखे
संपूज्य तामादिक प्रातिलोम्येन उच्चारयन् द्वादकेन मं

शं त्वं स प्रर्ध ओं सोममण्डलाय षोडशकलात्मने श्रीरामाधी
मृताय नम इति संपूज्य तत्रैव चंद्रमसे नमः षोडशकलाः संपू
जयेत् तथाहि अं अमृतायै नमः आं मानदायै इं तुष्ट्यै ईं पु
ष्ट्यै उं प्रीत्यै ऊं रत्यै ऋं लज्जायै॥ नम इति सर्वत्र एवं जले सं
पूज्या॥ धूम्रा च नीलरक्ता च कपिला च स्फुलिंगिनी ज्वाला
निष्पत्तिका चैव हव्यवाहनिका तथा कव्यवाहनिका रौद्री सं
हारिण्यः कला दश तपनी तापनी चैव संधिनी बोधिनी तथा
कालिनी शोषिणी चाथ वरेण्याकर्षिणी चैव वैश्रवी विश्ववि
द्या च ज्योत्स्ना हिरण्या तथैव च सूर्यस्य सूर्यसंख्याकाः कलाः
प्रोक्तास्सूरिभिः अमृता मानदा तुष्टिः पुष्टिः प्रीतिः रतिः क्रि

पाः श्रीः स्वधा च रात्रिश्च ज्योत्स्ना हंसवती तथा छाया च पू-
रणी वामा चंद्रषोडशकलाचिताः ॥ इति शिवसिद्धसंहितायां कल्प-
भेतहः ॥ ततस्तस्मिन्छुद्धजले गंगेतिमंत्रमुच्चरन् तीर्थमावा-
हयेच्छुद्धं गंधाद्यैरर्चयेत्ततः शंखं पाणितले दत्त्वा जपेन्मंत्रं
षडक्षरं चिन्मयं चिंतयेत्तीर्थमानीयांकुशमुद्रया ब्रह्मांडोद-
तीर्थेभ्यो धेनुमुद्रां प्रदर्श्य च शंखमुद्रां च चक्रमुद्रां गारुडाख्यां
च दर्शयेत् परमीकृत्य पात्रेण पावनं तद्धि चिंतयेत् करावेक-
त्र संयोज्यावारात्रिक शिवप्रिये परमीकरणं नाम मुद्रेयं सर्व-
कामदा देवसंमूर्च्छितास्मिंश्चैतत्सजाद्व्योमुनात्मनः अवेक्ष-
णं प्रोक्षणं च दृष्ट्वा च ताडनं तथा अर्चनं चैव सर्वपापावन

त्वं प्रकल्पयेत् एतमेवाविकलं पूजायोग्यं भवति साधक ॥ इति
शैवप्रतिष्ठा ॥ पात्राणि तानि हेमादिनिर्मितानि जलान्तरे ज
लजानि वा निर्माय पाद्यार्घ्यगृहेष्वादिषु पाद्यार्थमर्घ्यदाना
र्थं मधुपर्कार्थमप्यथ तथैवाचमनार्थं च न्यसेत्पात्रचतुष्टयं आ
त्मनः पुरतः शैवः पूर्वतः साधयेत्ततः अर्घ्यपाद्यादिपात्रेषु संपूर्य
सलिलं शुभं तत्रार्घ्यपात्रे दातव्या गंधपुष्पापवासनाः कुशाग्र
तिलदूर्वाश्चैतमर्घ्यपात्रार्थसिद्धये पाद्यपात्रेपि दातव्यं श्यामाकं
पूर्वमेव च अब्जं च विष्णुविक्रान्तां पाद्यसिध्यै प्रयोजयेत् तथाचम
नपात्रेषु दद्याज्जातिफलं मुने लवंगमपि कंकोलं शक्तमाचम
नीयकं दध्ना च मधुसर्पिर्भ्यां मधुपर्को भविष्यति एकस्मिन्नथ

६८ 68

वापात्रेपाद्यार्घ्यादिनिकल्पयेत् सर्वोपचाराह्ववल्नांमलाभे
भावनेनवहि निर्मलेनोदकेनैवपूर्णितेस्याहनारद इतिपात्रा
सादनं पात्राणिचैवमोसाघत्ततोतयीगमाचरेत् तथाहि
ब्रह्मापंकजसमुद्भूतंस्थानमालेखशोभनं एश्वर्योच्छ्रलंपरंवै
राग्यायचकर्णिके तस्मिन्पीठेचिदात्मानंरामचंद्रस्वरूपिणं
ध्यात्वाप्रजेचंदनाद्यैर्मानसैर्धूपदीपकैः भोजनावसरेकिंचि
जपंकृत्वानिवेदयेत् गुह्यातिगुह्यगोप्तात्वंगृहाणास्मत्कृतं
जपं सिद्धिर्भवतुमेदेवत्वत्प्रसादात्वयिस्थिता स्वाधिष्ठान
गतेकुंडेत्रिकोणेवह्निमुज्वलेत् चिद्रूपंप्रणमेनाथतत्त्वहोमा ६८
दिकंहुनेत् पूजाहोमादिकंदेवकृतंयत्त्वदनुग्रहात् तेनप्री

तोभवेत्वंभोगृह्णमेमानसंकुरु निवेदयामिवात्मानंत्वंगतिःपरमे
श्वर त्वाममार्गगतंतेजस्तुक्तानंसमर्पयेत् तन्मयःसच्चिदा
नंदोभूत्वातिष्ठेत्किंचिक्षणं इत्यन्तर्यागः मानसेकुसुमेष्ववा
सात्विकास्तान्शुभामता अनिर्माल्यापराग्गृह्णामोक्षदासिद्धिदाप्र
मा तस्मात्सर्वप्रयत्नेनमानसंपूजनंध्रुवं आदौचैवप्रकर्त्तव्यं
पश्चाद्द्रव्यैःसविस्तरैः अथवात्मानंचिन्तयंपप्रथहृत्सेसंधारिभिः
ॐआत्मतत्वायनमः ॐकालतत्वायनमः ॐविद्यातत्वायनमः
ॐसर्वतत्वायनमः इत्यात्मानमभ्यर्च्यबहिर्यागंकुर्यात् आ
दौतत्रलिविधेत्रैंबुनंदनविनाहे कामक्रोधादिदोषोत्थदीर्घ
दुःखनियंत्रणात् यंत्रमित्याहुस्तस्मिन्देवःप्रीणातिपूजितेयं

६९ त्रैमंत्रमयंप्रोक्तंमंत्रात्मादेवतेतिच देहात्मनोयथाभेदोमंत्रदेवत
69 योस्तथातस्मात्पीठेमंत्रराजंलिखित्वातत्रपूजयेत् सौवर्णेराजते
ताम्रेपट्टेभूर्जेथवाभुवि विनायंत्रेणचेत्पूजादेवतानप्रसीदति
श्रीरामपूजितोयंत्रेसीतायासहयंत्रितः यदिच्छेतत्करोत्येवतत्रमे
त्रवराहृते तापनीयोपनिषदिश्रुत्युक्तेयंत्रनायकं उच्यतेकामदं
त्रिकोणंमोक्षदंधारणादपि त्रिरेखावृत्तमालिख्यमध्येताराहयंलि
खेत् तन्मध्येबीजमालिख्यतदन्तःसाध्यमालिखेत् द्वितीयांतंचत
त्साध्यंबध्नंतंसाधकंतथा कुरुद्वयंतत्पार्श्वेलिखेद्विजोंतरेरमां त
त्सर्वंप्रणवाभ्यांचवेष्टयेत्सुबुद्धिमान् दीर्घभाजिषडस्रेषुलिखेद्धी ६९
जेहृदयादिभिःकोणपार्श्वेरमामायेतदंतरेनंगमालिखेत् क्रोधके

णं गंधोत्तरेणु लिखेन्मंत्रं भित्तौ गिरं कत्त्रयेस्याष्टपत्रं सरोजं विलि
खेत्स्वरान् केसरेष्वाष्टपत्रे चवर्गाष्टकमथालिखेत् तेषु मालाम
नार्वर्णान्विलिखेद्भूमिसंपुटा स्वंतेयं वासुदानेवं पुनरष्टदले लि
खेत् तेषु नात्यप्रणाष्टार्णान् लिखेत्केसरेरमो तद्बहिर्द्वादशद
लेविलिखेद्द्वादशाक्षरं तथा नमो भगवते वासुदेवाय इत्यप श्रा
द्धिस्थितान्केसरेषु वत्राकारेणसं लिखेत् तद्बहिः षोडशदले
लिखेत्केसरेन्हियं वर्गीह्वानतिसंपुक्रं दलेषु द्वादशाक्षरं त
संवेधि ब्वीरजादीनां मंत्रान्मंत्री समालिखेत् हं सं भं कं लं अं
श्रं जं श्वलिखेत्सम्यकृत्ततो बहिः द्वात्रिंशाक्षपयं चनादविंड
समायुतं विलिखेन्मंत्रराजानं तत्र त्वानुष्टुभं रघोः श्रुत्वनत्र

७० सपित्राह्येपदेत्तंसंप्रदायकं ध्यायेदनलवत्सूनेकादशाहूद्ग्रम्बते
70 त्रैवे द्वादशाकोश्चपातारविषट्कांतनोवहिः भूतहेवज्रशू
लायंद्योविनोत्रपमन्विते द्वातेपेत्तेचरणपादिभूषितेफणासंयु
ते अनंतोवासुकिश्चैवतक्षककर्कोटपद्मकाः महापद्मस्तथा
शंखःकुलिकश्चैकुलानिच अनंतकुलिकोविप्रोश्वेतवर्णौ
बुनाहतौ प्रत्येकंतुसहस्रैणफणानांसमलंकृतौ वासुकिःशं
खपालश्चक्षत्रियोरक्तवर्णिकौ प्रत्यकंतुफणाःसप्तशतसंख्या
विराजितौ तक्षकश्चमहापद्मोवैश्यावेताचहीस्मृतौ पीतव
र्णौःफणौः पंचशततनुगोक्षमण्डकौ पद्मककर्कोटकौश्च शूद्रोनीलव ७०
र्णौबुदाहतौ फणात्रिशतकोज्ञेयोविभ्याताविजितन्वतः एवं

मंडलमालिख्यतत्सद्दिक्षुविदिक्षु च नारसिंहं वाराहं च लिखे
न्मंत्रं हृद्यं तथा कूटरेफानुग्रहेंदुनादशशक्त्यादिभिर्युतः योन
सिंहोः समाख्यातो नह मारणकर्मणि इदं सर्वात्मकं यंत्रं प्राग्
क्रमं विसेवितं इदं रहस्यं परमीमश्वराणामपि दुर्गमं एवं यंत्रं स
माख्यातं तेन देयं प्राकृते जने गुह्यं द्भिंतमार्गेण त्वबुध्यानेवक्त
ह्यं विना गर्वेन क्राः क्षिपाः सर्वार्थाः फलास्युर्यतो ध्रुवं रामपू
र्वतापनीयटीकायां मंत्र नायकः प्रपंचितो यथास्माभिः द्रष्टव्यः सि
द्धिकांक्षिभिः ॥६ इति पूर्वरामतापनीयोपनिषदि उक्तो यं मंत्रराजो
द्धारः अस्मिन्नूजा महाचक्रे राघवस्याधुच्यते पीठं त्वत्पूजेयत्वा
दौसएव चक्रे मउच्यते स्ववामभागे श्रीगुह्यपरमगुह्यपरमेष्ठि ग्

७१ ह्परात्परगुरुभ्यो नमः इत्यभ्यर्च्य स्वदक्षिणभागे गणपतये सं
71 स्वात्स्वसव्ये दुं दुर्गायै तद्दक्षे क्षेत्रपालाय नमः इत्यभ्यर्च्य ततः वास्तुपुरुषाय
नमः इति पाणाग्रहमध्ये ॐ मंडुकाय नमः इति पीठमध्ये कालाग्नि
रुद्राय नमः कूर्माय नमः आधारशक्तये नमः इत्युपर्युपर्यभ्यर्च्य
ॐ पृथिव्यै नमः ॐ क्षीरोदाय नमः ॐ रत्नाद्र्यै नमः ॐ रत्नद्वीपा
य नमः ॐ रत्नमंडपाय नमः ॐ कल्पवृक्षेभ्यो नमः ॐ रत्नवेदि
कायै नमः ॐ रत्नसिंहासनाय नमः इत्यभ्यर्च्य आग्नेयादिपीठपादे
षु धर्मादीन्श्चतुरो यजेत् पीठगात्रेषु पूर्वादि अधर्मादींस्तथैव च क
र्णिकायां तथानंतं कंदं नालं सरोरुहे पत्राणि केसराण्येव कर्णिकां ७१
च तथा यजेत् तारार्केंदुमणीन् स्म पूर्वं मको ग्निमंडले गुणत्रयं च

सत्वादितत्त्वात्मचतुष्कं मायातत्त्वं कालातत्त्वं विद्यातत्त्वं परं तथा
एकैकोपरि संपूज्य तत्तत्सुशक्तयो नव विमलोत्कर्षिणी ज्ञाना क्रिया
योगा च पंचमी प्रह्वा सत्या तथेशानानुग्रहा नवमी परा पूर्वाद्यष्ट
पत्रेषु कार्णिकायां यजेत्क्रमात् चतुर्थ्यायुक्तैः स्वैस्वैरेव च नामभि
कर्णिकायां यजेत्पीठं पीठमंत्रेण मंत्रवित् प्रणवं पूर्वमुच्चार्य नमः
शब्दं ततो वदेत् भगवते पदमाभाष्य विष्णवेति पदं वदेत् सर्वभू
तात्मने चेति वासुदेवाय इत्यपि ततः सर्वात्मसंयोगयोगपीठात्मने
नमः मूलयुक्तेन चानेन दद्यात्पुष्पांजलिं पुनः इति संपूजिते पीठे
देवमावाह्य पूजयेत् न्यासस्थलविशेषस्तु ज्ञातव्यः पीठपूजने
इति पीठपूजा चैतन्यविग्रहे रामे स्थितं हृदयपंकजे स्वात्मनो

७२ एणगातंतंचिंतयेत्कुसुमांजलौ पादुकामुद्रपानीयमन्त्रैसंयो
72 ज्यसिद्धयामुद्राःप्रदर्शयेत्सप्तदशवाहनादिकाः तथाचागमेः
आवाहनीस्थापनीचसन्निधीकरणीतथा ससंनिरोधिनीमु
द्रासन्मुखीकरणीमता सकलीकरणीचैवमहामुद्रातथैव
च शंखचक्रगदापद्मधेनुकौस्तुभगारुडी श्रीवत्सवनमाला
श्चयोनिमुद्राश्चदर्शयेत् एताभिःसप्तदशभिःमुद्राभिस्तुवि
चक्षणः योगमभ्यर्चयेन्नित्यंमोदयेत्सततोश्वरं द्रावयेदपिवि
प्रेंद्रततःप्रार्थितमाप्नुयात् इतिसप्तदशमुद्राः मूलाधाराद्वा
शांतमानीतःकुसुमांजलिः त्रिस्थानगततेजोभिर्विनीतःप्र ७२
तिमादिषु आवाहनीयामुद्रास्याद्देवार्चनविधौसदाएषैवा

धोमुखीमुद्राख्यापनेशस्यतेपुनः उन्नतांगुष्ठयोगेणमुष्टीकृत
करद्वयं सन्निधीकरणीनाममुद्रादेवार्चनेविधौ अंगुष्ठा
ग्रभिणीचैवमुद्रास्यात्सन्निरोधिनी उत्तानमुष्टियुगलात्समु
त्थीकरणीमता अंगैरेवांगविन्यासःसकलीकरणीभवेत् अ
न्योन्यांगुष्ठासंलग्नाविस्तारितकरद्वया महामुद्रेयमाख्याता
न्यूनाधिकसमापिनी कनिष्ठानामिकामध्यात्तर्ज्यांगुष्ठतद्
ग्रतः गोपितांगुष्ठमूलेनसन्नधामुकुलीकृता करद्वयमुद्रा
स्याद्धेख्याख्येयंतरार्चने अन्योन्याभिमुखस्पर्शान्मत्स्यपेनतुवेष्ठ
येत् अंगुलीभिःप्रयत्नेनमंडलीकरणंमुनं चक्रमुद्रेयमाख्या
तागदामुद्राततःपरं अन्योन्याभिमुखाश्लिष्टांगुलीप्रान्नतम

७३ ध्यात्ता ष्यांगुष्ठद्वयन्मध्ये दत्वापि परिवृत्तः करौ मंडलीकरणं
सम्यक् अंगुलीनां तपोधन पद्ममुद्राभवेदाद्यधेनुमुद्रा ततःप
73 रं अनामिके कनिष्ठाभ्यां तर्जनीभ्यां च मध्यमे अन्योन्याभि
मुखवाश्लिष्ठे ततः कौस्तुभसंज्ञका कनिष्ठेन्योन्यसंलग्नेभिमुखे
पिपरस्परं वामस्य तर्जनीमध्यमध्यानामिकयोरपि वामानामि
कसंस्पृष्ठतर्जनीमध्यशोभिता पर्यापणानतांगुष्ठद्वयाकौस्तुभ
लक्षणं कनिष्ठानोन्यसंलग्नाविपरीतनियोजिता अथ स्था
त्त्रापितांगुष्ठामुद्रागारुडसंज्ञका तर्जन्यंगुष्ठमध्यस्थामध्यना
मामिकाद्वया कनिष्ठानामिकामध्यतर्जन्यग्रनकरद्वयी मुनेश्री ७३
वत्समुद्रेयवनमालाभवेत्ततः कनिष्ठान्नामिकामध्यामुष्ठिद्व

ज्योततर्जनी परिभ्रान्ताशिरस्येवेत्तर्जनीभ्यां दिवोकशः योनि
मुद्रासमाख्याताद्योतत्करद्वयाश्रिताः तर्जन्याङ्गुष्ठमध्यंतेस्थिता
नामिकयुगमका मध्यमन्लस्थितांगुष्ठास्तेयाशस्तार्चनेमुने इ
तिमुद्रालक्षणं शालग्रामेस्थावरेवावाहनेनविसर्जनं शा
लग्रामसिलादौचनित्यंसन्निहितोहरिः मूलमुच्चार्यतथाग
मगायत्रीचसांगधायसस्त्रीका गमायसवाहनायसपरिवाराय
स्वशक्तिप्रक्ताय पुष्पांजलिंकल्पयामिनमः इतिपुष्पांजलिं
पाद्याद्युपचारैस्समर्पयेत्तदद्यात् आदौपुष्पांजलिंदत्वापाद्यार्च
नमतःपरं पाद्यमर्घ्यंत्वाचमनंमधुपर्कमथोचितं अभ्यंगोद्व
र्तनंकृत्वामहास्नानंसमाचरेत् अभिषेकांगवस्त्रंचदत्वानीरा

७४ जपेद्ध्रीं स्नानेपुष्पसक्तेन भृङ्गशंखोदकेन च क्षीरदध्या
74 ज्यमधुभिः स्वेदेन च पञ्चकषायक नारकेलोदकेनापि तथा
तालफलांबुना गंधद्रव्यैश्च बहुभिः स्तथा गंधोदकेन च ऐ
क्षवेनोदकेनापि सकर्पूरगंधिकगंधिना कदलीफलमाम्राम्र
जलेनापि सुगंधिना शतसहस्रमयुतंशक्त्या वाप्याभिषेचये
त् शंखं संपूर्णं तेनैव सपुष्पेणारुणतम सकस्मागरुधूपेन धू
पयित्वेतरात्रा ततः श्रृंगजलेनैव स्नापयेत्तमनन्यधी राज्या
धिराज्यसिध्यर्थी नित्यं वत्सरमादरात् एवमेवाभिषिच्यैव राजा
भवतिनान्यथा दत्वाद्य्याचमनीयं च वाससी परिधापयेद्दा ७५
द्याचमनं भूयः श्रोत्रीयं सोपवीतकं पीठमानीय संस्थाप्य पादुका

मुद्राहरिं भूबलोभूषयेद्देवं तुलसीदलसंश्रितं मूलेनार्घ्या
र्घ्यपाद्यंधूपंप्रभ्राजल्पछ्केततः वामभागेसमासीनांसीतांकांचन
सन्निभां श्रीसीतायैस्वाहेतिमंत्रेणार्चयेच्चतां ततोदक्षिण
कोणेनेसखोपेलक्ष्मणंपूजेत् ॐ लंलक्ष्मणायनमइतिमंत्रे
णत्रिकोणके एवंत्रिकोणहपेस्यात्जापंत्रमितिश्रुतिः वाम
पार्श्वेत्रिकोणस्यशार्ङ्गंवेदक्षिणेशरान् ॐ शंशार्ङ्गायनमः
ॐ रींशिरसेस्वाहा ॐ हंशिखायैवषट् ॐ रैंकवचायहुं ॐ रौं
नेत्रत्रयायवौषट् ॐ रः अस्त्रायफट्रूपकोणेप्रथमावृत्तिःसा
ङ्गैर्हृदयादिभिः वरदाभयधारिण्याव घ्राणायारभ्यपूजयेद्धा
रेदुश्यामनीलाभाकुस्माहणहचःश्रियः ततोहेलोचप्रक्षाल्य

 णमायगंधं दत्वा पुष्पांजलिं दक्षिणहस्तांगुष्ठतर्जनीमध्यमां
 गुलीभिर्गृहीत्वा मध्ये शंखोदकं दत्वाध्येत्राहि संसारसर्पान्मां
शरणार्थिनं भक्त्या समर्पये त्वाहमादिमावरणार्चने इत्यु
च्चार्घ्यजलेन सक्ता पुष्पांजलिमथार्पयेत् हस्तप्रक्षालनाकं
द्वितियावरणार्चने चतुर्थावरणार्चने पंचमावरणार्चने
षष्ठावरणार्चने सप्तमावरणार्चने अष्टमावरणार्चने द
शमावरणार्चने शंखार्घ्येकमुद्रादर्शनं चेति प्रत्यावरणं कुर्या
त् इति प्रथमावरणं ॐ आत्मनेनमः ॐ निवृत्यैनमः ॐ
अं अंतरात्मनेमः ॐ प्रं प्रतिष्ठायैनमः ॐ पं परमात्मनेनमः
ॐ विं विद्यायैनमः ॐ ज्ञां ज्ञानात्मनेनमः ॐ शां शान्त्यैनमः

द्वितीयात्मादिके दैवेऽच्छान्नमूलके तथा पद्मारागमणथैवेतशु
क्लापश्चकं एवं ज्ञा इति द्वितीयावरणं ॐ वासुदेवायनमः श्री
श्रियैनमः ॐ संकर्षणायनमः ॐ शान्त्यैनमः ॐ प्रद्युम्नाय
नमः ॐ प्रीत्यैनमः ॐ अनिरुद्धायनमः ॐ रत्यैनमः तृती
यो वासुदेवाद्यैरष्टपत्रे तथैव च चपगशधरान्वा घोणमः शरा
चयः स्मृतः प्रद्युम्नः पंचबाणवानुशाचगपद्महीचतुर्थकः इक्षु
णाधः कराक्षेपकमाद्द्यं कएवं ज्ञाः स्फटिकस्वर्णवैडूर्यनी
लाभ्रः त्रिदशाकमात् स्वर्णस्वपप्रकिंजल्कश्यामलाभ्रः
श्रियादयः इति तृतीयावरणं ॐ हंहनुमत्तयेनमः ॐ सुंसु
ग्रीवायनमः ॐ लंलक्ष्मणायनमः ॐ अंअंगदायनमः ॐ

७६ शं शत्रुघ्नाय नमः ॐ जां जांबवते नमः चतुर्थे वा पुत्रौ घः पश्चा
76 गेन पूर्वतः क्रमात् देवाग्नेस्वस्य चाप्याग्ने प्राची प्रोक्ता विचक्षणैः
प्रोच्यैव प्राची उदिच्छामुक्तानु देवपूजने स्वर्णाभौ श्यामलः क
स्मा स्वर्णाभौ नीलभौ क्रमात् वाचपत्ने हनुमंते देवस्याग्ने हपुल
कोस्मो भरतशत्रुघ्नौ पार्श्वयोर्ध्वतचामरौ छत्रातपत्र सौमित्रिहं
स्वाजलिपुटास्तुतान् प्रियत्वाखिन लक्ष्मणा सह स्वफणातप
त्रः शेष एव लक्ष्मण प्रोच्यते इति चतुर्थावरणं ॐ धं ध
ष्टाय नमः ॐ जं जयंताय नमः ॐ विं विजयाय नमः ॐ सौं सौ
राष्ट्राय नमः ॐ रां राष्ट्रवर्द्धनाय नमः ॐ अं अशोकाय नमः ॐ धं ७६
धर्मपालाय नमः ॐ सुं सुमंत्राय नमः पश्चादिमे मंत्रिणः पूर्वा

द्विक्रमेणमारणकर्मेति इदंसर्वात्मकंयंत्रंप्रागुक्तमृषिसेवितं
इदंरहस्यपरममोक्षदंनापिदुर्गमं एवंयंत्रंसमाख्यातंनदेयंप्राकृ
तेजने गुरुदर्शितमार्गेणस्वबुध्यानेवतत्सिद्धिर्वेत् गुर्वनुक्ताःक्रि
यास्सर्वाःनिःफलास्युर्यतोध्रुवं रामपूर्वतापनीयटीकायांमंत्रना
यकः प्रपंचितोयथास्माभिरुच्छव्यःसिद्धिकांक्षिभिः इतिपूर्व
रामतापनीयोपनिषदि उक्तंतोजसलीन आन्वीक्षिकिंमंत्रप
तोद्धिजिपाछरलेचयेत् इतिपंचमावरणं ॐवंवसिष्ठायनमः
ॐवांवामदेवायनमः ॐजांजाबालयेनमः ॐगौंगौतमायन
मः ॐभंभरद्वाजायनमः ॐकौंकौशिकायनमः ॐवांवाल्मी
कायनमः ॐनांनारदायनमः ॐसंसनकायनमः ॐसंसनंद

७१ 77

नायनमः ॐ सं सनातनायनमः ॐ सं सनत्कुमारायनमः क
मंडलुधरानक्षवीन्मंत्रानुच्चारतो मुनीन् द्वादशाज्वैरर्चयेत्पूर्वा
दिक्क्रमेण चतुस्तरान् इति षष्ठावरणं ॐ नीं नीलायनमः ॐ न
नलायनमः ॐ सुं सुषेणायनमः ॐ मैं मैंदायनमः ॐ स
शरभायनमः ॐ द्विं द्विविदायनमः ॐ धं धनदायैनमः ॐ गं
गवाक्षायनमः ॐ किं किरीटायनमः ॐ कुं कुंडलायनमः
ॐ श्रीं श्रीवत्सायनमः ॐ कौं कौस्तुभायनमः ॐ शं शंखायन
मः ॐ चं चक्रायनमः ॐ गं गदायैनमः ॐ पं पद्मायनमः शा
ङ्गशार्चयेत्पूर्वादिक्क्रमेणाक्षतोऽजलीन् इति सप्तमावरणं ॐ ७१
धं ध्वजायनमः ॐ धं धरायनमः ॐ हों होमायनमः ॐ त्रं त्र

निलायनमः ॐ अं अनलायनमः ॐ प्रं प्रत्यूषायनमः ॐ प्रं
प्रभासायनमः ॐ विं वीरभद्रायनमः ॐ शं शम्भवेनमः ॐ गिं
गिरिशायनमः ॐ अं अजैकपदेनमः ॐ अं अहिर्बुध्न्यायन
मः ॐ पिं पिनाकिनेनमः ॐ भुं भुवनाधीश्वरायनमः ॐ कं क
पालिनेनमः ॐ दिं दिक्पतयेनमः ॐ स्थं स्थाणवेनमः ॐ भं
भर्गायनमः ॐ अं अहणायनमः ॐ सं सर्वायनमः ॐ वें वे
दांगायनमः ॐ भां भावनेनमः ॐ इं इन्द्रायनमः ॐ रं रवयेन
मः ॐ गं गभस्तयेनमः ॐ यं यमायनमः ॐ हिं हिरण्यरेतसेन
मः ॐ दिं दिवाकरायनमः ॐ मिं मित्रायनमः ॐ विं विष्णवेन
मः ॐ धां धात्रेनमः ५. वायोश्छमाछत्ति ह्रीं त्रिंशो दलपत्रके

७८ 78
ध्रुवो धरश्च सोमश्च आपश्चैवानिलोऽनलः प्रत्यूषश्च प्रभास
श्च वसवोऽष्टौ प्रकीर्तिताः शूलं खड्गं तथा चक्रं पट्टिशं कुलिशं श
रं कोदंडमुद्गरं चैव वसूनामायुधः क्रमा वीरभद्रश्च शम्भु
श्च गिरिशश्च महायशाः अजैकपादहिर्बुध्न्यः पिनाकी चा
पराजितः भुवनाधीश्वरश्चैव कपाली च दिशांपतिः स्थाणु
र्भगश्च भगवान् रुद्राश्चैकादशः स्मृताः सहस्रकं तोमरं शूलं
शिवापमदंष्ट्रकं क्षत्राहिकं पिनाकं चाघोरास्त्रं तथा
कुशं खड्गं खस्थान्तपरं शक्तिहेतिधरांस्तथा रुद्रप्रधानि चै
तानि प्रोक्तवानक्रमतः शिवः ब्रह्मणः सर्ववेदाङ्गो भानुरि ७८
न्द्रो रविस्तथा गभस्तिस्तपनस्त्वष्टा रेताश्चार्यदिवाकरः मि

त्रौ विष्णुरिति प्रोक्तो आदित्यामाद्यतः क्रमात् पाशांकुशमुद्गरं शंखं
शल्यं शृंगं कृपाणकं गदां दंडं वज्रमब्जं तथा सर्पस्य दर्शने आदि
त्यानां मायुधानि विदुः क्रमात् इति अष्टमावरणं ओं इं इन्द्राय सुराधि
पतये सायुधाय सवाहनाय सपरिवाराय सर्वशक्तियुक्ताय नमः ओं रं
अग्नये तेजोधिपतये ओं यं यमाय प्रेताधिपतये ओं क्षं निरृतये र
क्षोधिपतये ओं वं वरुणाय जलाधिपतये ओं यं वायवे प्राणा
धिपतये ओं सों सोमाय नक्षत्राधिपतये ओं ईं ईशानाय विद्याधि
पतये ॥ इति पूर्वादिदिक्षु ॥ ओं आं ब्रह्मणे लोकाधिपतये इति
पूर्वेशानयोर्मध्ये ओं ह्रीं विष्णवे भूताधिपतये इति नैरृत्यप
श्चिमयोर्मध्ये इन्द्राद्ये भूगृहे वाह्ये नवमावरणं भवेत् इति नवमा

वरणं ॐ वं वज्रायनमः ॐ शं शक्तयेनमः ॐ दं दंडायनमः
ॐ खं खड्गायनमः ॐ पां पाशायनमः ॐ ध्वं ध्वजायनमः ॐ
गं गदायैनमः ॐ शूं शूलायनमः ॐ अं अंबुजायनमः ॐ चं
चक्रायनमः इति द्वितियेभूगृहे चैवेत् इति दशमावरणं ष
ट्कोणेप्रथमावृत्तिः स्यात् गोरग्नितः क्रमात् द्वितियोत्मादिके
हैवेरष्टाज्वमलकेतथा तृतीयावासदेवाद्येरष्टपत्रेतथैवच
चतुर्थीवासुदेवाद्येः पत्राग्रेपूर्वतः क्रमात् षष्ठाद्यैः पंचमा
वृत्तिः षष्ठीयाष्टदलेतथा सप्तमीद्वादशपत्रेतुवसिष्ठाद्यैर्मह
र्षिभिः सप्तमीषोडशारेस्यानीलाद्यैः कपिलपूर्वैः ष्टवाद्यैरष्ट
मीज्ञेया द्वात्रिंशद्दलपत्रके इंद्राद्यैर्भूगृहे चाद्येनवमावरणं

भवेत् तदस्यैव विज्ञशक्त्याधारे दशमावरणं शुभं दशावरणपूजेयं क
तैव्या साधकोत्तमैः आराधनासमर्थश्चेद्द्वारार्चनसाधनं यो दा
तुनैव शक्नोति कुर्याद्द्वारार्चनदर्शनं विस्तारयेत्तदेवालं भवाब्धेमु
निसत्तम नैकं च यस्य विधेत् सो धोयास्येव नान्यथा यत्लभक्त्या
प्रश्रलेन स्वयं संपाद्य वाखिलं साधनं वार्चयेद्धि द्वारस्य समग्रं फ
लं भवेत् ॐ श्रीरामपार्षदेभ्यो नमः इति त्रिः तियेमूर्त्वहे ततो
वहिर्निर्गम्य पुष्पांजलिं दत्त्वा सपरिवाराय भगवते धूपादिनु
पचारान् कल्पयेत् इत्यावरणपूजा ततः समर्पयेद्धूपं घंटावाद्य
जयध्वनैः धूपस्थानं समभ्यर्च्य वितर्जन्या वामया हरेः वनस्प
तिरसोत्पन्नो गंधाढ्यो गंध उत्तमः आघ्रेयः सर्वदेवानां धूपोयं

८० परिरक्ष्यतां संकल्प्यैवं ततः पुष्पांजलिं दत्वा पद्यः पठेत् तथा
च वह्नेश्च परिशिष्टे धूपने व्यजने चैव धूपेनांगविधूपने नी
राजनेषु सर्वेषु विष्णोर्नामानि कीर्तयेत् जयघोषं प्रकुर्वीत का
हलं चाभिकीर्तयेत् तथा मंगलघोषं च जगद्गोर्जयस्य च स्तुतिः
वामे कोदंडदंडं निजकरकमले दक्षिणे बाणमेकं पश्चाद्भागे
च नित्यं दधतमभिमतं शास्तितूणीरभारं वामेवामेवसन्त्या सह
मिलिततनुं जानकीलक्ष्मणाभ्यां श्यामं रामं भजेहं प्रणत
जनमनःखेदविच्छेददक्षं जयनारसिंहेत्यादि घृताक्तं गुग्गु
लं पलार्धं वा पनिवेदयेत् न भयं विद्यते तस्य जन्ममृत्युजरा ८०
दिकं इति धूपं आरात्रिकं तु विषमं बहुवर्तिसमन्वितं आ

भ्यर्च्य रामचंद्राय वाममध्यमया जपेत् सुप्रकाशो महान्दीपः स
र्वतस्तिमिरापहः सबाह्याभ्यंतरं ज्योतिर्दीपोयं प्रतिगृह्यतां न
मो दीपेश्वरायेति दद्यात्पुष्पांजलिं ततः अथ धूपाभ्यर्चनाद्ये
मूर्द्ध्नि नीराजयेत्प्रभुं ध्यायेद्राजानुबाहुं धृतशरधनुषं बद्धसि
हासनस्थं पीतं वासो वसानं नवकमलस्पर्द्धिनेत्रं प्रसन्नं वा
मांकारूढसीतामुखकमलमिलल्लोचनं नीरदाभं नानालंका
रदीप्तं दधतमुरुजटामंडलं रामभद्रं इति राममजपेत्पादिपठे
त् इति दीपे हैरण्यं राजतं ताम्रं कांस्यपालाशपत्रकं नैवेद्या
यात्स्वपत्रे वा पात्रे विष्णोरितिप्रियं भक्ष्यं भोज्यं लेह्यचोष्यं पेय
मन्नं गुणान्वितं दद्यात् श्रीहरये नित्यं लभेत्पुण्यमनंतकं प्र

८१ क्षिप्त्वा तुलसीं ग्राह्यमस्त्रं कृत्वाभिमन्त्रयेत् प्रदर्श्य धेनुचक्राह्वं
वामाङ्गुष्ठेन संस्पृशेत् पानीयं वामतः कृत्वापोशानिवेदयेत्
शालीभक्तं सुभक्तं शशिकरसितं कृपायसापूपसूपं लेह्यं पेयं
च चोष्यं सितममृतफलं खारिकाद्यं सुखाद्यं आज्यं प्राज्यं समी
ज्यं नयनरुचिकरं राजिकैलामरीच स्वादीयः शाकराजीपरिकर
ममृताहारपुक्तं जुषस्व इति नैवेद्यं ब्रह्मेशाद्यैः परितउहृप्पः सु
पविष्टैः समेतो लक्ष्म्याशिञ्जत्करायाः सादरं वीज्यमानः नर्म
क्रीडाप्रहसनमुखैर्हासयन्पङ्क्तिभोक्तॄन् भुङ्क्ते पात्रे पवित्रे कन
कघटिते षड्रसं श्रीरमेशः इति जवनिकामन्त्रः पश्चात्तारल ८१
कामद्रुमविभवमुवां मण्डनं मण्डनानां सर्वाशासंप्रदीपः त्रिजगति

जगतां मंगलं मंगलानां हेमामत्रस्थदूर्वादधिमधुलवणोच्छि
मृतायेचायैनीराज्योरामचंद्रादिनकरकजिद्दलदीपावलीभिः ल
क्ष्मीनारायणगोविंदेत्यादिपठेत् पश्चाद्यथाशक्तिजपंविधायगु
ह्यातिगुह्यतिहृदयेनिवेद्य कुंडेयथावद्विहितेसमच्छे संस्थाप्यवन्हिं
जुहुयाद्वशंपं इतिनैवेद्योत्तोपचारः विधिवद्विहितेकुंडेस्थंडिले
चतुरस्रके आहवनीयंगृह्यंवालौकिकेवाग्निमुज्ज्वलेत् आहेनी
पात्रनैकेनैकेकव्यादांशंपरित्यजेत् देवालयमूलमंत्रेणस्थापयेत्सु
तःसुधीः आग्माधनादिकेकर्मनित्यहोमेणविघ्ने वीक्षणंमू
लमंत्रेणशरेणप्रोक्षणंमतं तेनैवताडनंदर्भैर्वर्मणाभ्युक्षणंस्मृ
तं अन्वाधायापिपर्युक्षपरिस्तीर्यंयथाविधि प्राणानायम्य ल

क्ष्मीं श्रीं सां गं सा पु धूमव्यापि सिद्धान्तं द्रव्यजोपक्षय इति संकल्प
वोगपतः न्यासं कृत्वा प्रणीतां बुप्रोक्षं सापाद्यपत्रज्जलैः पत्र
साधनसंप्राप्तप्रोक्ष्येन्मूलमंत्रतः पवित्रोत्पवनांतं तु कुर्या
त्कर्म स्वगृह्यतः सहस्राविशे हृदयायनमः स्वस्तिपूर्णाशिरसे
स्वाहा उत्तिष्ठपुरुषायशिखायैवषट् धूमव्यापिनेकवचाय
हुं सप्तजिह्वायनेत्रत्रयायवौषट् धनुर्धरायअस्त्रायफट् ॐ
र फट् वैश्वानरजातवेदाइहावह लोहिताक्ष सर्वकर्माणि सा
धयस्वाहा एवमाद्य समीधं क्षिप्याग्निं दीपयेद्विभुं पिंगल
कृत वहदहसर्वज्ञायस्वाहा अग्निं प्रज्वलितं वंदे जातवेद
समुर्जितं हिरण्यवर्णममनलं समृद्धं सर्वतोमुखं सकलज ८२

गात्कारकवन्हेगर्भाधानादिकाः क्रियाः संपद्यंतां स्वाहा मणि
र्वंधौ समौ कृत्वा करौ प्रवितताङ्गुली मध्यमे मिलिते कृत्वा तन्म
ध्ये गुच्छकौ क्षिपेत् मुद्रैषा सप्तजिह्वाख्या प्रदर्श्या जातवेदसे हि
रण्या कनकारक्ता कृष्णा पीता सिता प्रभा सर्वसिद्धिप्रदाः पुराणा
जिह्वाः सप्त विभावसोः पीठे तानूनपात्ते प्रागंगैरछमूर्तिभिः त
दनेभूयश्च शान्तमत्वा घेर्विधिनार्थेहिंहिरण्यरेतसं संपूज्य जपेत् जा
तवेदास सप्तजिह्वो हव्यवाहन एव च अश्वोदरजसंज्ञश्च वै
श्वानर एव च कौमारतेजा अश्वत्थाविश्वदेवमुखो वह्निपो सा
रछमूर्तयो दिक्षु आग्नेयपदमूर्विकां मध्यान्नायासने मध्ये पू
जामंडलतः प्रभुं आवाहयेद्रामचंद्रं च परिवारसमन्वितं मंत्रे

न्यासं विधायास्मिन्स्यावन्मुद्राः प्रदर्शयेत्‌ गंधपुष्पधूपदीपैः सा
न्निसंपूजयेत्प्रभुं द्रवद्रव्यैस्तु वा भावैर्जुहुयान्मधुद्रुमा नागव
ल्लीदलपुञ्जाञ्चलसौगर्भपाद्यवा प्रास्यान्सभागवा घार्यौ कु
र्यादाज्यमुत्तेहविः कवचेनावगुण्ठ्येतन्नेत्रेणापरिरक्षयेत्‌
मे श्रोक्ष्यमूलमंत्रेणाभिमंत्र्य जुहुयाद्बुधः इत्यनुरव सश
क्तिबीजमंत्रेशजप्यात्स्वाहावद्देततः मंत्रांते श्चाहुतीक्षेपल्या
गः सर्वाहुतिष्वपि षोडशाहुतिभिर्देवं यजेदादौ सशक्तिकं
द्वारपीठांगदेवेभ्य एकैकामाहुतिंततः गणेशादिं यजेद्द्वात्रिं
शद्देवति द्वारदेवताः अष्टचत्वारिंशत्पीठदेवांश्चमंडुकादयः ८३
अष्टादशांगदेवाश्च भवंति हृदयादयः सर्वेष्टनवत्यधिकंश

तंदेवाःप्रकीर्तिताः गणेशायसवित्रेचमहेशायद्विपेतथा चतु
र्णामाहुतिर्दत्वाततोब्रह्मार्पणाहुतिः इतिः एवंप्राणाहुतिंदेव
नाहंधर्माधिकारतः जानतस्त्वमत्सद्भावेस्यात्स्वमनावाचास्वक
र्मणा हस्ताभ्यांपश्याम्यहंहरेणशिश्याचपत्कनायतस्मै तेनसर्वं
ब्रह्मार्पणमस्तु ॐ भूर्भुवःस्वःस्वाहाब्रह्मणेइदंनमम मूलमु
च्चार्यसांगायसमायुधायसवाहनायसावरणायसशक्तिकायश्री
सीतापतयेस्वाहा श्रीरामायइदंनमम इतिएवंहुतिंदत्वाक
त्वापरिसमूहनं आपोऽवंजमद्गनेर्मंत्रेणभस्मधारयेत् एवंपा
त्रंएवंपंतोयैःसुगंधैःकृत्वाभिमंत्रितैः आत्मानमभिषिंचेत्केसह
वैस्तुलसीदलैः विकीर्यपुष्पांजलिमिष्टभावंकुर्यात्प्रणामहु

तमभ्यर्च्य स्वाय उद्धाम्य वन्हे स्विद्दशाधिपेशं बलिं हरेद्भैरवयो
गिनीभ्यः नित्यहोमे भवत्येव माहतीनां पात्तहुयं विंशत्याधि
कमेगानां त्रिंशत्तां चाहुतित्रयं इति नित्यहोमः जपस्याथद
शांशेन हुनेदाज्यप्लुतं हविः तद्दशांशेन मूलेन गंधपुष्पाद्यु
पैर्जलैः सांगां रामं तर्पयामित्येवं संतर्पयेद्विभुं तद्दशांशेन तत्तो
येः सत्यकृत्वाभिमंत्रितैः आत्मानमभिषिंचेत्कैः सहवैस्तुल
सीदलैः इति तर्पयाभिषेको ध्यात्वानीयनुमतैतं श्रीराम
पीठमागतं मुख्याद्दीशानतः पात्रान्नेवेद्यांशं समुद्धरेत् सर्व
देवस्वरूपाय परमेष्ठिने श्रीरामसेनाधुकाय विष्वक्सेनाय ते
नमः वामतो रामचंद्रस्य नोर्ध्वक्लीन्नं समर्पयेत् शांतोंशं वाम

हत्वाशंचअन्यथानिःफलंभवेत् गणेशंवक्रतुंडायसूर्यंचंडांशा
वेर्पयेत् शंकरोच्छिष्टंचंडाल्यैशिवेचंडेश्वरायच इतिबलि
दानं महाप्रसादरूपस्यकाशना ह्यमंजलिनाबुधैः पादोदकंचनि
र्माल्यंनैवेद्यंचविशेषतः उच्छिष्टामत्तसेवकान्जयजयस्वामि
न्समालोकय मीनोयोनिजतरांस्वयेग हृधियाभक्त्यानुरोवस्थितान्
विश्वक्सेनमुखान्महस्यपरमात्प्रीत्यामुदालालयन् वंदेपंकजक
र्णिकानिलयनेतेतएमचंद्रूपं पवित्रंविष्णुनैवेद्यंसर्वासिद्धर्वि
भिष्टुतं अन्यदेवस्यनैवेद्यंभुक्त्वाचांद्रायणंचरेत् इति अगना
द्यंशिवनिर्माल्यंपत्रंपुष्पंफलंजलं शालिग्रामशिलासंगाः
सर्वेयान्तिपवित्रतां इतिप्रसादस्वीकारः गंडूशीकेंजलेदद्या

द्राचमनं ततः हस्तवालेसपरिमुकुटंभूषणानि च कुंडलादी
निपंखोटीदशमुद्राः प्रदर्शयेत् धनुर्बाणेन तथा वामकराग्रे
सपुत्रिधनुः प्रसार्य दक्षिणांगुष्ठेनोजन्यावाणभव्याने लवंगजा
तिकेकोलंचचूर्णंचक्रमुखोहिरं कर्पूरंप्राटीपत्रैस्तांबूलंप्रतिगृह
तो आदर्शयेत्तथादर्शं कल्पयेच्छत्रचामरे महानीराजनं सम
र्पयंगलेशापकल्पयेत् वैदिकं मंत्रमुच्चार्य दद्यात्पुष्पांजलिं त
तः जपन्देवं नमस्कुर्यात्प्रसीद भगवन्निति श्रीरामचंद्र रघुपु
गवराजवर्य राजेंद्र राम रघुनायक राघवेश राजाधिराज रघुनंद
न राम भद्र दासोहमद्यभवतः शरणागतोस्मि पद्मपामलेनपस
दस्त्वपशोधुनापिगापंत्यघघ्नमपपोद्दिमिगोंद्वपदं तन्नाकपा

ल्लनसपालकिरीटजुष्टं पादांबुजं रघुपतेः शरणं प्रपद्ये नमो ब्रह्म
ण्यदेवाय रामायाकुंठमेधसे उत्तमश्लोकधुर्याय न्यस्तदंडार्पितांघ्र
ये इंदीवरदलश्यामारामोराजीवलोचनं वंदेते हृदयो यस्यास्तं
सीतां प्रणमाम्यहं दोर्भ्यां पद्भ्यां च जानुभ्यां उरसा शिरसा दृशाः म
नसा वचसा चेति प्रणामोऽष्टांग ईरितः बाहुभ्यां च सजानुभ्यां शिर
सा वचसा धिया पंचांगकः प्रणामस्यात् पूजासु प्रवराविमौ इति
दंडवत्प्रणामः ततः प्रदक्षिणां कुर्यात् राघवस्य जपस्वनैः सप्तद्वीप
धरादानस्य फलं तद्धि पदे पदे प्रदक्षिणां नृपः कुर्यात् हरेर्भक्त्या समन्वि
तो हेमचक्रविमानेन हरेर्लोकं सगच्छति इति प्रदक्षिणा ततः
स्तुवीत श्रीरामं नामभजनादिभिः स्तोत्रशतानि महामंत्राः सूक्त

८६ कोऽत्र मंत्रः प्रदः अथ है नं भरद्वाजो याज्ञवल्क्यमुवाचाथ
86 केर्मंत्रैः स्तुतः श्रीरामः प्रीतो भवति स्वात्मानं दर्शयति तान्नो ब्रू
हि भगवन्निति स होवाच याज्ञवल्क्यः श्रीरामेणैवं शिक्षितोऽथ
ब्रह्मा पुनरेतया गाथया नमस्करोति विश्वरूपधरं विष्णुं नाराय
णमनामयं पूर्णानंदैकविज्ञानं परं ज्योतिः स्वरूपिणं मनसा संस्म
रन् ब्रह्मा तुष्टाव परमेश्वरं ॐ यो वै श्रीरामचंद्रः स भगवान् अद्वै
तपरमानंदात्मा यः परं ब्रह्म भूर्भुवः स्वस्तस्मै नमो नमः ॐ यो वै
श्रीरामचंद्रः स भगवान्पश्चादेवैकरसात्मा भूर्भुवः स्वस्तस्मै
नमो नमः ॐ यो वै श्रीरामचंद्रः स भगवान् भूर्भुवः स्वस्तस्मै न ८६
मो नमः ॐ पश्य ब्रह्मानंदरामं तं भूः ॐ आघंतातः सर्वत्र सदृशो य

योयं लोके ब्रह्म भूः ॐ यो वै ब्रह्मा विष्णुरीश्वरो यः सर्वदेवात्मा
भूः ॐ ये सर्वे वेदाः साङ्गाः सशाखाः सपुराणा भूः ये पंचज्ञाय भूः या
सप्तव्याहृतयो भूः यो जीवात्मा भूः यः सर्वभूतान्तरात्मा भूः ये दे
वासुरमनुष्यादिभावा भूः ये मत्स्यकूर्माद्यवतारा भूः यश्च प्राणो
भूः योऽन्तःकरणचतुष्टयात्मा भूः यानि पंचमहाभूतानि भूः य
श्च कालो भूः यश्च मनुर्भूः यश्च यमो भूः यश्चान्तको भूः यश्च मृ
त्युर्भूः यश्चामृतो भूः यो विद्या भूः या सरस्वती भूः या लक्ष्मी भूः
या गौरी भूः या जानकी भूः यश्च त्रैलोक्यं यश्च सर्पो भूः यश्च सोमो
भूः यानि नक्षत्राणि भूः ये चाष्टौ लोकपाला भूः ये चाष्टौ वसवो
भूः ये नव ग्रहा भूः ये चैकादश रुद्रा भूः ये च द्वादशादित्या

८७ 87 भूः यद्भूतं भव्यं भविष्यत् भूः यो ब्रह्मांडस्यांतर्बहिर्व्याप्नोति
यो विराट् भूः यो हिरण्यगर्भो भूः यश्च महादेवो भूः यश्च महे
श्वरो भूः यश्चोंकारो भूः याश्चानंतास्तोऽर्धमात्रा भूः या प्रकृतिर्भूः
यः परमपुरुषो भूः ॐ नमो भगवते वासुदेवाय यो महाविष्णु
भूः यो ह्यन्तरात्मा भूः यः परमात्मा भूः यच्च सर्वं भूः ॐ यो वै श्री
रामचंद्रः स भगवान् यः सच्चिदानंदाद्वैतैकात्मा भूर्भुवः सु
वस्तस्मै नमो नमः इत्युपेते ब्रह्मा सप्तचत्वारिंशन्मंत्रैर्नित्यं देवं
स्तौति ततः स देवः प्रीतो भवति स्वात्मानं दर्शयति तस्माद्य ए
तैर्मंत्रैर्नित्यं देवं स्तौति स देवं पश्यति सोऽमृतत्वं च गच्छतीति इ ८७
ति मंत्रस्तः यद्वा हनुमंतं प्राक् मंत्रराजात्मकं त्वं संप्रदा

पप्रदीपं पपात्तुवेगेन रघूत्तम श्रीहनुमानउवाच निरश्वाम
पिवारातिं समवाप मुपेप्रुषं पंनास्तनीवमुख्यानो यत्तमुरन्
नमाम्यहं सक्रुदेवप्रपन्नाय विशिष्ठामेरयच्छिपं विभीष
णाय यान्धितटे यत्तंवीरं नमाम्यहं योमहान्पूजितो व्यापी महावेः
करुणामनं श्रुतंयेन जटायोश्च महाविस्तं नमाम्यहं तेज
साव्यापिता यस्य ज्वलंति ज्वलनाह्यपः प्रकाशन्ते स्वितेत्रोयतं
ज्वलंतं नमाम्यहं सर्वतोमुखतायेन लीलयादर्शिता रणे १
सहस्रं ताखरयोधानां तंवंदे सर्वतोमुखं नभावेयः प्रपन्नानां हि
नास्ति चत्तयानृप्रसिंहः सत्वाधिवास्रुकंदरेन सिंहं नमाम्यहं
यस्माद्विभ्यति वातार्क ज्वलनेंद्राः समत्यव भियंतेनाति पापानां

भीषणांतं नमाम्यहं प्रस्फयोरापनोदेस्मारहितो नित्यमंगलं
ददात्येव नित्यं जौदार्यघंतंभङ्गं नमाम्यहं यो मत्तुनिजदासानां
मारयत्याखिलोपद्रवः तत्रोद्धा हनयो वश्यो मत्तुमत्तं नमाम्यहं
यत्पादपद्मप्रणतो भवत्युत्तमपूरुषः तमजं सर्वभूतानां नम
नीयं नमाम्यहं अहं भावं समुत्सृज्य दासेनैवं रघूत्तमं भजेहं
प्रत्यहं रामं ससीतं सह लक्ष्मणं नित्यं श्रीरामभक्तस्य किंकरा
यमकिंकराः शिवमप्यादिशन्त्यस्य सिद्धयस्तस्य दासिकाः इमं
हनुमता प्रोक्तं मंत्रराजात्मकं स्तवं पठत्यनुदिनं यस्तु स रामे भ
क्तिमान्भवेत् ॥ इति श्रीहनुमत्प्रोक्तं मंत्रराजात्मकस्तवं समाप्तम् ॥
स्तुत्वैवं मापतिं नत्या गीताद्यैर्विभुमर्हयेत् गीतं नृत्यानि कुर्वीत

द्विजोदेवानिनुच्छेय नजीवनायप्रभुञ्जीतविप्रपापमियात्क्वचित् इ
तिस्मृतिः विनावादनतत्त्वज्ञःश्रुतिजातिविशारदः तालज्ञाश्चा
प्रयासेनमोक्षमार्गंनियच्छति इतिसंगीतस्मार्त्ते केशवाग्रेनत्यगी
तेनकरोतिहरेर्दिनेवह्निनाकिंन्नमदग्धोसौयातःकिंनरसातले
इतिः कर्मण्यापिपिकन्त्वेनब्राह्मणोन्यइतिश्रुतेः कारिकायाम
तेः प्रोक्तेविप्रोगीतेरमेदिति भारतेनृत्यगीतेनकुर्यात्साद्भावि
केपिवा स्वाभाविकेनभगवान्प्रीणातोत्याहशौनकः इतिगीत
नृत्यानि अथपुष्पांजलिंदत्वादत्वातत्पादयोःशिरः प्रार्थयेद्रा
घवंभक्त्याकपिमुद्रांप्रदर्शयेत् तजेन्यानेगुष्ठमूलेकृत्वान्यांकु
लयोजनं स्यात्सेयुक्तियोःपाणिपाःमुद्राबानरसंज्ञका त्वघात्रया

८६ सर्वेगतागहगतात्तेध्यानेनचेतसाःपरागहगतात्ते त्वत्पानसमावाकृपरात्ताह
८९ तात्तेक्षमस्वसर्वंममदेवदेव अज्ञानादथवाज्ञानादशुभंयन्मयाकृ
तं क्षंतुमर्हसितत्सर्वंदास्येनचगृहाणमे श्रीगोविंदमुकुंदकेश
वशिवश्रीवल्लभश्रीनिधे श्रीवैकुंठसकुंठकुंठितखलस्वामि
न्नकुंठोदयः शुद्धध्येयविधूतपूतैथवलश्रीमाधवाधोक्षज
श्रीहावहुविधेहिनत्वपिपिधियंधीरांधरीत्रिधरा त्वमेवभक्तिंज
नयत्वमेवमामुद्धरास्मात्कृपपामवाब्धेक्तिकेकृपालोनदयात्ति
तेचात्तहीशाहाकर्मवशोहतोस्मि इतिप्रार्थना देवदेवजगन्नाथ
शंखचक्रगदाधर देहितममानुज्ञांतववतीर्थनिषेवणे लब्ध्वानु ८६
ज्ञांततस्तीर्थंपात्रस्थंपंचमात्रलिखेत्र कुशेमतंलिखित्वाचपठेन्म

त्रमघापहं अकालमृत्युशमनं सर्वव्याधिविनाशनं विष्णोपादो
दकं तीर्थं शिरसा धारयाम्यहं ॐ चरणं पवित्रं विततं पुराणं येन पूत
स्तरति दुःकृतानि तेन पवित्रेण शुद्धेन पूता अतिपाप्मानं अराति
तरेमं लोकस्य द्वारमर्चिष्मत्पवित्रं ज्योतिष्मत् भ्राजमानं महस्व
त् अमृतस्य धारा बहुधा दोहमानं चरणं लोके सुधितां दधातु इदम
न्त्रं समुच्चार्य सर्वदुःखमहापहं प्राश्रीपान्मोक्षयेद्दे हे पुत्र मित्रप
रिग्रहं कत्वा पादोदकं शंखे वैष्णवानां महात्मनां तुलसीमिश्रि
तेद घात्वि वे मूर्ध्नी भिवादयेत् भगवान्पवित्रं भगवत्पादोदकं प
वित्रं तत्पानेन आचमनीयं पद्याहि सोमभ्विति श्रुतेः शालि
ग्रामशिलातोयमपीत्वा पत्रमस्तके प्रक्षेपणं प्रकुर्वीत ब्रह्महा

९० सन्निरघाते विष्णोः पादोदकं पीत्वा कोटिजन्माघनाशनं तदेवाष्ट
गुणं पापं भूमौ विन्दुनिपातनात् हस्त्यां हंति पदे छिन्ने तुलसीलेप
चतो यपदे नैवेद्यं बहुमघपानदुरितं गुर्वङ्गनासंगमे श्रीशाधीम
मतिस्थितिर्हरिजनैस्तत्संगजं किल्बिषं शालिग्रामशिलान
सिंह महिमा कोप्येष लोकोत्तरः इति तीर्थधारणं तुलस्यामाप
ति एममर्चे पित्वा यथाविधि पादृष्ठानि विलाघसंघशमनी स्प
ष्टा वपुःपावनी रोगाणामभिवंदिता निरसिनी सिक्तांतकत्रासि
नी प्रत्यासत्तिविधायिनी भगवतः कृष्णस्य संरोपिता न्यस्ता तच्च
रणे विमुक्तिफलदा तस्यै तुलस्यै नमः तथा नत्वा गत्पदेवमप ९०
राधान् क्षमापयेत् इति तुलस्यार्चनं पानेवीपादुकेवीपिग

90

मनं भगवद्गृहे देवोत्सवाद्यसेवा चाप्रणामस्तदग्रतः उच्छि
ष्टे चैव चाशौचे भगवद्वन्दनादिकं एकहस्तप्रणामश्च तत्पुरस्तात्प्र
दक्षिणं पादप्रसारणं चाग्रे तथा पर्यंकबंधनं शयनं भक्षणं
चापि मिथ्याभाषणमेव च उच्चैर्भाषा मिथो जल्पो रोदनानि च
विग्रहः निग्रहानुग्रहौ चैव नृषु च क्रूरभाषणं कंबलाव
रणं चैव परनिन्दा परस्तुतिः अश्लीलभाषणं चैव अधोवा
युविमोक्षणं शक्तौ गौणोपचारश्च अनिवेदितभक्षणं तत्त
त्कालोद्भवानां च फलादीनामनर्पणं विनियुक्तावशिष्टस्य
प्रदानं व्यंजनादिके पृष्ठीकृत्यासनं चैव परेषामभिवंदनं गुरौ
मौनं निजस्तोत्रं देवतानिन्दनं तथा अपराधास्तथा विष्णोर्द्वात्रिंश

६१ परिकीर्तितः अपराधसहस्राणि क्रियन्तेऽहर्निशं मया दासोऽहमि
ति मां मत्वा क्षमस्व परमेश्वर इमं मन्त्रं समुच्चार्य प्रणमेद्दण्डवद्भुवि
अपराधसहस्राणि क्षमते सर्वशो हरिः इत्यपराधक्षमापनं का
येन वाचा मनसेन्द्रियैर्वा बुद्ध्यात्मना वानुसृतस्वभावात् करोमि
यद्यत्सकलं परस्मै नारायणायेति समर्पयामि साधु वा साधु वा क
र्म यद्यदाचरितं मया तत्सर्वं भगवान् विष्णो गृहाणाराधनं मम
इति शंखचक्रधादेवस्य हस्तेशिरोकरे गजास्याहित्यपंचास्यशक्तिमि
हास्यरूपवान् स प्रसन्नो जनेन सर्वात्मारामः श्रीरणतुचिच्छिन्नैः इति
कर्मार्थनं सत्यपि भेदापगमे नाथ तवाहं न मामकीनस्त्वं सामुद्रो ६१
हि तरंगः क्वचन समुद्रो न तारंगः सोऽहं दासोऽहमिति वा बुद्धिर्य

सामर्थ्यात्कृष्ठा कर्मकन्नसलिप्येत स्वकर्मत्वाश्शिवेषुवत् त्वमे
वाहं महं च त्वं सं विन्मात्रवपुर्धरः आवयोरंतरं भ्रांतिर्न रूपत्वात्स्वा
वलात्तवः इतितिष्ठेवात्मार्पणात्‌ त्वयोपभुक्तस्त्रगंधवासोलंकार
चर्चितः उच्छिष्टभोजनो दासस्तवमायांजयेमहि प्रपन्नं पाहिमा
मीशभीतंमत्युग्रहार्णवात् इतिसंप्रार्थ्यतो देवेदत्तांशषांत्स्वके व
हेत् महाप्रसादइत्युक्त्वापरमंत्रीतिपूर्वकं ततो गंधपुष्पाद्यैः
सम्यगात्मानमर्हयेत् इतिशेषग्रहणं ध्यात्वाशमंजपेन्मंत्रे
तिष्ठ यावन्मनोहरि गुह्यातिगुह्यमंत्रेणाघवायनिवेदयेत्
भक्तिहीनं क्रियाहीनं मंत्रहीनं सुरेश्वर यत्पूजितंमयादेव परि
पूर्णं तदस्तु मे इतिपुष्पांजलिं दत्वासंहारमाचरणान्नहरौ भक्त्या

६२ हंसोधितं तातविशाविश्रामहेतवे प्राच्येवं पादकेरत्वासंगमुद्रास
पेहरिं प्राणायामंषडंगं चक्रत्वामुद्रां विसर्जनीं अहं णमोनचान्यो
९२ स्मिमंत्रमेतत्पुरीरयेत् इतिविसर्जनं आत्मानं सततं रामंसंभाव्य
विहरंतिये नतेषांदुष्कृतं किंचिद्दुःकृतोत्थानचापदः॥इतिश्रीम
त्परमहंसपरिव्राजकाचार्यश्रीमन्मकुंदवनश्रीचरणशिष्यानंदव
नविरचितायांश्रीरामार्चनचन्द्रिकायांत्रितियःपटलः॥३ षष्ठेचदि
नभागेचकुर्यात्संचमहामखान् देवोहोमेनयज्ञःस्याद्भूतस्तुवालि
दानतः पितैत्रैविप्रान्नदानेनपितृत्रेणावलिनाथवा किंचिदन्नप्र
दानाद्वातर्पणाद्वाचतुर्विधः नृयज्ञोतिथियित्तापेः पूहृषःपुराणःहृ ६२
तंमुखेनैवघरामरणांतेषांकथाजन्मगतेनराणां सन्कारणाद्धूत

कोरणावाथुना ब्रह्मयज्ञो वेदजपात्पुराणपठनेनवा इति षष्ठम
भागकृत्यविधिः इतिहासपुराणाभ्यामशंसत्सप्तमकं नयेत् श्रीम
द्भागवतंतत्रविशेषेणादरात्पठेत् येनश्रुतंभागवतंपुराणंनारा
धितायैः पुरुषैः पुराणः हंतमुखेनैवधरामरणांतेवाथ्याजन्मा
र्जितं नराणां चरितं रघुनाथस्य शतकोटिप्रविस्तरं एकैकमक्षरं पुं
सां महापातकनाशनं अंतेगतोपि वेदानां सर्वशास्त्रार्थविघटिः
पुंसोऽश्रुतपुराणस्य न सम्यगाति दर्शनं वेदार्थादधिकं मन्ये पुराणा
र्थं च भामिनि पुराणमन्यथा कृत्वा तिर्यग्योनिमवाप्नुयात् नय
त्र वैकुंठकथासुधापगा न साधवो भागवतास्तदाश्रया न यत्र
यज्ञेशमखा महोत्सवा सुरेंद्रलोकोपि न वै स सेव्यतां इति हरि

९३ कथामयोदिनसप्तमभागकृत्यविधिः भागोष्टमउपासीतसंध्यां
श्रीराघवीत्तथा हुत्वाग्निहोत्रंविधिनात्ततोहोमंसमापयेत् इति
अष्टमभागकृत्यविधिः न्यासंषडंगकंकृत्वाप्राणायामपुरःसरं
सकृदर्पनीराज्यप्रार्थयेज्ज्ञानकोपति वलीयसापदास्वामीन्यद
वीमवधारयः आगच्छशयनागारंसीतयासहराघवपर्यंकेतुल
केप्रशस्तेफलकेभोगीन्द्रचित्रागके स्वच्छप्रच्छदभांडुकेमंडशि
रःस्थापनोधानादिके उन्मीलकुलशीलयादर्पितयाश्रीसीत
यासाकृतेशान्तेनित्यमरान्यपुरायफलदः श्रीकौशलेन्द्रोनृपः
इतिशयनोपासना सायंप्रातर्द्विजातीनांसम्यक्क्षणमनंतथा ९३
उच्यतेरामसंतुष्ट्यैअग्निहोत्रसमंप्रियं आर्द्रपादःशुचिर्भूत्वा

अश्विपात्स्वघृतेश्रमे उपवासात्परं हव्यं हव्यात्परमयाचितं अ
याचितात्परं नक्तं प्रियं देवस्य चक्रिणः तस्मात्परे प्रसंतुष्टे विप्रो
नक्तपरो भवेत् विस्मुभक्तो विशेषेण दिनपापापनुत्तये अन्नं
दृष्ट्वा तत्प्रणमेन्नित्यमस्माकमितीत्विति तेजोसीति जपेन्मंत्रं गा
यत्र्या तीर्थवारिणा सत्यंत्वर्तेनेति मंत्रैः प्रोक्षयेदन्नमादराद्ध
र्मराजाय चित्राय चित्रगुप्ताय वै बलिं अश्नीयान्मंत्रराजेन स्वाल्लं
समाप्तिमंत्रितं तेजस्वी सभगः श्रीमान् अरोगः प्रपजायते अ
न्नं ब्रह्मा रसो विष्णुर्भोक्ता देवो महेश्वरः एवं ज्ञात्वा तु यो भुंक्ते सोन्न
दोषैर्न लिप्यते अंतश्चरसि भूतानां गुहायां विश्वतोमुखः त्वं य
ज्ञस्त्वं वषट्कारः त्वं विष्णुः परमं त्वयान्नं भुंक्त स्वगंधवासो लं

६४ कारवर्चिताः उच्छिष्टभोजिनो दासास्तव मायां जयेमहि जयेन्ते
९४ वं भगवत्तः श्रीतीर्थेनुलसीयुतं अमृतोपस्तरणमसीत्यपं सम्प्राशये
हुधः मध्यसूत्वरणाशशिपमरिगात्मानि हृदयकुंडलानि अन्वाहा
र्याहवनीयगार्हपत्यसभ्यावसथ्येति अंगार्हपत्ये प्राणाय स्वाहे
ति गगनश्रुचा कनिष्ठांगुष्ठयुग्मेन छितियामाहुतिं हुनेत् व्याना
याहवनीयेग्नोरक्तवर्णाश्रुचास्तधीः मध्यमांगुष्ठयुग्मेनतृतीया
माहुतिं हुनेत् सभ्येवुदानम्सत्त्वापकसवर्णायाम्स्रुचा जुहुया
द्वंगुलीभिस्तु सर्वाभिः पंचमाहुतिं नैवेद्यशेषं तुलसीविमिश्रि
तं विशेषतः पादोदतले न विक्तोः योश्नाति नित्यं पुरतो मुरारेः प्राप्नो ६४
ति यज्ञायुतकोटिपुण्यां प्रतिपिंडेन चाश्नीयापापविन्नमपि नाघ.

ते हस्ताद्दत्तंतुनान्येन नाश्नन्पात्राद्दत्तेपिबेत् दक्षिणांगुंपरित्यज्य
वामेनोरं निधापयेत् अभ्योऽयंतद्द्वेदन्तंपानीयंचसमाहरेत् त-
तोऽरघाद्दन्तशेषं भूमौ दुर्गितरम्भये पत्रकञ्चनसंस्थानां द्वत-
स्मापहतात्मनो दुर्गितानाममयात्तमक्षयमुपतिष्ठत् अमत्ता
पिधानमसीपिरध्यातीर्थवारिणा अहंतदंतुभूभागोदघाद्दुर्गि-
तेरम्भये सम्पगाचम्यरक्षांघ्रेरंगुष्ठे वारिनिक्षिपेत् अंगुष्ठमा-
त्रः पुरुषो ह्यंगुष्ठं च समाश्रितः ईशः सर्वस्य जगतः प्रभुः प्रीणा-
ति विश्वभुक् ततः संस्ततपसंतुष्ठः पृच्छिदामिष्ठदेवतो सन्निक-
ष्ठेवतः शिष्ठंजपयेदन्नपतेमिन्त् अन्नस्यनोदेहीतीत्यादि अ-
गस्तिरग्निर्वडवानलश्च भुक्तं मयान्नं जरयन्त्वशेषं हवंचमे

९५ तत्परिणामसंभवंद्ददान्वोरणांवसदापुरात्तु विस्मुः समस्तेंद्रि
पदेहदेहोप्रधानमूर्त्तोभगवानन्यथैकः सत्मेवमेतान्नमशेष
95 मेत्तद्दारोम्यदमेपरिणाममल भक्षयेदथनोवूलेप्रसादाज्ज्ञा
नकोपनेः छिष्ठेरिष्ठेजीपदिव्येभगवान्नामधेयगले सद्भिः
श्रोचविधिंविधायचरणौप्रक्षाल्यचोपस्पृश्य द्विःसंस्पृश्यजग
त्पतिंकुलपतिंश्रीकोशलेंद्रंनृपं प्रेयसानिमिषेषिपिबन्प्रिय
तधाधारायमाणाशिरं वहन्नांघ्रियुगंप्रमज्यश्लापनत्वासाघ
सघः स्वपेत् रामस्कंदेहनुमंतंवैनतेयंवक्रोदरं शापनेयः स
रेन्निसंसदुःस्वमंनचश्यति मूलेस्मत्वाजपेद्रामंरक्षांविघ्ना ९५
यशांतये गुर्वर्थेजितुनःपापाहिंयावन्नरःस्वपेत्सएव इत्या

दिमन्त्रादिमनुनिमग्नानां साधकानां पथि वर्त्तमानः न बाध्यते
निमित्तकर्मपाशैः श्रीरामचन्द्रस्य परं स्मरेत् इति शापनविधिः
रात्रिप्रथमयक्षणे अथास्य श्रीमन्त्रराजस्य पुरश्चरणमुच्यते वि
नायेन सिद्धिः स्यात् त्रैवर्षिकेनापि भक्तिश्रद्धे छद्मनादिविरा
याति प्रसादितात् गुरोर्मन्त्रवरं लब्ध्वा सर्वाभिष्टप्रदं बुधः पूर्वे
वस्य जपेन्नित्यं जपं च नियतव्रतः अष्टसहस्रं सहस्रं वा शतं
वाष्टोत्तरं भवि एवमाराधितो रामो यदा भक्तिं प्रबोधयेत् पुर
श्चरणकृत्यार्थं एवं स वा विधीयते यथाशक्ति नियमात्तद्वहि
रन्नानमात्मवित् पुरश्चरणवत्सर्वं कुर्याद्धोमं विहायतत् इ
ति पूर्वकृत्यं ततः संकल्प्य कुर्वीत पुरश्चरणमादरात् चिरंति

९६ रंतरैलोवनियतात्मा हठव्रतः शैलाग्रे जलमध्ये वा तीरे वा लव
णांबुधे नदीतटेश्वत्थमूलस्य बिल्ववनांतरे प्रसंस्प्रुत्वशिव
स्थानेकषभादिविवर्जिते अश्वत्थबिल्वतुलसीवने पुण्यांत
राकृते गवांगोष्ठेषु तीर्थेषु पुण्यक्षेत्रेषु प्रसस्तेत इति स्थानानि
वैदिकाचारयुक्तानां शचीनां श्रीमतां गृहे सत्कलस्थानजाता
नोभिक्षासाद्यगतजन्मनां भुंजानोवाहविष्यान्नशाकंपाव
कमेववापयोमूलंफलंवापिपथ्यघत्रोपपद्यते गौतमीये च
रुमूलंफलंक्षीरंदधिमितान्नसक्तवः शाकेचाष्ठविधेचान्नं
साधकस्योच्यतेबुधैः इतिभक्ष्यनियमः लवलीचफलंचैवद्रा ९६
रैलोद्धरसांतरं माषमुद्गमसूराधान्कोद्रवाश्चणकानपि च

96

सद्राबणमभ्यंगं वर्जयेदन्यपूजनं विनाश्रमोचितं नित्यमथ
नैमित्तिकं च यत् ॥ स्त्रीशूद्रपतितव्रात्यनास्तिकोच्छिन्नभाषणं
असत्यभाषणं जैह्म्यभाषणं परिवर्जयेत् ॥ अन्यैरपि न भाषेत ज
पहोमार्चनादिषु वाङ्मनःकर्मभिः निन्द्यानिःस्पृहो वनितादि
षु वर्जयेत् गीतकाव्यादिश्रवणं नित्यदर्शनं तांबूलं गंधले
पं च पुष्पधारणमेव च मैथुनं तत्कथालापं तद्गोष्ठीः परिवर्जये
त् कौटिल्यं शस्त्रमभ्यंगमनिवेदितभोजनं असंकल्पितकाम्यं
च वर्जयेन्मर्दनादिकं त्यजेदुत्सादकस्नानं स्रग्गंधामलकादिकं
इति वार्ज्यानि स्नायाच्च पंचगव्येन केवलामलकेन वा श्रुतिस्मृ
तिपुराणोक्तमंत्रैः स्नायादनंतरं शक्तौ त्रिषवणमन्यथा सकृद्दा

६१ चरेत् इतिस्नानानियमः वर्तुलंनकोष्ठंतत्कृत्वाकूर्मकृति
लिखेत् स्वपुरमेकमेवोवरे ग्रामेमठमहिक्षुच कादिवर्णान्स
मोशान्योजत्थामध्यस्थलाधिपं तन्नामाद्यक्षरंयत्रकूर्मास्यंतत्र
दीपकं तस्माप्र्वकोष्ठोहस्तौद्वावधोर्यःकुक्षिपादकौ शेषकोष्ठ
भवेत्पुछंमुखेसिद्धिरनुत्तमा कोटनेकारस्थानेमहाक्लेशःकु
क्षौदुःखमवाप्नुयात् पादेहानिस्तथापुछेपीडास्याद्धनादि
भिः मोक्षार्थीवहनेकुर्यादक्षिणेत्वाभिचारिकं श्रीकामःप
श्चिमेभूत्वाउत्तरेशांतिदंभवेत् इशान्येशत्रुनाशस्यादाग्नेयः
शत्रुदीपकः नैऋत्येशत्रुभीतिःस्यात्वायव्येचपलायनं स्था ६१
नेवाविपिनेवापिपत्रकुत्रावलोकयन् दीपस्थानेजपंकुर्या

सर्वकार्यमभीप्सुभिः कूर्मचक्रमविज्ञाय यः कुर्याज्जपयज्ञकं न
सजाप्यफलंवाप्तिसर्वानर्थोविकल्पने इतिकूर्मचक्रे कुशाजि
नंवरोणाद्याकल्पयेदासनंबुधः स्वस्तिकादिक्रमेणात्रविशेनत्र
निराकुलः स्तंभनेगजचर्मोपमारणेमहिषंतथा मेषीचर्मतथो
च्चाटेखङ्गजंवश्यकर्मणि विद्वेषजंबुकंप्रोक्तंमवेद्रोचर्मशांति
दं सर्वसिद्ध्यैव्याघ्रचर्मज्ञानसिद्ध्यैमृगासनं वस्त्रासनंरोगहरंवे
त्रजंविपुलाश्रियंकौशेयंपौष्टिकेकार्येकंवलंदुःखमोचनं वंशा
सनेचदारिद्र्यंदौर्भाग्यंदारुजासने धरण्यांदुःखसंघातंपाषाणे
दुःखसंभवः तृणासनेयशोहानिरेतत्साधारणेजपे इत्यासन
विधिः रुद्राक्षशंखपद्माक्षपुत्रजीवकमौक्तिकैः स्फटिकैर्मणि

९८ रत्नैश्च सौवर्णैर्विद्रुमैस्तथा कुशैः पूर्वैर्द्वीदशंस्यपुगंहस्यस्या
क्षामालिका अंगुलीगणनादेकं पर्वण्यष्टगुणंफलं पुत्रजीवै
98 र्दशगुणंशतंशंखैसहस्रकं प्रवालैर्मणिरत्नैश्च दशसाहस्रकं
स्मृतं तदेव स्फटिकैः प्रोक्तं मौक्तिकैर्लक्षमुच्यते पद्माक्षैर्दश
लक्षंस्यात्सौवर्णैः कोटिमुच्यते कुशग्रन्थ्या कोटिशतं रुद्राक्षैः स्याद
नंतकं तुलसीकाष्ठघटितैर्मणिभिर्जपमालिका सर्वकर्मणि सर्व
षामीप्सितार्थफलप्रदा अष्टोत्तरशतैर्माला पंचाशच्चतुराधि
कैः सप्तविंशत्या पंचदश्याभिचारिके अनुलोमविलोमार्णैः
मातृकार्णैःसबिंदुकैः क्षमेरुकैःसाष्टौवर्णमालास्याद्योगिनांशुभा ९८
गोपुच्छसदृशी कार्या एकानीवा समेरुका मुखं मुखेन संयोज्य पु

ॐ पुच्छेन योजयेत् प्रोतव्या सितरक्ताद्यैः सूत्रैस्तान्कर्मसिद्धये जप
माला विधायैणां ततः संस्कारमारभेत् क्षालयेत्पंचमेनाद्यैस्तां सद्यो
जातेन तज्जलैः चंदनागरुगंधाद्यैः वामदेवेन घर्षयेत् धूपयेत्ता
मघोरेणा लिपेत्तत्पुरुषेणानु मंत्रयेत्पंचमेनैव प्रत्येकं च शतं शतं
मेरुं च पंचमेनैव नयामंत्रेण मंत्रयेत् येन प्रतिष्ठितामालां तमेवा
मनुं जपेत् अन्यमंत्रजपो विद्वान कार्यो कर्हिचिद्बुधैः नस्पृशेद्वा
महस्तेन कारचेष्टां न कारयेत् अंगुष्ठं मोक्षदं विद्यात्तर्जनी शत्रुना
शिनी मध्यमाधानसंसिद्ध्यै शांतिकर्मण्यनामिका कनिष्ठाक
र्षणे ज्ञेया जपकर्मणि सिद्धिदा अंगुष्ठेन विना कर्मकृतं तन्नरफलं
भवेत् तर्जन्यातन स्पृशेत्तस्रैकंपयेनाविधूनयेत् अंगुष्ठपर्वम

९९ ध्यस्थं परिवर्त्तिं समाचरेत् ॥ आरभ्यानामिकामूलात्प्रादक्षिण्ये
न वै क्रमात् ॥ मध्यमामूलपर्यन्तं जपेद्दशभिः पर्वभिः ॥ ॐ सद्योजा
99 तं प्रपद्यामि सद्योजाताय वै नमः भवे भवे नातिभवे भवस्व मां
भवोद्भवाय नमः ॐ वामदेवाय नमो ज्येष्ठाय नमः श्रेष्ठाय नमो
रुद्राय नमः कालाय नमः कलविकरणाय नमो बलाय नमो
बलप्रमथनाय नमः सर्वभूतदमनाय नमो मनोन्मनाय नमः
ॐ अघोरेभ्योथ घोरेभ्यो घोरघोरतरेभ्यः सर्वेभ्यः सर्वशर्वेभ्यो
नमस्ते अस्तु रुद्ररूपेभ्यः ॐ तत्पुरुषाय ॐ ईशानाय ५ इति
पंचमंत्राः इति जपमालालक्षणं जपः स्याद्दक्षिणावर्त्तिः सउ ९९
च्चोपांशुमानसः सउच्चनीचाचरितैः शब्दसच्छपराक्षरैः ॥ मं

त्रमुच्चारयेद्वाचाजपयज्ञःसवाचकः शनैःरुच्चारयन्मंत्रमिषदो
ष्ठप्रचालयेत् किंचिच्छ्रवणायोग्यःस्यादुपांशुःसजपस्मृतःधिया
पदक्षरःश्रेणीवर्णस्वरपदात्मिकां उच्चरेदर्थमस्मत्यामसउक्तो
मानसोजपः उच्चैर्जपाद्विशिष्टःस्यादुपांशुर्दशभिर्गुणैः जि
ह्वाजपःशतगुणःसहस्रोमानसस्मृतः यस्मभावेस्थितामंत्राःके
वलावर्णरूपिणः सुषुम्नाध्वन्युच्चरिताःप्रभुत्वंप्राप्नुवंतिते
एकस्यमंत्रनाप्यस्याप्यंतर्वीर्योदितिनिच पदेकंतेजपंविद्धि
लक्षसंख्याविधंमुने मंत्राक्षराणिविधिवच्छक्तौप्राणानिभाव
येत् तामेवपरमेव्योम्निपरामामृतवंहितां दर्शयत्यात्मसद्भावं
पूजाहोमविनापिसन् नहोबोमानसेजाप्येसर्वदेशेचसर्वदा

१०० जपति यो द्विजः श्रेष्ठः सर्वयज्ञफलं लभेत् सर्वेषामेव यज्ञा
नां जपयज्ञः प्रशस्यते अहिंसया हि भूतानां जापयज्ञेसौ वहा
100 बलः यज्ञानां जपयज्ञोहमित्याह भगवान् हरिः पद्मनाभी
ये यावन्तः कर्मयज्ञास्तु प्रदीप्तानि पयांसि च सर्वे ते जपय
ज्ञस्य कलां नार्हन्ति षोडशीं जपेन देवता नित्यं स्तूयमाना प्र
सीदति प्रसन्ना विपुलान्भोगान् दद्यान्मुक्तिं च शाश्वतीं मा
नसः सिद्धिकामानां पुष्टिकामे रूपांशुकः वाचिको मरणे चैव
प्रशस्तो जपरूपितः मन्त्रदेव प्रकाशितयां सूर्यस्याग्नेर्गुरोरिं
दोर्दीपस्य च जलस्य च विप्राणां च गवां चैव सन्निधौ सन्मुखो १००
जपेत् मन्त्राणि वा मनः संहरणं शौचं मौनं मन्त्रार्थचिन्तनं त्र

व्यग्रत्वमनिर्वेदो जपसंपत्तिहेतवः उष्णीषी कंचुकी नग्नो मुक्तके
शो गलावृतः अपवित्रकरोऽशुद्धः प्रलपन्न जपेत्क्वचित् अप्रा
वृतौ करौ कृत्वा शिरस्याप्रावृतोपि च चिंताव्याकुलचित्तो वा क्रुद्धो
भ्रांतः क्षुधान्वितः अनासनः शयानो वा गच्छन्नुच्छिष्ट एव वा र
थ्यायामशिवस्थाने न जपेत्तिमिरांतरे उपानद्गूढपादो वा यान
शय्यागतस्तथा प्रसार्य जनपेत्पादौ कुक्कुटासन एव च पतितानां
मंत्यजानां दर्शने भाषणे श्रुते क्षुते धोवायुगमने जृंभणे जपमु
त्सृजेत् प्राप्ते वाचमन एतेषां प्राणायामं षडंगकं कृत्वा सम्यक्
जपेच्छेषं महापातकिनां दर्शने मार्जारकुक्कुटक्रौंचश्वानशूद्रखर
कपिं दृष्ट्वाचमनं चोत्कर्मस्पृष्ट्वा स्नानं विधीयते अशुचिर्वाश

चिर्वापि गच्छंस्तिष्ठन्स्वपन्नपि मन्त्रैकशरणो विद्वान्मनसैव
समभ्यसेत् ॥ रहो जपः समः प्रोक्तो गोष्ठे शतगुणस्मृतः ॥ आरा
मे च तथारण्ये सहस्रगुण उच्यते ॥ अयुतं पर्वते पुण्ये नद्यां शत
गुणान्तरन् कोटिर्देवालये प्राहुः ॥ अनन्तं विष्णुसन्निधौ ॥ शक्तश्चे
त्सर्वमेवेतन्दशक्तः शक्तितो जपेत् ॥ निष्कामो वा सकामो वा नि
षेधविधिगोचरः ॥ तथा चोक्तं श्रीमद्भागवते ॥ तावत्कर्माणि कु
र्वीत न निर्विद्येत यावता ॥ मत्कथाश्रवणादौ वा श्रद्धा यावन्न
जायते ॥ सजनानाममन्त्रोयं संस्कृतिर्निक्षते क्वचित् ॥ रसनास्पृक्
फलस्येव पावको संस्कृतो यथा ॥ इति जपलक्षणं ॥ जपेच्च नियतो १०१
नित्यं त्रिकालं पुरुषोत्तमं ॥ अर्चयन्नेव चात्मानो यावन्नष्टमा

दितं तर्पयेच्च विधानेन दशांशांशहुवारिणा पुष्पाक्षतादियुक्ते
न जलेनसंपूज्य पूर्ववत् ततो विल्वफलैः पुष्पैः पत्रैरपि हुताशने
पूर्वोक्तेन प्रकारेण गणमसायाहूय पूजयेत् मधुह्वभिः संयुक्तैः पयसे
हूपायसेन वा तिलैर्वान्यैस्तैरेभिर्ब्राह्मणान्भोजयेत्ततः पूजात्रै
कालिकी नित्यंतर्पणमार्जनमेवच होमो ब्राह्मणभुक्तिश्च पुर
श्चरणमुच्यते गुरोर्लब्धस्य मंत्रस्य प्रसन्नाच्च यथाविधिः पंचा
गोपासनं सिद्धः पुरश्चैतद्विधीयते निःकामानामनेनैव साक्षा
त्कारो भवेदपि अर्थसिद्धिः सकामानां सर्वतो निःफलं भवेत्
पंचांगमेतत्कुर्वीत यः पुरश्चरणं बुधः स चैव विजयते लोके वि
धेश्वर्यसहितादिभिः आराचंतेचमध्येच ब्राह्मणान्भोजयेद्बहून्

१०२ 102

दिनेदिनेयथाशक्त्यानामसहस्रकंभक्तितः सभोजितेषुविप्रे

षुतत्सर्वंसफलंभवेत् संसारेदुःखभूयिष्ठेपङ्केगहेखमात्म

नः पंचांगोपासनेनैवनामभजनंभक्तितः पंचांगोपासनंभ

क्त्यापुरश्चरणमुच्यते एतद्धिविदुषांश्रेष्ठंसंसारोच्छेदकारणं

तपोनसदृशंधर्मोनानेनसदृशंतपः नातोनसाधनंकिंचित्

इच्छार्थस्यतपोधन इतिपुरश्चरणं यदिहोमेत्वशक्तःस्यात्स

जापंतद्दशांशंवातावत्संख्याजपेनैवब्राह्मणाराधनेनच भ

वेद्दशांशहवनेनैवपुरश्चरणमात्मने यद्यंगंविहायेततत्संख्या

द्विगुणोजपः कर्तव्यांसांनसिध्यर्थंतद्दशक्तेनभक्तितः तच्चे

दंविहायेततनोनैकमवाप्नुयात् अंगहीनंभवेद्यत्कर्मने १०२

च्छार्थसाधने सर्वथाभोजयेद्विजान् कृतसांगत्वसिद्धये विप्राण
धनमात्रेण वा सांगतापत्तामुपात्त जपाद्दशांशतो होमस्तद्दशांशे
न तर्पणं मार्जनं तद्दशांशेन भोजनं एवं सिद्धे मंत्रराजे प्रयोगा
न्साधयेद्बुध अथ मंत्रद्विजानीयात्प्रशस्तशांतकर्मणि मंत्रा
णां हृदयमध्यस्थं साध्यनामाक्षरं लिखेत् विदर्भ एव विज्ञेयो मंत्रि
भिर्वश्यकर्मणि आद्यावंते च मंत्रः स्यान्नाम्नो संपुटः स्मृतः
एष स्तंभने ज्ञेयः पल्लवो मंत्रवेदिभिः आद्यावंते महान्नाम
मध्येस्तद्ग्रंथनं मतो विद्वेषणविधाने तु प्रशस्तमिदमीरितं
मंत्रस्यांते भवेन्नामयोगः प्रोच्चाटने मतः अग्रे नाम्नो भवेन्मंत्रः
पल्लवो मारणे मतः इति षट्पल्लवस्थाने ज्ञात्वोद्दयेपरिजाय

१०३ कर्मकुर्याद्यथोचितं स्मात्तत्त्वेस्तंभनंकुर्यादृत्त्वेनशांतिकांग्र
भां वश्यमाकर्षणंचैवतेजसात्वोदयेसति उच्चाटनंमहत्तत्त्वे
व्योमतत्त्वेचमारणं जानीयाद्बुद्धितत्त्वेवर्णैः विद्युगतैः पृथक्
इतितत्त्वस्थाने वेदाह्रयोनिअईईउअः तेनावडुलके ऐंकजा
कारमध्याहेशांतिकादौनियोजयेत् इतिकुंडानि लौकिकेत्रो
शांतिकास्यात्पौष्टिकेचशुभंतथा वटजेस्तंभनंमोहः श्मशाने
शत्रुमारणे विभीतकात्रोविद्वेषः षट्कर्मण्यग्नयोमताः इ
त्यग्नयः अंगुष्ठानामिकाभ्यांतुजपेन्मारणकर्मणि इतिजप
स्थाने उदयाद्यामपर्यंतंहमंत्रंपौष्टिकेजपेत् यामद्वयेपूर्वरात्रे
शिशिरेमारणेजपेत् वसंतेप्रहराद्धूर्ध्वंयावन्माध्याह्निकेजप १०३

न कार्यमाकर्षणं तत्र मन्त्रैरिष्टस्य वस्तुनः । ग्रीष्मे तु नीपकोमा
मे विहितो द्वेषकर्मणि । ततोत्तमनपर्यन्ते मुच्चाटे तोयदागमे । अ
र्द्धरात्रे निशीथे च जपेच्छरदि शान्तिकं । यस्मिन्कस्मिन्न तौ कार्यमे
वाणां साधनं शुभं । उच्चाटमपरान्हे तु संध्यायां मारणं तथा । शां
तिकं अर्द्धरात्रे च वन्तहूर्द्धं सर्वकर्म च । इति कालनुष्ठानं । पूर्वामुखे
भवेद्वश्यं पारक्षिणास्याभिचारिकं । पश्चिमे च धनं विद्यादुत्तरस्यां तु
शान्तिकं । आकर्षणं तथाग्नेय्यां नैरृत्ये मारणं तथा । उच्चाटनं च वा
यव्ये ईशान्ये मोक्षदायकं । इति दिग्जपः । शुक्लपक्षे द्वितीया च तृ
तीया पंचमी तथा । बुधदेवगुरूपेता पौष्टिके शंसिता बुधैः । अष्ट
मी नवमी चैव चतुर्दश्येकादशी तथा । शुक्रभानुसुतोपेता शस्ता वि

१०४ द्रवकर्मणि॥ अतश्चतुर्दशीकस्मोशानिवारेतथाष्टमीउद्यादे
नेत्रिंशत्यायेजपःशंकरभाषितः अमावास्याष्टमीकस्मानाद्द
कृवेचचतुर्दशी भानुनातत्सजोपेनाभ्रसुतेनापिसप्तमा भारेणा
लिभनेचैवजपहोमप्रशंसिता इतितिथिनिर्णयः लक्षंतदर्ध
मथवाजपित्वातद्दशांशतः तिलैर्वाकमलैर्हुत्वापघदिंश्च[?]तद
श्नुते बिल्वप्रसूनैरैश्वर्यं अर्चितैतोहुतैर्भवेत् पालाशकुसु
मैर्हुत्वामेधावीवेदविद्भवेत् दुर्वाभिश्चगुडूच्याभिःप्रत्येकमपि
चाक्षतैः नियमैयोपिदीर्घायुर्भवेन्मृत्यवतपोनिधे आसेपका
लोभुंजीयात् दत्तंमंत्राभिमंत्रितं समेधामंत्रपूतात्मा भःपीत्वावे
वक्तविर्भवेत् रोगिचोमवधहोमेनरागान्मुच्येत्तत्क्षणात् स १०४

स्यकूचंदनतोयेन प्रत्यग्रैनेश्वसमुच्छितैः जातिप्रसूनैर्हुत्वातु
राजानैववश्यमानयेत् ध्यात्वापिमनसध्येरामंस्त्रीनामपिरतिस्मरे
न सर्ववश्यप्रयोगेषु जपहोमादिकर्मसु रामेनवांछपतारंस्मरे
न्नाराध्यभक्तितः उपैतिसदृशीकन्यांलाजाहोमेनसाधकः वां
छितेफलमाप्नोतिहुत्वारक्तोत्पलैर्नवैः हुत्वानीलोत्पलैःसम्य
कूवशयेदखिलंजगत् रामेविधिवदाराध्यज्वलितेग्नौप्रयोग
वित् मधुरत्रयपुक्तेनपापसेनहुतेनतु सर्वाधिपत्यंवेदुध्यभ
वत्येनसंशयः तिलैश्चतंडुलैराज्यैर्हुत्वालोकस्यपूज्यतां आ
राज्यवत्सरंयावत्पट्सहस्रंदिनेदिने जपेच्चजुहुयाद्दानोदशां
शंसहुतोधमा अपमेवानरेंद्रोलोकेसर्वेषामपिजायते विल

१०५ प्रसूनैकुमंत्रे...थ्याविल्वदलैरपि हुत्वासल्लभन्ते लक्ष्मीमचिरान्नं
105 त्रसाधकः श्रीरामचंद्राश्रमं डलेवस्तांमुने उदयादस्तमानंतेज
पेन्मंत्रमनन्यधीः फलंभवतितस्याशु देवानामपिदुर्लभं ॥
जैश्वर्यपीपभोगार्थं जपेल्लक्षमनन्यधीः पद्मैर्विल्वप्रसूनैर्वा द
शांशं जुहुयान्मुने समुद्रतीरे गोष्ठेवा लक्षजापी पयोव्रतः पा
यसेनाज्ययुक्तेन हुत्वाविद्यानिधिर्भवेत् परिक्षीराणाधिपत्यो
पः शाकाहारो जलान्तरे जपेल्लक्षं च जुहुयाद्विल्वपत्रैर्दशां
शतः तदैवपुनराप्नोति स्वाधिपत्यं न संशयः उपोष्यागांगादि
जलान्तरे शेकपलैस्त्रि लैर्वाविल्वप्रसूनैर्मधुरत्रयाक्तैः राज्य
श्रियं विंदति मेरुभापोमनुष्पदास्यंमरवांछितं स्यात् माघमा १०५

सेजलेऽस्थित्वा कंदमूलफलाशनैः जपेल्लक्षंचजुहुयात्पा
पसेनार्चितेनले दशांशेपुत्रपौत्रान्वितश्छेषंप्राशयेत्स्त्रियां
श्रीराम सहस्रशः पुत्रः पौत्रोप्यस्य प्रजायते: वशिष्ठशत्रुभि
मैत्रीपरिभूतोवमानितः तदाहनहनेत्यक्षानामांते वैरि
णां जपेत् ध्यात्वा रघुपतिं क्रुद्धं कालानलमिवापरं त्राक
णीसपाराकेष्ठकोदंडभूमंडले रणांगणोरिपुन्सर्वान्तीक्ष्णा
मार्गनवृष्ठिभिः संहरंतं महावीरं मुग्रमैद्ररथस्थितं लक्ष्म
णादिमहावीरैः पृत्तं हनुमदादिभिः कोटिकोटि महावीरैः शैल
वृक्षकरोद्धृतैः वेगात्करालहुंकारभोभोकारमहाहवैः न
हद्भिः पार्श्वेवद्भिः समरे रावणं प्रति एवं ध्यानिर[illegible]सेमामा

१०६ 106

रणपरियोःरिपोः पुनः जुहुयाच्छाल्मलीपुष्पैः दशांशंमे
त्रसाधकः अन्येस्वपेसमह्वपिशत्रुशिष्येस्थिते वैरिणां
रावणंध्यात्वायथात्मानंरघूद्वहं विधायपूर्ववत्सर्वं अनाया
सेनमारयेत् सीताहरणशोकादितिभीमंतमचेतनं जपेद्र
घुपतिंध्यायन्निराहारोजलेचसैरं दशांशंतत्तिलैर्हुत्वाल
भयत्यशत्रुसंहतिं निधायपवापुवीजंतेनतन्नामभ्रामयेत्तिच
जपेल्लक्षंनिराहारोजुहुयाच्चतिलैरपिरामंध्यात्वाविषण्णंच
सीतान्वेषणकातरं भ्रामयेत्त्वचिरंसाक्षाद्धेमाद्रिमपिवैरि
णां अन्येपिवहवःसंतिप्रयोगामंत्रराजके किंचप्रयोगाक १०६
र्तॄणांपरलोकोनविद्यते प्रयोगांसिद्धिरेतेषांफलनान्यद्व

विष्यति निःकामानां च भक्तानां जपहोमादिकर्मभ्य मुक्ति
रेव फलं तेषां अस्मात्किंचिन्न विद्यते विहन्य ब्रह्माद्यमादाय पश
शार्द्दैन विमोच्य नायं मुक्तिप्रदो मंत्रो मारणादौ प्रयुज्यतां इ
ति प्रयोगसाधनं अथातः संप्रवक्ष्यामि नानायंत्राणि मंत्रिणां
नानार्थहानि(ा)मस्य नानाकल्याणमात्यथक् पंचरात्रे ब्रह्मसं
हितायां उक्तं प्रजन्यते तथाहि षट्कोमंत्रिणां वक्रमालिख्य
स्वरकेसरसंयुतं कोणेषु मंत्रवर्णांश्च बहिरष्टदलांबुजे दले
षु विलिखेन्मलं ततः प्रणवसंपुटं पुनः पूर्ववत्पुनः पस्येहार्द
शारदलेषु च त्रैलोक्यमोहनं बीजनामसंपुटं क्रमालिखेत् कु
र्णिकायां लिखेन्नाम तारमंत्रविदर्भितं महासदर्शनेनेदं

१०७ वेष्ठितं कमलमत्तमं पृथिव्यां सम्पुटं कृत्वास्येव तत्राष्टकविभूषितं
चतुष्कोणं भ्रममथांकुशपाशावनि प्रयुक्तं भूर्जपत्रे लिखे
(107) देतत्तदेचनाद्यैः श्रमेहनि विलिख्य धारयेत्मंत्री मण्डिवा
दृश्शिरोभुजे तत्तस्य विघ्नते पापं पावत्तत्र घ्नते स्थिते व्याधि
भिर्नाभिभूयते नाहिभिर्न चतस्करैः नारिभिर्न्न राजैमर्त्तैः
नचान्यैः क्षुद्रजंतुभिः स्त्रियो वश्याभवेत्स्य वदर्शनात्तस्य मं
त्रिणः राजानो मंडलीकाश्च सामंता उपमंत्रिणः धनधान्य
समृद्धिः स्यात्सर्वकामाश्च विंदति त्वया पुत्र नवक्तव्यं मंत्र
राजं महोदयं नाशिष्याय नपापाय नाशान्ताय प्रियाय च १०७
शिष्याय भक्तिनिष्ठाय श्रद्धाभक्तियुताय च वक्तव्यप्रदातव्य

मध्यानालं कं व्रजेदिति अस्यार्थः षट्कोणं चक्रमालिखेत्
परस्परं वैमुख्येन त्रिकोणयुग्मं लिखेत् ततश्चैव ध्यानेपनेन क्र
त्यैवाहरणावायव्यैशानीं तां मध्यमध्यत्वेनावदेवं षट्कोणान्ता
ऐशानीं दिशमारभ्य आग्नेयान्तमालिखेत् तामेवारभ्य को
वेरीपर्यन्तं लिखेद् इमां आरभ्य पुनर्नैरृत्यन्तं सेप षट्कोणान्तो
दिशा स्वरकेसरं युक्तमित्येतद्बहिः षड्दलाम्बुजमित्यनेन संव
ध्यते कोणेषु मंत्रवर्णान् पूर्वादि षट्कोणेषु ओं रामाय हुं फ
ट् स्वाहेति मंत्रः श्रीरामाय हुं फट् स्वाहेति वा रं रामाय स्वाहे
ति वा षट् मंत्रवर्णान् व्याक्रमं लिखित्वा ततो वर्जले रेखा हृदयं
लिखेत् बहिः षड्दलं ड्डुंजं बहिः षट्पत्रकं स्वरकेसरसंयुता

१०८ षोडशस्वरकैः संहितं दलेषु विलिखेत् मन्त्रं ततः ष्वद्दलेषु च ॐ न
मो नारायणायेति मूलमन्त्रं लिखेत् ततः प्रणवः संपुटं एकैक
मक्षरं प्रणव हृदयमध्यगतं यथा भवति तथा लिखेत् पुनः पूर्वं
षट्कोणं पूर्वमन्त्रसहितं लिखेत् ततः कोणान्तस्थकूर्वंगुले
रेखा हृषंकुर्यात् पुनः पद्मं द्वादशाक्षरं द्वादशदलेषु त्रैलो
क्यमोहनं बीजं क्लीमिति बीजं नामसंपुटं मालिखेत् ततः क
र्णिकायां षट्कोणमध्ये उवङ्कर्णिकारे खा तत्स्पोत्प ध्यस्य व
लनेनाम लिखेत् कथंभूतं तारामन्त्र विदर्भितं तारादि नव
संख्याकमन्त्रैर्विदर्भितं आद्यमन्त्राक्षरं हृदयं अनन्तरं साध्यना १०८
माक्षरमेकं पुनर्मन्त्राक्षरं हृदयं एवं नाम्नो क्षरमासमाप्ति यावत्ता

लिखेत् एतच्छिद्रभित्तितथा च मंत्राणां के द्वे द्वे मंत्राक्षरे एक
कैकं नाम साध्यकं विदर्भितं तन्मंत्रोक्तं सर्वरक्षाकरं परं इति
शान्तिके त्वाद्यं मंत्रं सम्पुटं लिखेत् अनंतरं साध्यनाम विलि
ख्य पुनर्मंत्रं सम्पुटं मालिखेत् तेऽयं तत्संपुटमित्युच्यते तथा
मंत्रमालिख्य पूर्वं वै साध्यं च तदनंतरं पुनश्चान्ते लभेन्मंत्रं सं
पुटं शान्तिकर्मणि वश्ये तु आद्यं मंत्रप्रथमाक्षरात्ततो नाम्नः
प्रथमाक्षरं पुनर्मंत्रद्वितीयाक्षरं पुनश्चान्ते लभेन्मंत्रं ततो ना
म्नो द्वितीयाक्षरं एवं यावन्नामाप्तिस्तावल्लिखेत् विविधकु
सुममालावत् एतद्ग्रथितं तथा च एकैकं साध्यवर्णं तु मा
लावत्संपुटीकृतं मंत्राक्षरैर्ग्रथितं चेत्तत् वश्याकृष्टविधौ

१०९

109

स्मृति परमेश्वमेदनेनु आद्यैमंत्रं ग्रथितं वश्याकृष्टविधौ
स्मृति इति पुनर्नाम्नोवशिकासहारिणि पश्चान्नाम्नोक्ष
रणिसावशीभाणिलिख्य पुनर्मंत्रं ग्रथितं लिखित्वा विलि
ख्य पुनर्मंत्रस्समस्तं लिखेत् एतत्कृतं तथा आद्येमध्येतथा
न्तेच मंत्रं कुर्याद्धि चक्षणः मध्येमध्येमकेन्तस्थानतत्त्वमित्यभि
धीयते अथमेवरोधइतिकेचिदाहुः षोडशस्वरान् तदनंत
रं खाहूयमध्येकादीन्स्पर्शान् पुनश्चषट्कोणेषु मूलमंत्र
वर्णान्ततोनंतरवर्गलोखाहूयमध्ये जौं अमुष्य प्राणाइह
प्राणा अमुष्य जीव इह स्थितः अमुष्य सर्वेन्द्रियाणि वाङ्मनः १०९
प्राणाइहाविशन्तु स्वाहेति प्राणप्रतिष्ठामंत्रं लिखेत् अस्या

विशेषो गुरुमुखादेव ज्ञेयाः श्रीकमलवल्लभाय चोक्तं तेनो
द्वादशदलेषु त्रैलोक्यमोहनी जीं साध्यनामसहितं तेनोवर्तुल
रेखाद्वयमध्ये तद्दर्शनमंत्रं अष्टदलकोणेषु प्रतिकोणं द्वौ कालि
खेत् तेनोवह्निश्वरतुः कोणेषु प्रतिकोणेषु पाशांकुशावनीवीजं
लिखेत् इतिविलिख्यधारयेदिहस्यादिस्वेच्छार्थैः अत्र सर्वत्र य
त्रस्याधारणे मुहूर्तादिविशेषः यंत्राशक्तोक्तः कथ्यते तथा च
शुभदिने शुभमनक्षत्रशुभेदेशजनवर्जिते सशिष्यस्तत्र आचार्यः
शिष्यो वा नरभावतः उदङ्मुखः प्राङ्मुखो वा उपविश्य प्रण
म्य च गुरुं विघ्नेश्वरं देवं ततो मंत्रं समालिखेत् कामनाविशे
षतः कालविशेषाः कथ्यन्ते वश्यपाके कोलिखेच्छुक्लदितो

११० विद्वेषणास्मृतं आद्यौ याम्यारुणौ प्रोक्तौ मध्याञ्चोच्चाटयोगा
त्ययं आद्यौ मंत्रं समारम्भे लिखेत्वा पश्चान्नाम समारम्भे लिखे
110 दिति वल्लभाख्यं आद्यौ नाम समारम्भे लिखित्वा पश्चान्मंत्रं स
मारम्भे लिखेदिति तत्राद्यो योगा उद्दिष्ठ अन्ते वत्पल्लवस्मृतः
इति तयोश्च विनियोगस्तथैवोक्तं तथाहि शान्तिके पौष्टि
के रिद्धौ प्रायश्चित्ते विशोधने मोहने दीपने योगं प्रयुंजंति म
नोषिणः मारणे विद्वेषणे नाशे चाग्नह भूतविग्रहे उच्चाटने च वि
द्वेषे पल्लवं संप्रचक्ष्महे इति अत्र सर्वत्र प्रसाध्य युक्तो लिखे
ततः स्वनाम चतुर्थ्यन्तं मध्ये पदोत्तरं ततः फलवाचकं परं द्वि
तीयान्तं ततो देहि कुर्वीति वाहिरभ्युपेत्य एषः विधिः साप्रदायि ११०

काः एवं कर्णिकायां प्रयोगरूपेण लिखित्वा वेष्टयेदित्याह म
हासु दर्शनेनेदं वेष्टितमिति इदं यंत्रं महासुदर्शन महा
चक्रराज धराधराणां कट छभयकरं छिंधि छिंधि भिंधि भिंधि विदा
रय परमंत्रान् ग्रस ग्रस भक्षय भक्षय त्रासय त्रासय हुं फट् स्वा
हा इत्यावेष्टितं यथा भवति तथा लिखेत् चक्रमुत्तमं एत
दुक्तं यंत्रं पृथिवीसंपुटं वा हेयं पृथिवीमंडलं चतुःकोणं सं
पुटं तद्युग्मं व्यस्तं तल्लिखेत् मध्ये कोणमिति यावत् वज्राष्टक
विभूषितं तद्देवचक्रं प्रतिकोणं लिखेत् तत्र ठकाराष्टकं तत्र
हं लिखेदित्यर्थः ततो बहिरेखा ह यंत्रे लिखित्वा अनंतरं चतुः
कोणं कुर्यात् तत्कोणेषु क्रौं ओं लं इति अंकुशपाशाव नि

१११ विद्यांतांलिखेत् भूर्जपत्रेलिखेत्तद्रोचनाद्यैःगोरोचनकुं
कुमचंदनैः कर्पूरादिद्रव्यैःअमेहहनिगुहपुष्पादिदिवस इतिए
तद् कं भवति आदौषट्कोणंलिखेत् ततोवर्तुलरेखाद्व
यंततोद्वादशदलंपद्मं पुनरष्टदलंपद्मंतत्रसैकैकंदलं
केसराख्यंद्विपुंजंततोदलाग्रस्यकवर्तुलं ततस्थवरे
खाद्वयंतत्रतत्प्रतत्रांते आद्यषट्कोणमध्येत्रिवर्तुलमंडले
कलिकाख्येसाध्यनामसहितंमंत्रंलिखेत् षट्कोणेषुमं
त्रवर्णान्लिखेत् ततोष्टपत्रेषुअष्टाक्षरंनारायणमंत्रंवि
भज्यलिखेत् पत्रस्यकेसरद्वद्वेषवर्णयाःअंस्येनभवेत् तथा १११
कामनाधीनोलेखनीयोविशेषोपि तथाच लेखन्याचालि

त्विषं त्वं वस्पेदुर्वीकुरुष्वपा आकृष्टोत्तुकारं जोत्यामारणेपि
नर्ताश्वजा स्तंभकर्माणि विद्वेषणाराजवश्योद्भवास्तथा शांति
केपुष्टिकोचैव चाप्युःकामविधौतथा सर्वोपशमने चैव जलस्त
नेस्तंभनेपि वा विस्त्रमोत्पादने चैव शिलापातप्रणाश्यते स्व
र्वकर्माणि विद्वेषोमहस्त्रोच्चाटने ध्वजे क्षोभे देवता या सम्पग्
र्नेवा साध्ये ध्वजे ज्वरसंतापशोकेच शत्रुणां मारणे तथा सा
ध्येत्स्त्रवैपीतवस्त्राणि तान्यथा तथा द्रव्यभेदोपि द्रव्यैश्चैव वि
धेत्तालेच द्रवेदनरोचने: उशीरक्षीरकल्कैस्तु नात्र कार्यविचा
रणा नागेंद्रमदयुक्तौ वैतथा वस्पे चूर्णाना विषक्तारिपुमे च
नविंतामात्राणि पृथा ताडनोच्चाटनादीनि सद्रकर्माणि साध

११२ येत् नैपाकीक्षीरगुंजायाः संयोगे मारणं स्मृतं यंत्रांमं यंत्रराजे
ह्येवं संलिख्य यत्नतः पूजयेद्धूपपुष्पाद्यैः ध्यात्वा देवं जगद्गु
112 रुं त्रिलोहवेष्टनं कृत्वा ततः पूजां च कारयेत् देवदेहे स्थितं तैल
व्याधारयेत्साधकोत्तमः करेकंठे शिखायां वा यथाशक्ति हि
तेऽभवेदिति: अथ द्वितियं यंत्रं नामसप्रणवं मध्ये षट्कोणं
बाह्यतो लिखेत् मंत्राक्षराणि कोणेषु कोणयोर्विश्वमोह
नं माहेंद्रमंडले वाथ वेकपोले विलिखेदिदं रक्तेन नाभि
कोष्ठेन तापयेत् वा रिरणिना सप्तभिर्दिवसैर्मंत्र भामपि व
शानयेत् अस्यार्थः नामसप्रणवं मध्य इति आदौ लिखितं वं ११२
तैलरेखाहूपं मध्येसाध्यस्य वस्त्रनो नामप्रणवहूपं मध्यगतं

लिखेत् षट्कोणं वाह्यतो लिखेत् एतच्च प्रागुक्तप्रकारेण
कर्णिकाम्ध्यवर्तुलरेखाहृयान्तर्वहिर्लिखेत् मंत्राक्षराणि को
णेषु ॐ रामाय हुं फट् स्वाहा द्वादशपत्राण्यानि रामाय स्वाहेति षष्ठ
डक्षराणि षट्कोणेषु पद्यात्कमं लिखेत् कोणयोर्विश्वमोह
ने हृद्योर्द्वयोः कोणयोर्मध्ये विश्वमोहने ॐ श्रीं ह्रीं श्रीं दाशर
थाय सीतावल्लभाय त्रैलोक्यमोहनाय नमः इति मंत्रं पद्या
समं वै लिखेत् मोहकं मंडलं वाह्यषट्कोणवहिर्भागे त्र्यश्च
कोणचक्रे लिखेत् सर्वेषु चकोणेषु छकारं लिखेत् कपाले
विलिखेदिदं इदं यन्त्रं नराशिरः कपाले लिखेत् केद्व्योरिस्या
हरते नानामिकेत्येनकनिष्ठामासन्निहितायां अंगुली

११३ निर्गत्तिनक्तेन लिखेत् इत्यर्थः तापयेत्खादिराग्निना सा
ध्यमनुस्मरन्मंत्रं चाष्टसहस्रं जपेत् सप्तमदिवसेमितिद्भिः
113 खादिराग्निना ताप्यपेच्छेष्यन्ते अथान्तरीयं इदमेवपरं
मंत्रं मायाबीजेन वेष्ठितं भूर्जे विलिख्य विधिवत्साध्यमूर्ति
तमालिखेत् षट्कोणमध्यस्थकर्णिकायां श्मशाने खन
नं संध्यायां विजयेद्भूले त्रिभिर्दिनैर्नसंदेहः संध्याकर्षण
माहवेत् अथेतत् इदमेवपरं पत्रं इदमेवोत्कृष्टं भवति क
थमित्याह मायाबीजेन वेष्ठितं ह्रीमिति बीजेन निरंतरं लि
खितं च यत् यंत्राजातं भवति कथमित्याह भूर्जे विधिव ११३
भूर्जपत्रे यथाशास्त्रं लिखित्वेत्यर्थः साध्यमूर्तिमालि

वेत् कृत्वा श्मशाने वेनैव प्रागुक्त मार्गेण पंचत्वं संपाद्य शव दा
हमूलो वेनन्तं निक्षेप णीं कुर्यात् कथामित्याह संध्यायां विज
यंहले सूर्ये स्तमसमये एवं कृते किं भवति वलं वलवत्तेम
त्विपक्षं जयतीत्यर्थः साध्यकर्मणामाह चेत् साध्यस्य अपे
क्षितस्य वस्तुनः समीनयनं साधयेदित्यर्थः अथ चतुर्थ
हिंती पाञ्चरसंपुत्रं नामम ध्ये लिखेन्मने कोणेषु नहरेहणं
म व हिर्वहुणमंडले वाहणेणं परितो लिखेत् णाधा घेः कलशो
दके तन्मुखे कल्पिते दीपं कपिलाज्येन पूरितं मंत्रेणवाद्य
देवेशं दीपमध्ये विधानतः तत्र सत्वक्षयेन्मं त्रीहृपं भवनः स्तु
टं अतीतानां गतं सर्वं पष्ठं वदति मंत्रिणः कुमारी पक्ष पती

११४ क्षिप्तं पुमान्पदिनपश्यति अस्यार्थः छिंतिपाक्षरसंपुक्तं
नाममध्ये लिखेन्मुने ॥ गंद्धृत्पनेनसंपुटितसाध्यवस्तुनो ना
114 मषट्कोणांततः कर्णिकामध्येलिखेत् कोणषुतुहुरेहुणि
न षट्कोणेषु रामायहुंफट् स्वाहेतिबङ्गुणांनुद्धरेत् वहि
र्वेहणमंडलंषट्कोणांहुहिर्धनुराकारमंडलंलिखेत् वहणं
परितोलख्यंवङ्गितिवीजंसर्वतः निरंतरंलिखेत् मंडलंसर्व
साधारणंभूपुराख्यंपाशांकुशावृतिवीजयुक्तंलिखित्वाला
क्षारसेनवेष्टयेत् गंगाद्यैःकलशोदकेर्गंगादिसरिज्जलैः
कुंभंपूरयित्वातस्मिन्कुंभोदकेतद्यंत्रंनिक्षिपेत् तन्मुखेक ११४
ल्पितंदीपंकपिलाज्येनपूरितं तस्यकुंभस्यमुखेकल्पितंदीपं

कृपीत कपिलाघृतेन पूरितं शरावं कृत्वेत्यर्थः मंत्रेष्वांवाय
देवेशं दीपमध्ये देवेशं श्रीरामं दीक्षास्थंडिले आवाह्य विधान
तेइत्यस्यायमर्थः श्रीराममंत्रस्य अगस्त्य ऋषिः पंक्ति छंदः
श्रीरामः परमात्मा देवता ज्ञाइति बीजं स्वाहेति शक्तिः अक्षरा
णां तु ब्रह्मा भृगुभरद्वाजो विश्वामित्रो थ गौतमः पौलस्त्यो वा
मदेवश्च ऋषयः परिकीर्तिता तथा छंदांस्यपि यथा क्रमेणैव
गायत्र्युष्णिगनुष्टुप् बृहती पंक्ति त्रिष्टुप् जगती चेति छंदांस्युक्ता
नि सूरिभिः देवता अप्यक्षरा क्रमेणैव परमात्मा हरिर्दुर्गा स्वयं
स्कंदः पितामहः एतास्तु देवताः प्रोक्ता वीतिहोत्रस्तु सप्तमः व
र्णास्तु प्रथमः श्वेतवर्णस्य हुतियोनिस्तमः प्रमत्तत्तोयः पिंग

वर्णस्तु चतुर्थो हरितप्रभः पंचमः कृष्णवर्णश्च षष्ठः पीतसम
प्रभः सप्तनीलवर्णश्च स्यादेते वर्णाः प्रकीर्तिता चतुर्णामा
दिवर्णानामुदात्तः कथितः स्वरः स्वरितः पंचमो वर्णः षष्ठोव
प्यनुदात्तकः उदात्तः सप्तमो वर्णः स्वराः प्रोक्ता मयानघः इत्ये
प्राणायामादि विनियोगं संकीर्त्य मात्रेणाव्यापकं न्यासः कृत्वा
स्वाहेत्यनेन करशुद्धिं कृत्वा रामाय हुं फडिति हृत् ठ्ठिरः शिखा क
वच नेत्रेषु चाक्षराणि न्यसेत् स्वाहा श्रा ह्राय फडित्यस्त्रं दि
क्षु विन्यसेत् एवं षडंगन्यासः ततो योगशरचापमुद्राः प्रदर्श्य
प्रणावेनो ह्रीं मुखं कृत्वा व्याहृत्यादिकसितं कृत्वा ततः श्रीवा
मध्यायेत् नीलोत्पलदलश्यामं जटामुकुटमंडितं पीताम्ब

रधरं देवं दिव्यकुंडलभूषितं दक्षिणे लक्ष्मणं ध्यायेत् कनकाभं
किरीटिनं वामभागे जगद्योनी प्रकृतिं परमेश्वरीं सीतां चंपक
गौराङ्गीं श्वेतवस्त्रविभूषितां सर्वाभरणसंयुक्तां हिमजां रत्नकुंडलां
ध्यात्वा लक्षत्र्यं पजत्वा अशोककुसुमैर्हुनेत् अनेनविधिना
सिद्धमंत्रः सत्कुंभमुखस्थपणादिकल्पितं प्रदीपे स्वहृत्कमलस्थं दे
वं आवाहनमुद्रया आवाहस्थापनसन्निधीकरणादिमुद्राः प्रद
र्शयेत् षडंगन्यासं कृत्वा योगचापमुद्राः प्रदर्श्य उभयतः सीता
लक्ष्मणौ च गन्धर्वौ षट्कं च ततो गुहगणपति दुर्गाक्षेत्रपालान्
ततो लोकपालान् षट्कं पुरतो विश्वक्सेन गरुड नारदादि भक्ता
न् ततो हनुमत्सुग्रीवादीनावाहयेत् एतत्परिवारसहितं सो

१२६ डशोपचारैरभ्यर्च्य परततः कुमारीकुमारीं वाअभ्यर्च्य दीपमध्ये
किंचि[illegible]तिपश्येत्तु ज्ञातस्य दीपंप्रदर्शयेत् तत्र ते लक्षयेन्मे
त्रीहृत्पुंभगवतस्फुटं इत्यादि त्रिगामं अथ पंचमपत्रे कर्णिका
न्तर्गतं नाम तत्त्रिमाक्षरशोभितं त्रिष्ठांतरेषु संलिख्य ततोन्यैः
परिवेष्टयेत् पार्थिवं मंडलं वा स्येविलिख्य घटं वान्निशि ज
नुके वाजवक्षस्य कोटरे हि निक्षिपेत् मुखवृत्तं भोगान्तेनामत्
त्रिमाक्षरगर्भितं साध्यस्य वक्त्रेनोनाम मंत्रस्य द्युत्पनेन तत्त्रिमा
क्षरेण संपुटितं लिखेदित्यर्थः शिष्कांतरेषु संलिख्य ॐ णमा
यहूंफट् इति शिष्कान्तवर्णान् षट्कोणेषु लिखेदित्यर्थः ततो १२६
न्यैः परिवेष्टयेत् अनंतरं स्वाहेति वर्णाभ्यां परिवेष्टयेत् पार्थि

वेमेडलंवाह्येपार्शांकुशावनिवीजसहितंचतुष्कोणंवहिर्लि
खेत् यत्नवाभ्यासादिकंकृत्वा आत्मनोरक्षांविधायलिखेत्
काम्यकर्मरतस्यदेवाद्यैः अभिभवसंभवात् तेषांचकाम्यक
र्मप्रसक्तस्यशक्तस्यरुद्रमस्यच आपत्तिंभजतेमंत्रः सिद्धत्वेनतद्वि
पर्ययात् इतितस्मात्पापंतत्परिहार्यसंकटेप्राप्तेसावधानोम्
काम्यकर्मकुर्यात् कस्मिन्कालेनिशिरात्रौसार्द्धयामादुपरिच
तुर्थयामादर्वाक्मंत्रंसंपाद्यप्राणप्रतिष्ठांकृत्वापूजांविधाय
जलेकेनलोष्टस्यावेष्ट्यसहस्रवारं अभिमंत्र्य अजवृक्षस्यको
टरेपलाशकहूस्याहरेत्यंत्रेनिक्षिपेदितिशेषंसुगमं आग
लपसंहितायांहैमंत्रेकथ्यतइष्टदे सर्वेषांमंत्राणांतयोः

पूजाप्रशस्यते आदौ षट्कोणमध्यस्पतन्नोच्चतं लिखेन्मुने
दलानि विलिखेद्धौनततः स्याच्चतुरस्रकं सर्वलक्षणसंपन्नं
व्यक्तं सर्वमनोहरं तदन्तरेपि भव्यक्तं साध्याख्याकर्मगर्भितं त
द्बीजं विलिखेद्रूपः तत्कोटीकृतमन्मथं ततश्च पंचबीजानि पुन
णवर्त्यपेन्मुने पुनरीशाग्निरक्षोवत्तदेवपरिवेष्टयेत् षडङ्गान्यग्नि
कोणादिकोणेष्वेव क्रमाल्लिखेत् तथा कोणकपोलेषु ह्रीं श्रीं
हूं विलिखेत्ततः हूं बीजं प्रतिकोणाग्रं केसरान्तेषु सस्वरान् मा
लामन्त्रस्य वर्णास्तुः चत्वारिंशच्च तत्स्य च वर्णोत्सप्तदलेष्वेव षट्
षट्पंचाष्टमदले पूर्वतो वेष्टयेत्क्रोधैः ततः सर्वं वत्स तपोधन दि
ग्विदिक्षु लिखेद्बीजे नारसिंहवराहयोः क्ष्रौं हुं चेति पूर्वादिषु

गृहे चतुरस्रके यंत्रेस्मिन्नस्य मगाराध्य भुक्तिं मुक्तिं च विंदति एतद्य
त्रं समालिख्य सौवर्णे ताम्रपट्टके भूर्जे वा सम्यगालिख्य अंगुली
कृत्य धारयेत् अपुत्रो लभते पुत्रान् धनार्थी धनमाप्नुयात् किमत्र
बहुनोक्तेन सर्वसिद्धिप्रदं नृणां यंत्रमेतत्समाख्यातं धारणात्पात
कापहं अस्यार्थः षट्कोणादि मनोहरं तं यंत्रं लिखित्वा तस्य
यंत्रस्य मध्ये स्वकं यथा भवति तथा साध्यस्याकर्मगर्भितं तस्य
श्रीरामस्य बीजं लिखेत् तत्सर्वं मन्मथेन कोष्ठीकृत्य अवशिष्टे
मंत्रार्णैः मन्मथं वेष्टयेत् अष्टदलाद्बहिर्दशाक्षरेण वेष्टनमिति
वशिष्ठकल्पभेदः शेषं स्पष्टं अथ षष्ठमं षट्कोणादिधरणापांतं
पूर्ववद्बहिर्लिखेदथ तन्मध्ये लिखेत्तारं षट्कोणेष्वपि चक्र

११८ मात् मूलमंत्राक्षराण्येवं संधिष्वंगांचमन्मथं मायागांडेषुकिं
118 जल्केसरागांल्लेखेन्मतं पंत्रेषु पूर्ववन्माला लामंत्रोल्लेख्यः क
मेणाहि दशाक्षरेणास्ने वेष्ट्यकाघानिवंजनानिच हिविदि
क्षुलिविद्युजेनारसिंहवराहयोः एतद्यंत्रांतरेचात्रसांगाव
रणामर्चयेत् सोवर्णेराजतेभूर्जेलिखित्वार्चनमाचरेत् फ
लंतुपूर्ववत्ज्ञेयं यंत्रस्यास्यविचक्षणैः अस्यार्थः चतुरस्त्रवे
ष्टितस्यअष्टदलेकर्णिकामध्येषट्कोणंतन्मध्येप्रणवंषट्
कोणेषुषट्मंत्रवर्णान् रांरींहरैरौरः इत्यंगान्यग्नेयादिको
णसंधिषु क्लींह्रींकोणगंडेषुअष्टदलकिंजल्केषुस्वरान् त ११८
त्पत्रेष्वष्टसुपूर्वादिक्रमेणप्रचत्वारिंशन्मालामंत्राणीन्

षट्षट्संख्याकान् षष्ठमे पंचसंख्याकान् हुं जानकीवल्लभाय
स्वाहेति दशाक्षरेणावहिर्वेष्टयित्वा तत्रैव कारादिक्षांतैस्वरैर्दि
ग्विदिक्षु हुमिति न्यसेत् हवराह बीजे ह्रीं लिखेत् शेषं स्पष्टं अ
थ सप्तमं तत्रैवोक्तं अगस्त्येन यंत्रं जैत्रं प्रतन्यते वक्ष्यामि रामचं
द्रस्य यंत्रं कवचसंज्ञितं धारणात्तस्य मर्त्यानां जायते सर्वसिद्धयः
नश्यन्ति सर्वपापानि विपदो यांति संक्षयं भूतप्रेतपिशाचाद्याः पला
यंते च दर्शनात् मित्राणि स्थिरतां यांति शत्रवो यांति मित्रतां म
हाः प्रसादमायांति दासयांति महीभृतः किं मंत्रबहुनोक्तेन ना
स्त्यपेन सदुर्लभं यंत्रेण रामचंद्रस्य वज्रपंजरसंज्ञिना कोष्ठैः
सहैकविंशत्या पंक्तिद्वयविभूषितं विन्यसेद्वृत्तमं चक्रमेतास्मि

११९ न्कवचं लिखेत् द्वादशाक्षरवर्णांश्च गर्भाद्यंते प्रविन्यसेत् अ
नुलोमविलोमाभ्यां प्रादक्षिण्यक्रमेण च राघवादीनि नामानि
119 नमस्कारेण योजयेत् मे शिरः पात्विति च स्यात्सर्वतो वाक्ययोज
येत् साध्याख्यासंयुतो बध्नी स्वाहेत्येकादशार्णहे ल्वकामशक्ति
वावर्णान्नारसिंहमतः परं लक्ष्मीपाशांकुशार्णानि वाराहं फट् स्व
रूपं स्वाहेति रामभद्रस्य द्वादशाक्षरमीरितं सौवर्णे राजते पात्रे
भूर्जे वा सम्यगालिखेत् अथवा ताम्रपत्रे च वंगुलीकल्पधार
येत् यावज्जीवं तु सौवर्णे राज्ये विंशतिवार्षिके भूर्जे द्वादशव
र्षाणि तद्धे ताम्रपात्रके एवं लिख्य विशेषेण पंचशक्तिः प्र ११९
तिष्ठिता एतां रामवल्लोपेतामित्यादिश्लोकषट्कं पंचाद्

हिः प्रदेत्तुवत्ताकारंयथालिखेत् सर्वदुःखोपशमनंसर्वोपद्रव
नाशनं आयुरारोग्यमैश्वर्यंपुत्रापौत्रविवर्द्धनं सर्वान्कामानवा
प्नोतिविस्मृलोकंसगच्छति इत्यार्थः वक्ष्यामीत्यारभ्यवज्रपंजर
मंत्रितेनेत्यंतंस्पष्टं दक्षिणोत्तररेखात्रयस्योपरिप्राक्पश्चिमायतरे
खाद्वादशकेपितेद्वाविंशतिकोष्ठकानिभवंति अंतिमकोष्ठद्व
यमध्यात्तरेखापाकारणैकविंशतितैःसार्धपंक्तिद्वयविभूषितं
मुत्तमंचक्रंविन्यसेत् तत्रश्रीरामकवचंलिखेत् तद्यथा द्वा
दशाक्षरमंत्रवर्णानांमध्येएकैकेनराघवायनमः मेशिरःपात्वि
तियोजितं संपुटितमेकैकस्मिन्कोष्ठकेप्रादक्षिण्येनलिखेत् ए
वमुपरितनोदशपदानांसमावेशः एकादशकोष्ठेद्वादशेपूर्वे

१२०
120

रित्तेवर्णाद्रूपं ततः अमुकस्य तत्नोस्यांमध्येपार्श्वयोः कुहकुह
तद्देववर्याद्रूपंविपरीतंलिखेत् एवमेककोष्ठानेविनियोगः
तद्देवेद्वावृशावर्णात्मकेमंत्रेदशपत्ति लिख्यादिना सोवर्णोरू
ष्मादिमंत्रशक्तिःप्रतिष्ठितेत्येतच्छेषंवस्यष्ठंतत्रयावज्जीवमित्या
दिनामन्त्रकेदूत्येतत्सर्वयंत्रेसाधारणं छत्तामित्यादिश्लोकषट्कं
यंत्राद्बहिस्थलेषुवृत्तंयथाभवतितथालिखेत् शेषस्पष्ठनसे
तिगुरवोयस्मैनेवदीक्षाविधिक्रमः रामरक्षांपठेन्नित्यंतुलसी
दलमर्पयेत् दीक्षांतरशतेनापिनेतत्फलमवाप्यते इत्यग
स्त्यनोक्तत्वात् रामरक्षासमंनहि प्रादक्षिण्यक्रमेणचेतिच १२०
कारःसूचनार्थः ग्रंथांतरोक्तेद्रष्टव्यंस्येहयंत्रस्यजीवस्यान्त

थबीजाद्यो न्यसेत् हंसः सोहमिति प्राणोद्दशान्याक्रमालिखे
त् इंईं नेत्रे न्यसेत्पार्श्वे उंऊं श्रोत्रे तथैव च विशेषोष्ठद्वन्द्वातो नु
गायत्रीं लेखेनेरस्तु ततः यंत्रराजाय विद्महे वरप्रदाय धीमहि तन्नो
न्नो यंत्रः प्रचोदयात् इत्यर्णान्मंत्रगायत्र्याः प्रतिपत्रं विशोधये
त् अन्ते यथावकाशे प्रतिष्ठां प्राणदां लिखेत् प्रयोगसारे भू
मिस्थं शचस्थं निर्माल्यं संगतं च यत् दग्धमालं धृतं शी
र्णं च न्नं जानुनधारयेदिति सर्वयंत्रे साधारणाक्रमः ॥ इति श्रीम
त्परमहंसपरिव्राजकाचार्य श्रीमन्मुकुन्दवनश्रीचरणशिष्या
नंदवनविरचितायां श्रीरामार्चनचंद्रिकायां चतुर्थः पटलः ४
चैत्रादिमासः कृत्यं पद्धुनात्तत्रत्तरपत्ते रामभक्तस्य सिध्यर्थं

१२१ षड्क्तेनारदाद्यैरिभिः मध्येशुक्लादितीयायांयोनारस्मरणंप्रभुं ।
जोपचारैःसंपूज्यमासमांदोलयेत्कलौ दक्षिणाभिमुखंदेवंदो
121 लमानंहरेश्वरं संपूजितंसकृद्दृष्ट्वासर्वपापैःप्रमुच्यते चैत्रेमासि
सितेपक्षेतृतीयायांरमापति दोलाहठंसमभ्यर्च्यमासमांदोलये
त्कलौ दोलाहठंप्रपश्यंतियेकृष्णंमधुमासके अपराधसहस्रै
स्तैर्मुक्तास्तेनात्रसंशयः दोलाहठस्यदेवस्ययेनकुर्वंतिजागरणं
सर्वपुण्यफलाप्राप्तिर्दोलायनिमित्तभवेत् इतिगाहडेदोलोत्स
वः चैत्रशुक्लनवम्यांनुकर्तव्यंव्रतमुत्तमं अगस्त्यसंहितायांय
न्महात्म्यसमुद्दिष्टं श्रीरामनवमीप्रोक्ताकोटिसूर्यग्रहाधि १२१
का तस्मिन्दिनेमहाभागेरामभुद्दिश्यभक्तितः यत्किंचित्क्रि

पतेकर्मतद्भवक्षयकारिणं उपोष्यंजागरणंकृत्वापितृन्तुद्दिश्यत
र्पणंतस्मिन्दिनेतुकर्त्तव्यंब्रह्मप्राप्तिमभीप्सुभिः रामएवंपरब्रह्म
तद्दिनेरामपोषणं रूपाद्दिमहिमानित्तिकाम्यंव्रतंचेतिविधीयते
निःकामानोविधानेनतन्नकाम्यतावद्दिष्यते मुमुक्षवोपिहेसदा
श्रीरामनवमीव्रतं नत्यजंतिहरश्रेष्ठोदेवेंद्रापिविशेषतः सदा
पदस्मरणहरणादेतत्सातिपरंनहि नैमित्तिकंचनतथासदेति श्रुप
तेपुनः यावज्जीवंविभाविद्वःसदास्याध्यानवान्यथा चैत्रमासे
नवम्यांतुशुक्लपक्षेरघुद्वहः प्रादुरासीत्पुराब्रह्मपरंब्रह्मैवकेव
लं तस्मिन्दिनेतुकर्तव्यमुपवासव्रतंसदेति नित्यमेवभवेत्तस्मा
त्श्रीरामनवमीव्रतं नत्वस्यस्यान्ननित्यात्वंप्रत्यक्षत्वात्फलश्रु

१२२ ते सर्पानहरणं कुर्वन्ते ते महादानैः कृतैः मुहुः यत्फलं तदवा
प्नोति श्रीरामनवमीव्रतेनेति मेवं फलश्रुतेर्नित्यलक्षणाभाव
122 तोऽथवा नित्यत्वात्तत्र नाघोऽग्निहोत्रादौ तु विरोधतः नास्याप
करणेऽकरणात्तस्य महादोषश्रुतेः स्फुटं प्राप्ते श्रीरामनवमीदिने मर्त्यो
विमूढधीः उपोषणं न कुरुते कुंभीपाकेषु पच्यते यस्तु रामन
वम्यां तु भुंक्ते मोहाद्धि मूढधीः कुंभीपाकेषु घोरेषु पच्यते नात्र
संशयः इत्यादि अतश्चाकरणे दोषविधानान्नित्यतामता
कुर्याद्रामनवम्यां ये उपोषणमतंद्रितः मातुर्गर्भमवाप्नोति नैव
रामो भवेत्स्वयं तस्मात्सर्वात्मना सर्वैः कार्यं च नवमीव्रतं मुच्य १२२
ते सर्वपापेभ्यो याति ब्रह्म सनातनं इति पापक्षयपक्षो रामाज्ञा

र्थत्वं च गम्यते न संयोगपृथक्त्वेन विरुद्धफलनित्यत्वतः नित्या
नामपि दर्शादियागानां नित्यत्वाश्रुतेः न चार्थवादरूपस्यात्फल
पापक्षयादिकं फलं स्यादर्थवादाप द्रव्यसंस्कारकर्मसु इति
न्यायात्तत्तु नैवं विधिबाधात्फले सति संस्कारत्वांगकर्मत्वे न स्या
तामिह कर्मणि भूतभव्यसमुपयोगे हि द्रव्यं संस्कार्यमिष्यते नो
पयुक्तः प्रमानत्रशाद्धाहानोपयोक्ष्यते नाप्यंगत्वं प्रधानस्याश्र
वणादिह कल्पचित्त प्रधानं फलसंबंधि तद्योग्यंगमिति स्थिते
जुह्वादिवच्च कर्मत्वादुक्तमत्वेनावकल्प्यते परार्थाच्च निर्दानं च
तेनैवात्रावकल्प्यते नन्वथावाहदीनानां विधीनां विधिता क
थं अर्थरूपपराश्चैवेवाप्यभेदः प्रसज्यते नैवमर्थरूपयुक्ते

१२३ रात्रिमत्वादिरियागावत् तस्मात्पापक्षयद्वारामोक्षार्थत्वाच्चनित्यता
न्यायेयंव्हिताद्वाह्वात्मेतव्यानाप्यवेदभिः इतिश्रीरामजन्मनव
123 मीनित्यता शुद्धाविद्धेतिभेदेननवमीसाद्विधामता समान्यनाधि
काचेतिशुद्धापिनवमीत्रिधासमादिक्षयोगादिभेदैर्विद्धापिव
द्विधा एवंद्वादशधाभिन्नानवमीतत्रनिर्णयः महाफलप्रदा
शुद्धापुनर्वसुक्षयोगात् चैत्रमासेनवम्यांतुजातोरामस्वयंहरिः
पुनर्वसुक्षसंयुक्तासातिथिः सर्वकामदा पुनर्वसुक्षसंयोगः
स्वल्पोपियदिदृश्यते चैत्रशुद्धनवम्यांतुसातिथिःसर्वदापिनी
श्रीरामनवमीप्रोक्ताकोटिसूर्यग्रहाधिका चैत्रशुद्धानुनवमी १२३
पुनर्वसुयुतायदि सैवमध्यान्हयोगेनमहापुण्यतमाभवेत्

मेषपूषणि संप्राप्ते लग्ने कर्कटकाह्वये आविरासीत्सकलया
कौशल्यायाः परः पुमान् इति केवलापि सदोषाप्यानवमी शब्दसं
ग्रहात् तस्मात्सर्वात्मना सर्वैः कार्यैव नवमीव्रतं सर्वैरिति वच
नेषां अधिकारः प्रशस्यते विद्धवचेहस्यपुंज्ञा व्रतं तत्र कथं भ
वेत् विद्धानिषिद्धश्रवणात् नवमी चेति वाक्यतः नवमी चा
ष्टमीविद्धा त्याज्या विष्णुपरायणैः उपोषणं नवम्यां वै दशम्यामे
वपारणं दशम्यादिषु वृद्धिश्चेद्धि त्याज्या वै वैष्णवैः तदन्ये
षां तु सर्वेषां व्रतं तन्नैव निश्चितं दशम्यामेव शब्देन दशमी नैव
लंघयेत् निश्चित्यैवं विचारेण नवमीव्रतमारभेत् इति श्रीराम
नवमीनिर्णयः वैष्णवैरिति वाक्याधित्तेषां लक्षणमुच्यते सांग

समुद्रेसन्यासंसत्त्रकृषिः छंदद्देवतं सदीक्षाविधिसंध्यानेसर्य
त्रेहृद्द्रशास्त्रं अच्छाक्षरमथान्यंवापिमंत्रेसमुपासतेहेयाल्ले
वैस्णवालोकेविस्रवर्चनरताःसदाः सदीक्षाविधिसांगंवामंत्र
एजंसमंत्रकं सहस्राक्षरसंयुक्तंमल्लब्रह्मादिभेदतः पंचाप
तनहपंचपिविप्राःसमुपासते महावैस्णवसंज्ञास्तेमहावि
स्णोरितिप्रियः मातृवत्परदारेषुपरद्रव्येषुलोष्ठवत् आत्मव
त्सर्वभूतेषुयःपश्यतिसवैस्णवः नचलतिनिजवर्णधर्मतो
यः सममतिरात्मसुहृद्विपक्षपक्षे नहरतिनहिहंतिकिं
चिदुच्चैः समनमनसंतमवेहिवैस्णवाग्र्यं इतिपाद्मेत्रिभुवन १२४
विभवहेतवेप्यकुंठस्मृतिरजितात्मसुरादिभिर्विमृग्यात्

नचलंतिभगवत्पदारविंदाल्लवनिमिषार्धमपियःसवैस्नवाग्र्यः
इतिश्रीमद्भागवतेइत्यादिवैस्नवलक्षणं असामर्थ्येशरीरस्यव्र
तेनतुसमुपस्थितेकारयेद्धर्मपत्नींवाशिष्यंवाविनयान्वितं हस्तपा
दादिवछिद्ध्यास्त्तिशिष्याद्युवंतिवै असामर्थ्येशरीरस्यत्यादिन्या
यपरिग्रहात् अलंकारंपुष्पवस्त्रंगंधधूपानुलेपनं उपवासे
नदुष्यंतपुण्यपत्नीणांनथांजनं संतांबूलमतांबूलंसभोजनम
भोजनं मन्वादिमुनिभिःप्रोक्तंचतुर्विधिमुपोषणे त्रिरात्रा
दिसतांबूलंएकादश्याद्यभोजनं अतांबूलंचपक्षांतेसभो
जनमहाहतः एकभक्तेननक्तेनतथैवायाचितेनच पयोमूल
फलैर्वापिवालवडूत्तरःक्षिपेत् अष्टौतान्यव्रतघ्नानिआपो

मूलं फलं पयः हविष्यं श्रीह्यगणकाम्याच गुरोर्वचनमौषधं हविष्य
भोजने स्नाने सत्यमाहारलाघवं अग्निकार्यमधःशय्याभक्त
भोजी षडाचरेत् इति प्रतिनिधिः हलीक्ष्णामाह चागल्पः प्र
कारः सोभिधीयते कर्मणामोजयेत्तस्मात्कूलेकार्यार्थं ब्रह्मार्थि
नां षडक्षरादिके रामं मंत्रैस्सात्तु जनतापथ्यो सर्वेषां राममंत्राणां
मंत्रराजः षडक्षरः तारकं ब्रह्म चैतद्युक्तं तेन पूजा प्रशस्यते पद्धा
पुरुषस्तत्को स्त्रैर्दीक्षाविधिमनाव तः वैदिकस्याप्यभावेनु नाम
मंत्रैर्भवेद्धुवं अच्छाभ्यां चैत्रमासस्य शुक्लपक्षे जितेन्द्रियः दंत
धावनपूर्वं तु प्रातः स्नात्वा यथाविधिः नद्यां तडागे कूपे वा ह्रदे
प्रस्रवणेपि वा ततः संध्यादिकं कुर्यात्संस्मरन् राघवं हृदि ॥

१२५

हमागत्यविप्रेंद्रकुर्यादौपासनादिकं दानंकुटुंबिनेविप्रंवेदशा
स्त्रांतंसदा श्रीरामपूजानिरतंसुशीलंदंभवर्जितं विधिज्ञंरा
ममंत्राणांराममंत्रैकसाधकं आन्हयमतप्यासंपूज्यवरणुया
त्प्रार्थयन्निति: श्रीरामप्रतिमादानंकरिष्येहंद्विजोत्तम तत्रा
चार्योभवप्रीत: श्रीरामोपित्वमेवमे इत्युक्त्वात्मेनतंविप्रंस्नाप
यित्वाततःस्वयं तैलेनाभ्यज्यचस्नायाच्चिंतयन्राघवंहृदि श्वे
तांवरधरःश्वेतमाल्यागंधनिधारयेत् अर्चितोभूषितश्चैवं
कृतमाध्याह्निकंक्रिया आचार्यंभोजयेत्पश्चात्साधिकान्नैः
सविस्तरैः भुंजीतस्वयमप्येवंहरिराममनुस्मरन् नवम्याश्चप
भूतेनएकभक्तेनराघवः इक्ष्वाकुवंशतिलकःप्रीतोभवभव

१२६ 126 प्रियः इत्येकभक्तनिवेदनमंत्रः एकभक्तोव्रतीतत्रसहाचार्योजि
तेंद्रियः शृण्वन्‌रामकथांदिव्यां अहःशेषंनयेन्मुनिः सायंसंध्या
दिकाःकुर्यात्क्रियारामममनुस्मरन्‌ आचार्यसहितोरात्रावधःशायी
जितेंद्रियः वसेत्स्वपंतथैकांते श्रीरामार्पितमानसः आचार्याःक
रोतसंकल्पंभुक्त्वास्वपेत्तथैव इत्यष्टमीकृत्यं ततःप्रातःसमुत्था
पश्चात्वासंध्यांविधायच प्रातःसर्वाणिकर्माणिशीघ्रमेवसमा
पयेत्‌ उपोष्यनवमीत्वंचयामेष्वष्टसुराघवतेनप्रीतोभवत्वं
भोसंसारात्त्राहिमांहरे इत्युपवासनिवेदनमंत्रः ततःस्वस्यम
नाम्नात्वाविहृद्भिःसहितोनघःस्वगृहेचोत्तरेभागेयागमंडपमार १२६
भेत्‌ चतुर्द्वारपताकाढ्यंसवितानंसतोरणं मनोरमंमनोत्सेधं

पुष्पाद्यैः समलंकृते शंखचक्रहनूद्भिः प्राग्द्वारे समलंकृते गृह
श्यमशार्ङ्गवाणैश्च दक्षिणे समलंकृते पश्चात्खातिकनीलैश्च कौवे
समलंकृते मध्ये हलचतुष्कास्य वेदिकामुक्तमानिपत्त विप्रस
न्नपगीते श्च वाद्यैश्चापि समंयुते पुण्याहं वाचयेत्तत्र विदुद्भिः
द्योतमानसैः ततः संकल्पमेदेवराममेव स्मरेत् अस्यां रामनव
म्यां च रामाराधनतत्परः उपोष्याष्टयामेषु पूजयित्वा यथावि
धिः इमां स्वर्णमयीं रामप्रतिमां च प्रयत्नतः श्रीरामप्रीतये दा
स्ये रामभक्ताय धीमते प्रीतो रामो हरत्वाशु पापानि सुबहूनि
मे अनेकजन्मसंसिद्धान्यभ्यस्तानि बहूनि च इति त्रिभिः
संकल्पः शक्ताशक्तात्पराक्रस्याम् मूर्तिनिर्माणमुच्यते ततः

१२७ स्वर्तिमपिंतामप्रतिमांपलमानतः निर्मितांहिमजांदिव्यांवामां
कस्थितंजानकी विमृनींदक्षिणाकरेस्नानमुद्रांमहापते वा
मेनस्वकरेणादेवीलिमापपसंस्थितां सिंहासनेराजतेवफ्
127 लहुपविनिर्मितो अशक्तोपामहाभागतस्यवितोनुसारतः
फलेनाङ्कतदर्द्धेनतदर्द्धीर्द्धेनवामुनेः ततोप्यशक्तोरौप्यका
रयेद्दघुनेरने लोहेननिर्मितांवापिशीलयादारुणापिवा प
घलेव्यवामानरंकगतेहरि कोमलांगंविशालाक्षंमींद्रनीलस
मप्रभं दक्षिणांगेदशरथंपुत्रान्वेषणतत्परं पृष्ठतोलक्ष्म
णंदेवंसछत्रंकनकप्रभं पार्श्वेभरतशत्रुघ्नौतालवंतकरावु १२७
भौ अग्रेव्यग्रेहनूमंतंरामानुग्रहकांक्षिणं वितशाप्रमक्षु

स्यैवमूर्त्तिंकृत्वाप्रयत्नतः विभवेसतियोमोहान्नकुर्यादिहविधिवि
स्तरं नतत्फलमवाप्नोतिदेवद्रोहीसउच्यते इतिमूर्त्तिलक्षणं
आत्मनोपरितोविष्टमन्यासंजालेविधायच शंखमभ्यर्चयेदनेनगं
धपुष्पाक्षतादिभिः कलशंवामभागस्थंफलाद्यैर्व्याणिवादक्षिणेन्
पात्रेचप्रोक्षयेद्द्रव्यंतथाचात्मानंमंत्रमुच्चरेत् इतिशंखप्रतिष्ठा प
द्मविलिख्यसर्वतोभद्रंवेदिकोपराहरं तिर्यगूर्ध्वगतारेखाःकु
र्यादेकोनविंशतिं पदैःमध्यषोडशोभिःकोष्ठैमध्यदलंन्यसेत्
सितेंदुशृंखलाकृत्वावत्मोनिलेनपूरिताः मद्राहणासितावप्यः
परिधिःपीतवर्णिका वाह्यंदलेतश्वेताकर्णिकापीतवर्णिक
खंडेंदुशृंखलावल्लीवापीभद्रंतुपंचमे परिध्यवेष्ठितंपद्यंवा

स्येमत्वराजसत्तमः सर्वव्रतसमुद्दिष्टं सर्वतोभद्रमंडलं मध्ये ब्रह्मा
णमालिख्य सोमाद्या देवतास्मृताः वायुसोमद्वयोर्मध्ये वसवोष्टौ नु
कारयेत् सोमईशानयोर्मध्ये रुद्रानेकादशान्तथा ईशानइन्द्रयो
र्मध्ये आदित्यान्द्वादशान्लिखेत् इंद्राग्निमध्ये तथा अश्विनौ
पूजयेत्ततः आग्नेययमयोर्मध्ये विश्वेदेवासपितृकाः १८ या
म्यनैरृतयोर्मध्ये सप्तयक्षांश्च कारयेत् नैरृत्यवरुणयोर्म
ध्ये नागभूतानि कारयेत् वरुणवायव्ययोर्मध्ये गंधर्वाप्सरसं कु
रु ब्रह्मसोमद्वयोर्मध्ये रुद्रस्तथैव कारयेत् स्कंदनंदीश्वरं शू
लं महादेवं च कारयेत् ब्रह्मेशानयोर्मध्ये दक्षादिसप्तमोगणाः
ब्रह्मेन्द्रयोस्तथा मध्ये दुर्गा विष्णुं तथैव च ब्रह्माग्निमध्ये च तथा

स्वधादेवीं चकारयेत् ब्रह्मयाम्यद्वयोर्मध्ये मत्स्योगोश्च कारयेत्
ब्रह्मनैर्ऋतयोर्मध्ये कुरु विघ्नविनायकं ब्रह्मवारुणयोर्मध्ये
हनः समवेकुरु ब्रह्मणः पादमूले नुमोदनीं तत्र कारयेत् कावे
रीनर्मदाचैव पमुनाच समरस्वती ब्रह्मजज्ञानमित्याद्यैः मंत्रै
स्तास्ता तु देवताः गंधपुष्पादिभिः पूज्या दद्याद्दीपांश्च सर्वतः सर्व
त्र भद्रं रूपं स्यात् सर्वतोभद्रमीरितं इति सर्वतोभद्रं मध्ये तीर्थो द
कैः पूर्णं कुंभं लाटं शुभं चूतपल्लवपंक्तैश्च पंक्तैः संस्थाप्य च
र्चितं सौवर्णराजतं ताम्रपात्रेष्टकोणमालिखेत् तत्राष्टवि
ल्वपीठवा कलशोपरि शोभितो स्थाप्या पुरि वस्त्रयुग्मं मच्छिन्नोत्तं
दरं ततः दिव्यसिंहासने तत्र स्थापयित्वा र्चयेत्सुधीः ॐ नमो भग

१२९ वर्त्तेविश्वमेवेवासहदेवायसर्वात्मसंयोगपद्मपीठात्मनेनमः इति
मंत्रेणतन्मध्येकुर्यात्पुष्पांजलिंपुनः इतिपीठार्चनं अर्घ्यपा
द्यादिकंदद्यात्स्नानेपंचामृतेनचलेत्प्रोक्तोनाभिषेकःस्यात्तद
द्याद्दृह्योपवीतकं इतिस्नानं ततःसंस्थाप्यपीठांतेपूजांकुर्याद्य
थाविधिः आवाहनंचसंनिधापनमेवच सन्निरोधनमेवस्याद
चकुंठनमेजसा ततस्तुमुद्राभिरेवस्याद्वचकुंठनमेजसा ततस्तु
मुद्राभिरेवस्यादेवंसंप्रार्थ्यभक्तितः नानारत्नविचित्राणिदद्यादा
भरणानिच हिमांबुपश्चकहचिरघनसारसमन्वितं गंधंदद्या
त्स्वपत्नेनसागरुंचसकुंकुमं कस्तूरिकापाद्वौभागौद्वौभागौकुं १२९
कुमस्यच चंदनस्यत्रयोभागाःशशिनस्त्वेकएवहि वक्ष्यकर्द

मरुत्पत्रैः समल्लिकाविह्वभैः कल्हारकेतकीजातीपुन्नागाद्यैः
प्रपूजयेत् चंपकैः शतपत्रैश्च सुगंधैः सुमनोहरैः चूतपल्लव
पुष्पैश्च दूर्वाभिस्तुलसीदलैः कोमलैर्विल्वपत्रैश्च अशोककु
सुमैस्तथा रामस्य जननी चापि रामात्मकमिदं जगत् अनन्त्वां
पूजयिष्यामि लोकमातर्नमोस्तु ते इति कौशिल्यार्चनं नमोद
शाख्यायेति पूजयेत्पितरं ततः ततो नुज्ञाप्य देवेशं परिवारान्स
मर्चयेत् पूर्वस्य कोणवेदीषु हृदयादीनि षट्क्रमात् प्रथमा
वरणे हनुमन्तं ससुग्रीवं भरतं ससविभीषणं लक्ष्मणं नादश
त्रघ्नं जाम्बवन्तं दलादिषु द्विनिपंचछिंजयंतं विजयं सौराष्ट्र
राष्ट्रवर्द्धनं अकोपं धर्मपालाख्यं सुमंत्रं दलमध्यतः तति

१३० यं दत्वाग्रे लोकपालान्श्च नरद्याग्नितस्ततः नाममंत्रैर्नमस्का
रःचतुर्थ्यांभ्यां प्रपूजयेत् चतुर्थं घंटांचवादयन्धूपंदीपंचास्मैस
मर्पयेत् भक्ष्यभोज्यादिनामतन्नैवेद्यानेवं विधिनार्चयेत् आचमंच
सुतांबूलं महानीराजनं ततः नमस्कुर्यात्ततः स्तोत्रैः स्तुत्वाजप्रजप
न्मनुं भगवन्जपेन्नीमहात्म्यं दिव्यां रामकथां तथा रामभक्तैः
समं यामं नयेद्रामं अनुस्मरन् इति प्रथमयामकृत्यं शंखपुष्पादि
नार्चांचकुर्याद्यामेष्वतंद्रितः यामे द्वितीये संपूज्य मध्याह्ने ज
न्मभावयेत् उच्चस्थग्रहपंचके खरग्रौ मेषे देनवम्यां मधौ लग्ने
कर्कटके पुनर्वसुयुते मेषगते नवलगुरौ निर्दिश्य सकलाः पला १३०
शसमिधो मध्यादपोध्यारतो राविर्भूतमभूतपूर्वविसर्पयत्किंचि

देकं महः मत्वैवं वादयन्वाद्यघोषैर्दद्याज्जगत्पतेः फलपुष्पां
बुसंपूर्णांगं हित्वाशंखमुज्ज्वलं अशोकचूतकुसुमैः युक्तं बकुल
शीतलैः दशाननवधार्थाय धर्मसंस्थापनाय च दानवानां विना
शाय दैत्यानां निधनाय च परित्राणाय साधूनां जातो रामः स्वयं ह
रिः गृहाणार्घ्यं मया दत्तं भ्रातृभिः सहितोनघः इत्यर्घ्यमंत्रः पु
नः पुष्पांजलिं दत्वा यामेयाने च्छतं द्विजः पूजयेद्धि विधिवद्भक्त्या दिन
रात्रिं नयेद्बुधः इति नवमीकृत्यं ततः प्रातः समुत्थाय स्नानसंध्या
दिकाः क्रियाः समाप्य विधिवद्भक्त्या रामं संपूजयेन्मुने ततो होमं
प्रकुर्वीत मूलमंत्रेण मंत्रवित् पूर्वोक्तपद्मकुंडे वा वा स्थंडिले वा
यथाविधिः लौकिकाग्नौ विधानेन शतमष्टोत्तरं ततः साज्येन पा

१३१ यमेनैवस्मारत्रममनन्यधिः ततोभक्त्याहसंतोष्यआचार्यंपूजये
त्मुनेः कुंडलाभ्यांहारलाभ्यांअंगुलीयैरनेकधा गंधपुष्पाक्षतैर्वै
हैर्विचित्रैःसमनोहरैः ततोरामसमान्दद्याद्देवमंत्रमुदीरयन् इमां
स्वर्णमयींरामप्रतिमांसमलंकृतां पीतवस्त्रयुगाच्छिन्नां रामोहं
राघवायते श्रीतोरामोहरत्वाशुपापानिसुबहूनिमे अनेकजन्मसं
सिद्धान्यभ्यस्तानिमहान्तिच श्रीरामप्रीतयेदास्ये तुष्टोभवतुराघवः
इतिरामप्रतिमामंत्रः इतिदत्वाविधानेनदद्याद्धेदक्षिणांप्रभुं अ
नेभ्यश्चयथान्यायंगोहिरण्यादिशुशक्तितः दद्याद्ग्रामोपुर्णंधान्यंय
थाविभवमात्मनः ब्राह्मणैःसहभुंजीततेभ्योदद्याच्चदक्षिणां त १३१
वप्रसादस्वीकारात्कृतेयत्नारामयः ब्रतेन्नतेनसंतुष्टस्वास्मिन्नासि

प्रपद्ये मे इतिपारणासेकल्पः कृत्वैवंब्रह्महत्यादिपापेभ्योमुच्यते
ध्रुवं बहुनात्रकिमुक्तेनमुक्तिस्तस्यकरेस्थिताकुरुक्षेत्रेमहापराप
सूर्यपर्वण्यनेकशः तुलापुरुषदानादिफलंप्राप्नोतिमानवः अ
नेकजन्मसंसिद्धपापेभ्योमुच्यतेध्रुवं तुलापुरुषदानाद्यैः कृत्स्नै
यैर्लभ्यतेफलं तेनफलंलभतेमर्त्योदानेनानेनसुव्रतः अकिं
चनोपिनिपतः उपोष्यनमीदिने कृत्वाजागरणंभक्त्यारामभक्तैः
समन्वितः स्मरन्रामंधियाभक्त्यापूजयेद्विधिवन्मुने जपन्राम
मंत्रमायारमानंगसमन्विते एकाक्षरंवाधिवत्सर्वेन्यासकृतोन्नति
प्रातःसंध्यांचविधिवद्दिवासंध्यादिकाःक्रियाः गोभूतिलहिरण्या
दिरघाद्वित्तानुसारतः श्रीरामचंद्रभक्तेभ्योविद्वद्भ्यःश्रद्धयान्वि

१३२ तः पारणं च प्रकुर्वीत ब्राह्मणैः सह शक्तितः एवं यः कुरुते भक्त्या
सर्वपापैः प्रमुच्यते गंगायां प्रक्षिपेल्लेख्यां मूर्तिं तां हेम्नसेत इ
त्यकिंचनव्रते शक्तस्य पद्धतं प्रोक्तमशक्तोद्यापनं च यत् तदपि
स्यादयथाशक्त्या सांगं तु सकलं सदा एकमपि नरो भक्त्या श्रीराम
नवमीं मुने उपोष्य कृतकृत्यः स्यात् सर्वपापैः प्रमुच्यते अपि श
वः दशकस्य पूजादानं तु स वित्ते इत्यकिंचनव्रतोद्यापने वर्षव
र्थे समर्थस्य व्रतेनैव प्रपूर्णता न तस्योद्यापनं किंचिद्धृता दन्यादि
132
धीयते सर्वव्रतसंपूर्त्यर्थं द्वादशीरामव्रतं चरेत् नान्येनासंभवेत्स्मृति
रेतेनैव च प्रपूर्णता इति समर्थोद्यापने विधिः इत्यगस्त्यसंहितायां श्री १३२
रामनवमीजयन्तिव्रते द्वादश्यां चैत्रमासस्य शुक्लायां दमनोत्सवः

बोधापनादिभिः प्रोक्तो कर्त्तव्यः प्रतिवत्सरं तत्र स्यात्सोपपत्तिथिषु ब
ध्यादेर्दमनार्पणे वन्हिर्विरिञ्चो गिरिजा गणेशः फणी विशाखो दि
नकृन्महेशः दुर्गान्तको विष्णुहरिस्मरश्च शर्वः शशी चेति तिथीशपूज्याः
प्रतिपदादितिथिषु ज्ञातव्यं क्रियालोपविधानार्थं यत्त्वया विहितं
प्रभो नमे विघ्नभवेत्तत्कुरु नाथ दयामम सर्वथा सर्वदा विष्णो मम
त्वं परमा गतिः उपवासेन त्वां देव तोषयामि जगत्पते कामक्रोधाद
योप्यते न तेषु व्रतघातकः अद्यप्रभृति देवेश यावद्दैशेषिकं दिनं ता
वद्रक्ष्या त्वया कार्या सर्वस्मात्स्य नमोस्तु ते एवं विज्ञाप्य देवेशं गुरुपा
दौ प्रणम्य च प्रातः स्नात्वा समभ्यर्च्य देवेशं विधिवत्ततः गच्छेद्दमन
कारामभेकादश्यां शुभाभितं क्रमेणत्तापतत्रैव पूजयेच्चंदनादिना

१२२ नेष्यामिएमपूजार्थमितिसंप्रार्थनेननमेत् उत्पाद्यपंचगव्येनप्रोक्ष्यप
पुष्पाल्पवारिणाः अशोकमूलेगंधाद्यैःस्थंडिलेपूजयेत्क्रमात् अशो
कंचतथाकालेवसंतेकाममेवच अशोकायनमस्तुभ्यंकामस्त्रीशोक
नाशनंशोकार्तिहरमेनित्यंआनंदंजनयस्वमे अनेनपूजयेत्पुष्पै
शोकेशोकनाशन ओंनमःघटिकालपर्यंताःकालरूपोमहाबलः
कलत्तेचैवपःसर्वेतस्मैकालात्मनेनमः अनेनपूजयेत्कालमक्ष
पंकलनात्मके ओं वसंतायनमस्तुभ्यंवृक्षगुल्मलताप्रिय सहस्र
मुखसंवासकामरूपनमोस्तुते वसंतपुष्पैरमुनामनुनाकामरूपिणं
काममस्मसमुद्भूतेइतिवाच्यपरिस्मृते ऋषिगंधर्वदेवादिविमोह
कनमोस्तुते इतिसंगृह्यदमनंपूजयेन्मनुनामुना ओंनामोस्तुपुष्प

133

वाणायजगदाल्हादकारिणे मन्मथायजगन्नेत्ररतिप्रियायतेनमः
दमनेचोपतिष्ठेत्तमेत्रेणानेनमन्मथो पूजयेदुक्तमार्गेणपरिवारस
मन्वितं कामायनमइत्येषमंत्रस्तुप्रणवादिकः मंत्रेणानेनदमनेपू
जयेद्धूपपुष्पकैः धौतेनवाससाछाद्यनिधायपटलेनवै घंटापुष्प
स्रक्चादिस्वनैःस्वागेहमानयेत् इतिगत्वानयनं वक्ष्यमाणप्रकारेणाद
मनेत्वधिवासयेत् निशायांरामचंद्राग्रेकुर्याद्दलेशुभे रक्तसिता
सितारक्तपीतवर्णैःप्रपूरितं चतुःकोणंवहिःकृत्वापीतवर्णेनपूरयेत्
तद्बाह्येश्वेतपीताद्यैःवर्तुलमंडलंत्रयं तद्बाह्येस्याच्चतुःकोणंरक्त
वर्णेनपूरितं सर्वकामिकमेतद्धिसर्वतोभद्रमुच्यते कुंभपुष्पाद्वना
र्पयेहेमरत्नयुतंशुभं संस्थाप्यतत्रणामात्मेद मनंतत्रपूजयेत् विता

नेपंचवर्णाख्यैमाचूर्णसमन्नोसिच निर्मायमहतीपूजांकुर्यात्तद
धिवासने पूजार्थेदेवदेवस्यविष्णोर्लक्ष्मीपतेःप्रभोः दमनत्व
मिकागच्छसान्निध्यंकुरुतेनमः इत्यावाहनमंत्रः क्लींकामदेवा
यनमःश्रींह्रींरत्यैनमोस्त्विति दिक्षुस्मरशराणांपानेणायचनमो
नमः ॐमन्मथायपुराणायपल्लीवसंतसखायच स्मरायचेक्षुचापाय
पुष्पाह्वायेतिपूजयेत् ॐ तन्नस्वरूपायविद्महेकामदेवायधीमहि
तन्नोनंगः प्रचोदयात् इतिमन्मथगायत्र्यामष्टोत्तरशतंजपेत्
धूपदीपैश्चनैवेद्यैरुपचारैःप्रपूजयेत् हार्देनमनुनापुष्पांजलिं
दत्वानिवेदयेत् नमोस्तुपुष्पबाणायजगदाल्हादकारिणे म
न्मथायजगन्नेत्रेरतिप्रियनमोस्तुते अमंत्रितोसिदेवेशपुराणपु

हृषोत्तम॥ प्रातस्त्वांपूजयिष्यामिसंनिधोभवतेनमः लोकेशधि
महानागशय्यापर्यस्थितविग्रहः निवेदयाम्यहंतुभ्यंप्रातर्दमन
कंशुभं सर्वथासर्वदाविष्णोनमस्तेस्तुप्रसीदमे इत्यनेनमन्त्र
देवेशंदत्वापुष्पाञ्जलिंपुनः पूजितंतंदमनकंमयोसोपरि
संस्थितं ब्रह्मणासर्वतोरक्षाकवचेनावगुण्ठयेत् रक्षेद्धाच
कमंत्रेणाथहरेर्मंत्रेणाथवा ब्राह्मणेभ्योनमस्कृत्यगुरुपादौ
प्रणम्यच गीतमंगलनिर्घोषैः कुर्याज्जागरणंततः इतिदम
नाधिवासनं प्रातर्नत्वाथदेवेशंकुर्यात्स्नानंयथाविधिः नि
त्यपूजांपृथक्कृत्वाकुर्यान्नैमित्तिकींततः दमनेनहृदेपापुञ्जे
गंधाक्षतसमन्वितं जपमंगलनिर्घोषैः देवदेवेसमर्पयेत्

१३५ 135 ॐ देवदेव जगन्नाथ वांछितार्थप्रदायक हृदिस्थानपरापेत्वा
मात्मकामेश्वरीप्रिय इदं मत्तकं देवं गृहाणमहनुग्रहात
इमामसावत्सरीं पूजां भगवन्परिपूर्य मूलमंत्रं पुटितेनेवषट्मना
नेपूर्णामनुः एवं समर्घं देवाय प्रार्थयेत्हि समस्थापं मंत्रविकु
समालाभिः मंत्रारकुसुमादिभिः इमां सांवत्सरीं पूजां तवाल्लिगरु
डध्वजः वनमालायथादेवकौस्तुभं सततं हरिः तद्वद्दामनिर्कि
मालां पूजां च हृदये वह जानता जानता वापि मंत्रैः तेपमवार्च
नं तत्सर्वं पूर्णतां यातु त्वत्प्रसादात्माधव जितं ते पुंडरीकाक्ष नमः
स्ते विश्वभावन नमस्तेस्तु हृषीकेश महापुरुषपूर्वज मंत्रहीनं १३५
क्रियाहीनं भक्तिहीनं जनार्दन यत्पूजितं मया देव परिपूर्णं तद

लभे एवं संप्रार्थ्य देवेशं निपतेद्दंडवद्भुवि अथ संपूजयेद्भक्त्या
गुरुं वस्त्रादिकांचनैः स्वयं धृत्वाभ्यर्च्य वै धनैर्विप्रान्संभोज्य दापये
त् सारस्वमेधजं पुण्यमित्याह भगवाञ्छिवः पारणाहे न लभ्येत
द्वादशी घटिकापि चेत् तदा त्रयोदशी प्राप्या पवित्रं दमनार्पणे मा
धवे दमनारोपः स्यान्मधौ विघ्नजोपरि वैशाख्यां श्रावणे नानोक
त्यैवातदर्पणं इति चैत्रकृत्यं वैशाखे पौर्णमास्यां तु जलस्थं जग
दीश्वरं शुक्लैकादशीयावत्पूजयेत्सप्रहर्षितः तथा च गारुडे
निक्षिप्य जलपात्रे तु मासे माधवसंज्ञिते माधवं पर्चेपिप्यंतिदेव
नास्ति नराभुवि स्वर्णपात्रे तथा रोप्य ताम्रे चाम्रमये पिवा तोय प
स्यं योर्चयेद्देवशालिग्रामसमुद्भवे प्रतिमां वा महाभागास्तस पु

१३६ एषमंत्रं नके तस्माज्जपेच्छ सदा भूपतोपस्थं प्रजपेद्धरिं वीततापो
नरत्तिछ घावत्ताभू तमेश्रवं जेपः कालविकल्पोपमुक्तस्य मना

तमपतः गंधोदकमुत्तोपात्रे निस्य प्रज्याससमाप्य च अतिवाक्यादि
तेरात्रौ देवं नीत्वा निजासने पंचोपचारैः संपूज्य तीर्थे प्राश्य विस
र्जयेत् आत्मानं गृहदारादीन् तेन तीर्थेन पावयेत् द्वादश्यां तु
जलेरात्रौ मर्च्यं ब्रह्मह्रदोक्तः द्वादश्यां प्रजपेद्रात्रौ जलस्थं जल
शायिनं इति वैशाखज्येष्ठयोः कार्ये आषाढशुक्ले द्वादश्यां क्षीरा
ब्धिशयनोत्सवः कार्यो नत्यथा तव नाथ च्छिः स्यात्पौराणिकवाक्य
तः भविष्योत्तरे मिथुनस्ते सहस्रांशौ नस्वापयमयोत्तरिं वैस्नवे १३६
संभूपद्यनाथ च्छिस्तदा भवे भविष्योक्तप्रकारस्तु प्रोच्यते शय

नोत्सवे विधायमहतीपूजांविष्णुमभ्यर्च्यवैष्णवान् शौनकोक्त
प्रकारेणतप्तमुद्रांकधारणं कर्तव्यंवैष्णवैःसर्वैःसंप्रदायानुरोध
तः अग्निहोत्रंयथानित्यंवेदस्याध्ययनंयथा ब्राह्मणस्यतथैवेदं
तप्तचक्रादिधारणं श्रुतिस्मृतिशतैरुक्तमस्यप्रकारःप्रतन्यते बहू
चेत्परिशिष्टेपिप्रोक्तोयःशौनकादिभिः षोडशोपचारैर्भगवंतम
भ्यर्च्य ऋचात्रक्षरेपरमेव्योमञ्छन्नोमित्रःशंवरुणइत्येताभ्या
भ्यांचक्रशंखेचाभ्यर्च्यद्वादशाक्षरंमहितत्वयोरग्नेमन्वेप्रथमस्य
प्रचेतसः इत्येताभ्यांत्रानावादध्यात् वैश्वानरस्यसुमतौस्यामेत्य
ग्निंपरिचरेत् पुरुषसूक्तेनषोडशाहुतीर्हुत्वाभगवंतंपुरुषसूक्ते
नोपस्थायब्राह्मणा परजोदंडवन्निपेत् अथसुदर्शनमहाज्वा

१३७ लासूर्यकोटिसमप्रभ अज्ञानांधस्यमेनित्यंविस्मोमार्गंप्रदर्शय इत्या
दयः सुदर्शनायविद्महे महाज्वालायधीमहितन्नोचक्रःप्रचोदया
त् इतिचक्रधारणं पांचजन्यनिजध्वानध्वस्तपातकसंचयः त्रा
137 हिमांयापिनंघोरंसंसारार्णवपातिनं पांचजन्यायविद्महे पवमाना
यधीमहितन्नोशंखःप्रचोदयात् इतिशंखध्यानं यएवंकुरुते
विद्वानब्राह्मणःश्रोत्रियःशुचिः सर्वपापैःप्रमुच्यतेविष्णुलोकंस
गच्छति शंखपाण्यांचैववाधन्यांचक्रतीर्थेतथैवच शंखचक्रविधा
नेनवह्निपूतोभवेन्नरः इतिमुद्राधारणं निराज्यनरयोनेच्चारोप्य
रोमंचवेक्षमवेः गीतवादित्रघोषणाष्टवेनित्वाजलाशयं पुष्पांज १३७
लिप्रदायार्घ्यपानादुत्तारयेत्क्रमं तीरेष्विन्यासमाशास्महत्संदत्वो

प्रवेशयेत् धौतांघ्रिपाणिराचांतः कुर्यात्संकल्पमादितः न्यासं कृत्वा
थ देवं वैस्वर्णाधिमानुवाकतः तथा पुरुषसूक्तेन नोतनारायणेन वा
पंचामृतेन संस्थाप्य पूज्याभ्यर्च्य रत्नुत्तमे अतो देवेति मंत्रेण जले प्रस्था
पयेत्प्रभुं शेषपर्यंकवर्यस्मिन् कुणामणिगणामले श्वेतद्वीपांतरे दे
वकुर्हानिद्राकरणनमा अथ कृत्वा महापूजां गंधस्रग्धूपदीपकैः अ
नंतो वृत्लनत्पाद्यैः प्रशास्यानुग्रहं हे हरे सुप्ते त्वयि जगन्नाथे जगत्
सुप्तं भवेदिदं विबुद्धे च विबुध्येत प्रसन्नो मे भवाव्यय इति संप्रार्थ्य तं
स्वापयेत् गृहलीपमानिमान् श्वेतद्वीपे भोगिनाथे योगिनाथं स्थितं त्वपि
चातुर्मास्यव्रतेनुस्तां देहि लक्ष्मीपते मम लब्ध्वानुस्तांशं स्वहलीपथा
योषितभर्तृका चतुरो वार्षिकान्मासान्राघवेत्स्थापनावधिः इमं कारि

१३८ प्राप्तिपरमनिर्विघ्नं कुरुष्वाच्युत इदं व्रतं मया देव गृहीतं पुरतस्तव नि
र्विघ्नां सिद्धिमायातु प्रसादात्ते रमापते गृहीते ऽस्मिन्व्रते देव पंचत्वं यदि मे
भवेत् तदा भवतु संपूर्णं प्रसादात्ते गरुडध्वज इत्यभ्यर्थ्यो ऽथ देवाय शंखे
नार्घ्यं निवेदयेत् श्रावणे वर्जयेच्छाकं दधि भाद्रपदे तथा दुग्धमा
श्वियुजे मासि कार्त्तिके चामिषं त्यजेत् प्राणापभराचूर्णी चर्मीवुजं रवी
जपूरकं अपक्वाशिकमन्नाद्यं पक्वं सारं निवेदितं दग्धमन्नं मसूरं
चामिषं त्यजेत् रुच्यं नैटवशाजभं च फलमसूरादि वर्जयेत् निष्पा
वराजमाषांश्च मसूरांस्संधितानि च वृंताकं च कलिंगं च दग्धमन्नं
मसूरिका द्विदलं शाकधान्यं तत्सर्वं देवेन भक्षयेत् इति स्मृतेः १३८
चतुष्वपि च मासेषु हविष्याशी न पापभाक् हैमंतिकं सितं धान्यं मु

ज्ञापवातिलाः कल्पापकं गुञ्जीवाराः वाल्लुकं हेमल्लोकिको पष्ठिका
कालशाकं चमूलकं क्रमुकेत्तरत्त कंदंसेवचमामुद्गाख्यंवदधिस
र्पिषी पयोनुघ्नसारं चपनसं चहरीतकी पिप्पलीक्षीरकं चैवनार
गं चैवनीतितिडी कदलीकुवलीधात्रीफलान्यगुडमेक्षवं अतैल
पकं मुनयोहतिहविष्याणिप्रक्षते अन्यान्यपिग्रोगेषु कृच्छ्राद्या
निव्रतादिषु पात्वानोवहुमन्येतपथ्यासंभाविनोमयाजपहोमादि
कंतेषांफलंत्वामेतुनोपनान् अतैवश्रावणेमासिनक्षत्रेचापि
वैष्णवे तस्मादाराधनंतुत्वांनित्यनैमित्तिकोपमा वैदिकाः शृत्तहे
मेनरज्जांकुर्वेन्तितेनघ त्वत्साहस्यानुकारेणानिविन्नेनवुगात्रि
काः आराध्यारोप्यपूजायैदेवतायैपवित्रकाः आगमोक्तेनमा

१३९ रैणान्तस्यकर्त्तव्यतोच्यते हैमरौप्यताम्रसौमैः सूत्रैःकौशेयपट्टजैः
कुशैःकाशैश्चकार्पासैर्ब्राह्मण्याकर्त्तितैःशुभैः कन्यया वा पवित्र
139 स्यान्नपोश्चल्मादिभिःकृतैः स्नात्वा त्रिगुणितं सूत्रं त्रिगुणितं क्षे
त्यशोधयेत् अभिषिंचेत्पंचगव्यैरद्भिः प्रक्षालयेत्ततः मूलेनाष्टो
त्तरशतं गायत्र्यारामसेत्तया शंखोदकेनाभिमंत्र्यपवित्राणिवि
निर्मितेत् डुग्धदध्याज्यपवित्रामुत्रंपंचगव्यक्रमंविदुः आप्याय
स्वदधिक्राव्णोतेजोसिशुक्रमस्य गायत्र्यातोगंधद्वारांमंत्रा
स्तुःपंचगव्यकेमधुवातेतिगायत्रीक्रमःपुंचामृतेष्वा इतिसू
त्रशुद्धिः तत्रोत्तमंपवित्रंतुषष्ठ्यासहशतैस्त्रिभिः सप्तत्यास १३९
हितंद्वाभ्यांपवित्रंमध्यमंस्मृतं साशीतिनचतैनेवकनिष्ठ

तत्समाचरेत् अष्टोत्तरशतैरष्टाविंनवमत्र्यांशकेनवा जानूरुनाभि
पर्यन्तमुत्तमादित्रयंभवेत् अष्टोत्तरसहस्रेणवनमालांसमाचरे
त् उत्तमस्यपवित्रस्यहिगुणेनापिवाभवेत् आरभ्यमुकुटंयानुरु
त्रैर्विरचिताशुभा आपादलंबितामालांवनमालाप्रकीर्तिता प
जमानपवित्राणिभिःसूत्रैःसमाचरेत् वाधिवासनपवित्रकं कनि
ष्ठेनसमंकार्यंमध्यमेनसमंगुरोः अग्नेःपवित्रंकुर्वीतमध्यमेनसमंश्र
मे साधारणपवित्राणित्रिभिःसूत्रैःसमाचरेत् उत्तमेतुशतग्रन्थिपं
चाशद्ग्रन्थिमध्यमे कनिष्ठेतुपवित्रेस्यात्षट्त्रिंशद्ग्रन्थिशोभने ष
डविंशचतुर्विंशाद्द्वादशेतिचकेचन चतुर्विंशद्द्वादशाष्टाविंत्येकेमु
नयोविदुः अंगुष्ठपर्वमात्रेतुकुर्याद्ग्रन्थिमथोत्तमे तदर्द्धेनतदर्द्धे

१४० नमध्यमेचकनिष्ठके ग्रन्थीन्कुर्वीतसर्वत्रनूत्नान्समनोहरान्
नवैविषमसंख्याकान्ग्रंथीन्कुर्वीतकुत्रचित् विशेषमस्त्रेदाने
नकर्तुःस्यात्शुभंफलं पवित्रंकारयेद्धन्यानतस्मात्कुर्वीतशोभनं कुं
140 कुमारीवनेचैवकर्पूरेणविमिश्रितं तेनसंरंजयेत्सूत्रं अच्छाक्षरस्व
मंत्रितं ततोऽभिमंत्रणंकुर्यात्दृढंविलिखितमंत्रतः द्वादशाक्षरम
न्त्रेणवासर्वसाधारणास्मृतः त्रिग्रिहत्नमसत्रेस्यात्तद्देवाधिवासिके
ह्रिमध्यमेभिःमंत्रस्यात्कनिष्ठेनुसक्रान्स्मृतः इतिपवित्रलक्षणं
ततस्तानिपवित्राणिवेणावेपटलेशुभे संस्थाप्यस्रमवह्निणा आ
च्छाद्यपटलेनथा आनिसमितावेणींकुर्यात्स्पटशताकुशैः मंत्र १४०
येन्मूलमंत्रेणपंचगव्येनशोधयेत् क्षांतुकस्थ्यतरक्तुस्यामानसेस्मा

नमाचरेत् ततस्तुसर्वतोरक्षांकृत्वाग्नौहोमसमाचरेत् सहस्रंकुसुमैः
पूजामहापूजेतिकीर्तिता स्वयंतुभगवान्पूजांमहतींचसमर्चयेत् म
हास्नानंप्रकुर्वीत उपचारांस्तथैवच देवस्यसर्वतःस्थाप्यदंतकाष्ठं
जलंकुशाःमृत्तिकांचहरिद्रांचकोष्ठगोरोचनानिच पादुकोपानहा
च्छत्रंचामरंव्यजनंतथा श्रीघाटीनिचध्यान्यानिपृथक्स्थापयेत्तथा
दंडवह्लाणिपात्रेश्चस्तोत्रैर्नानाविधैरपि वैदिकैश्चजपैर्देवंपश्चा
वत्प्रतिबोधयेत् क्रियाल्लोपविघातार्थेपत्वयाभिहितंप्रभो मयैत
त्क्रियतेदेवतत्वतुच्छेपवित्रकं नमविघ्नंभवेदत्रकुरुनाथदयांमयि
सर्वथासर्वदाविष्णोममत्वंपरमागतिः उपवासेनदेवत्वांतोषयामि
जगत्पते कामक्रोधादयोह्येतेनमेस्युर्व्रतघातकाः अथप्रभ

१४१ जिद्देवेशपापबद्धेशाश्विकंदिनंतावद्रक्षात्वपापाकार्यांसर्वस्मात्स्यनमो
स्तुते एवंविज्ञाप्यदेवेशंकुरूपादेप्रणाम्यच कुर्वीतवेत्सवेसार्धंप
वित्रारोपणंहरेः कुंभेपणपात्रुनापूर्येसर्वतोभद्रकेशुभे संस्थापये
141 त्सुरतोविष्णोः तत्रस्तत्राणिप्रजयेत संवत्सरस्यपापास्यपवित्रीके
रणायमे विष्णुलोकात्पवित्रार्थं आगच्छेइहनमोस्तुते अनेनावाहये
त्सूत्रेमूलमंत्रपुतेनच उत्तमादित्रयेविद्यान्स्मरेदेवत्रयंतथा ग्र
णान्वेदत्रयंचैवध्यायेल्लोकत्रयंतथा प्रकृतिंचनपूर्वंसामाला
यांनिखिलात्मिकां द्युलोकंमोकुटेसूत्रेध्यायेत्तत्क्षत्रशालिनी
सर्वाभरणाचित्राणांसर्वदेवनमस्कृतः लावण्यपरूपविश्वात्मनज्ये १४१
ऋसूत्रेसमाश्रय सर्वलक्ष्मीकरश्रीशसर्वज्ञानमयात्मक नि

त्तिहृपद्विश्वात्तनमध्यसूत्रसमाश्रय ज्ञत्रिवेगाजगद्योनेग्रहः षेशम

न्निवसते कनीयोमेप्रभोर्देवत्तेजसांसूत्रमश्रय सर्वाधारधराहृप

सर्वकर्त्तःप्रजापतेः सर्वगात्रेषुसूत्रस्मिन्सान्निध्यंकुरुतेनमः सर्वा

लोज्वलाकारब्रह्माण्डब्रह्मरोचिषा मुकुटोत्तमसर्वांगाधारःसूत्रदु

हेहिमो प्रकृतेजगतःकर्त्री सर्वलावण्यरूपिणी श्रीसूत्रेनित्य

कल्याणिसान्निध्यंकुरुतेनमः उत्तमादीनिसूत्राणिक्रमादालम्ब

पाणिना मनुभिर्मंत्रयेद्देतःपूजयेन्मूलमंत्रितः ब्रह्माविष्णुमहा

देवाश्चैसूत्रेदेवताःस्मृताः ओंकारःसोमवह्नीचब्रह्मानागाःशशि

रविःशिवश्चविश्वेदेवाश्चनवसूत्राधिदेवता क्रियापौरुषीवीरा

विजयेशापराजिता मनोन्मनीजयाभद्रामुक्तिश्चत्रयधिदेवता

ध्यात्वावाहयाम्यतीक्ष्णगंधपुष्पाक्षतांकुरैः धूपदीपांतसांवृत्तैप
विचविबुधाम्पूजेत् अथदेवकरोविज्ञानपद्दसत्रसमुद्भवं वित
स्तिमानकेदारंवश्रीयान्मंगलात्मकं ओं संवत्सरकृतार्चायाः सं

पूर्णफलदायिपन पवित्रारोपणायेनकुरुकंधरायतेनमः ओं वि
सृतेजोद्भवं रम्यं सर्वपातकनाशनं सर्वकामप्रदं देवतवांगेधार
याम्यहं मूलसंपुटितादस्मादघात्सत्रंपवित्रकं नीराजयेत्ततो
देवंमंगलाघोषपूर्वकं नैवेद्यंविविधंदद्यात्तांबूलमनुलेपनं उ
पतिष्ठेत्ततोदेवंजीयमित्यादिभिस्तवैः मंत्रेनाथमहेशानंदेवदे
वंनिमंत्रयेत् आमंत्रितोसिदेवेशप्रातस्मिन्सुहभातम प्रातस्त्वांपू
जयिष्यामिसान्निध्योभवतेनमः निवेदयाम्यहंतुभ्यंप्रातरेतत्पवि

त्रकं सर्वेष्वां सर्वदा विस्मो नमस्तस्तु प्रसीद मे निपत्तेदं उवद्भूमो क्षि
स्वां पुष्पांजलिं पुनः पूजितान्मपि सन्त्रा णिकुंभेतं च पुनस्थितं त्र
ह्मणा सर्वतो रक्षेन्क वचेनावगुंठयेत्त रक्षेद्धा चक्रमंत्रेणान्हरेर्मे
नुनाथवा ब्रह्मणोभ्यो नमस्कृत्य गुरोपादौ प्रणम्य च गीतमंगल
निर्घोषैः कुर्याज्जागरणं ततः अधिवासविधिः प्रोक्ताकथितो ना
रदादिभिः इति पवित्राधिवासनं ततः प्रातः समुत्थाय ध्यात्वा देवं
यथोचितं नित्यं एजां ततः कृत्वा पवित्राणां तथैव च नीराजयेच्छ
नैर्दीपैः मंगलाघोषपूर्वकं स्तोत्रैस्तुत्वा विविधैस्तोत्रैः नत्वा देवंह
रिं तिं ततो मंगलनिर्घोषैः शंखतूर्यादि निस्वनैः गंधदूर्वाक्षता
पुक्तं दघाद्देवाय सत्रकं रामरामनमस्तुभ्यं गृह्णाणेदं पवित्रकं प

१८३ वित्रीकरणार्थायवर्षपूजाफलप्रदं पवित्रंकुरुमेनाथमन्मया
दुःकृतंकृतं श्रद्धाभवाम्यहंदेवत्वत्प्रसादात्सुरेश्वर मूलसंपुटि
183 तोह्येषपवित्रारोपणोमनुः अंगानिचावृत्तिदेवेभ्यस्तेनोदद्यात्स्वना
मभिः नैवेद्यंतुमहापूर्वंततोदद्याच्चभक्तितः निराजयेत्ततोदेवं
रमाकांतंहरिंमंगलं सर्वाज्यचामरैः धूपदीपैःदर्पणंदर्शयेत्ततः वि
विधानिचपुष्पाणिदद्यात्पुष्पांजलिंतथा प्रार्थयेद्देवदेवेशमं
त्रेणत्वायथाविधिः मणिविद्रुममालाभिर्मंदारकुसुमादिभिः
यत्सांवत्सरीपूजांतवाहंगरुडध्वज वनमालायथादेवकौस्तु
भंसततंहरिः तद्वत्पवित्रंतंतुभ्यंपूजांचहृदयेवहे जानताजा १८३
नतावापिनकृतंयत्तवार्चनं केनचिद्विघ्नदोषेणपरिपूर्णंतद

त्तु मे मंत्रहीनं क्रियाहीनं भक्तिहीनं जनार्दन यत्पूजितं मया देव
परिपूर्णं तदस्तु मे अपराधसहस्राणि क्रियन्तेहर्निशं मया दासोह
मिति मां मत्वा क्षमस्व पुरुषोत्तम निपत्य दंडवद्भूमौ भक्तियुक्तेन चे
तसा प्रणम्य देवदेवेशं तामशिष्यार्थ्य देवबुधः ततः पवित्रगुरवेद्या
ऊर्ध्वादिपूर्वकं अर्थं नेप जयेद्गन्धमाल्यवर्णं विष्णानुलेपनैः ब्राह्मणा
न्वैष्णवांश्चैव गोधूपधान्यादिनार्चयेत् भक्त्या संतोषयेत्तांश्च वैष्णमो
जनेकांचनैः मासपक्षमहोरात्रं त्रिरात्रं धारयेत्तथा एवं देवमत्र
दर्भैर्दिशकालाविवक्षया प्रत्यहे ध्यानकार्यादौ सत्त्राणां जयं कार्यं
मेन अभिषिंचार्घ्यतोयेन यनदैवनिवेशयेत् अर्थातदेवमभ्यर्च्य
विशेषात्सुगन्धचंदनैः नैवेद्यं विधिवद्दत्वा ततः सत्रं विसर्जयेत् सावस

१४४ रीम्भांपूजांसम्पाघविधिंचमनः व्रजेदानींपवित्रंत्वंविष्णुलोके
विसर्जित यावद्देवपवित्राणितावत्तिष्ठसमाहितः ब्रह्मचारीह
विष्णाश्री देवपूजापरायणः पवित्रारोपणंकालेनकरोतिकथंच
न तदाप्नुतेजपेन्मंत्रंस्तोत्रंचापिसमाचरेत् इतिपवित्रारोपणं
त्पादिश्रावणाह्निकं अथभाद्रपदेशुक्लद्वादशपाकर्णिकोत्सवः
कर्तव्यावैष्णवैः सार्धंशयनोत्सवंहिन तथाचभविष्योत्तरे प्रोक्तं
भाद्रपदेमासिएकादश्यांसितेतथा कटदानेभवेद्धिसोमहापात
कनाशनमिति शयनोत्सवेरीत्यानुदेवंनीत्वाजलाशयः कटदा
नोत्सवेकुर्वेदितिसंपूजयेत्ततः देवदेवजगन्नाथंयोगिगम्यनिरंज १४४
ने कटदानकुरुष्वाघप्राप्तेभाद्रपदेशुभे अनेनकारणिकावृत्तिं

दक्षिणांगे प्रकल्पयेत् महापूजां ततः कृत्वा पूर्ववत्स्वगृहं व्रजेत्
इति कोटिहोमोत्सवः इति भाद्रपदकृत्यं आश्विनस्य सितपक्षे दशम्यां
विजयोत्सवः कर्तव्यः स्वजनैः सार्द्धं सर्वत्र विजयार्थिभिः हनुमद्रू
पमाकार्णं दृष्ट्वेति जनकात्मजा आनंदपूर्णैः कपिभिर्विज्ञापि
तमुपस्थिते रथमारोप्य सुवेषं सर्वालंकारशोभितं सासितृणधनु
र्बाणपाणिं स्वक्तचरांतकं स्वलीलया जगत्त्राणाय माविर्भूतमजं वि
भुं रथैरश्वैर्गजैः पद्भिः सौमित्रीसुग्रीवादिभिः कृतराजोपचारैस्तु
शमीं प्रति समानयेत् शमीश्च हवनं कुर्वन् इति संकल्प्य पूजयेत् वि
ष्णुधर्मोक्तमार्गेण पात्राणि विधिवत्सिद्ध्यै शमीपुष्पैः सिताक्षतैः म
न्त्रानाममयंकरः अर्चयित्वा शमीं विष्णुमर्चयेच्च ततः पुनः शमीप्रा

१४५ मपूतेपायंशमीलोहितकंटकी धात्रिअर्ज्जुनवानानारामस्यप्रिय
वादिनी कारिष्यमाणमोपयात्रायथाकालंमुखंमया तत्रनिर्विघ्नक
र्तात्वंभवश्रीरामपूजिते गृहीत्वाशाखांश्रिद्धाश्चनुवानरैःकेश्विद्रक्ते
मुखैर्भाव्यकोशलेन्द्रस्यतुष्टये निर्मितागक्षसादेस्मावैरिणोजेत
तीतेले रामराज्यंरामराज्यंरामराज्यमतिष्ठवत् आनीयस्थापये
त्स्वस्थेदिव्यसिंहासनेविभुं ततोनीराज्यदेवेशंप्रणमेद्दंडवद्भुविए
वोपभुंक्तवस्त्रादिधारयेत्स्वजनैःसह इतिविस्मृयमाणेतोआश्विनि
काल्य कार्तिकवर्जयेत्तैलंकार्तिकेहिद्दलेत्स्रजेत् वीजमेवसमु
द्भूतेहिद्दलेचांकुरंविना दृष्टप्तेपत्रसमस्येषुहिद्दलेत्तन्निणाघ्नेत मा १४५
षमुद्गमसूराश्वचणकाश्चकुलत्थकः निष्पावाराजमाषाश्च

145

आटकेषांहि दुर्लभम्ते आरभ्यैकादशीं शुक्लां आश्विनस्यतुजागरं
प्रबोध्यैव प्रकुर्वीत सर्वं स्कन्दाहि जोत्तमः जागरं कार्तिके मासि यः क
रोत्यहरेर्गृहे दामोदराग्रे विप्रेन्द्र गोसहस्रफलं लभेत् कार्तिकेप
श्चिमे यामे स्तवं गीतं करोति यः वसतेश्वेत्र वैकुंठपितृभिः सहना
रद नकरोति हि यो मूढः कार्तिके हरिजागरं स याति नरकं घोरमि
तिपद्मेविधानतः नीराज्यशंततः सायात्त विधिवत्तुष्टयेहरेः व्रतव
रेत्तयाकिंचित्त्यक्त्वोर्जे महिमासिके अव्रतेनक्षिपेद्यस्तुमासंदा
मोदरप्रियं तिर्यग्योनिमवाप्नोति त्याद्विवाहे विधानतः अथकार्ति
कभक्तार्के कृत्वा तत्पाकधारणं प्रयत्नयुक्तप्रकोणाग्रमारोप्यमा
धवं विधायमहतीं पूजां विप्राभ्यर्च्य वैष्णवान् वाद्यघोषेणम

१४६ हत्वा देवं नीत्वा जलाशये धौतांघ्रिपाणिः कुर्वीत संकल्पं वैष्णवैः सह
एवं गुणविशिष्टायां बोधिन्यां महेशपत्तेः कुर्वे प्रबोधनमसमो वा णहो
क्तेमन्त्रं जपेत् ब्रह्मेन्द्ररुद्राग्निकुबेरसूर्यसोमादिभिर्वन्दितवन्दनीय
146 बुध्यस्व देवेश जगन्निवास मन्त्रप्रभावेन सुखेन देव इयं तु द्वादशी
देव प्रबोधाय विनिर्मिता त्वयैव सर्वलोकानां हितार्थे शेषशा
यिना त्वयि सुप्ते जगन्नाथे जगत्सुप्तं भवेदिदं उत्थिते चेष्टते सर्वं
उत्तिष्ठोत्तिष्ठ माधव इदं विष्णुरनेनोवृत्त्यापादुत्थापयेद्विभुं हेहि
रण्यगर्भेति च प्राजापत्यं पठेत्तथा गायत्रं वैष्णवं सूक्तं मन्त्रोद्दि
वात्रं चेत्थिविति उत्तिष्ठोत्तिष्ठ देवेश योगनिद्रां विहाय च अनेन १४६
मन्त्रेणोत्थाप्य घंटावाद्यत्रनिःस्वनैः नीरेसमुपविश्य पेशं महानुरा

हमर्घंयेत् सोप्यावदन्मकरप्योभगवान्प्रवदः प्रेममास्मितेननयनो
ब्रहदेविजंभत् उत्थापविश्वविजपापचनोविषादेमाध्वीगि
रपेनयना ब्रह्मःब्रारणाः इतिपुष्पांजलिंदत्वासहक्रमाथर्वेणा
जपेत् स्नापयेद्राघवेपंचामृतैःपुष्पसक्तैः निराज्यमंत्रेवि
न्यस्यवस्त्रालंकारावेदनैः धूपदीपादिव्यान्नंतांबुलैस्तोषये
त्प्रभुं एवंकृत्वामहाएजोग्नहोत्वासाक्षतेजले प्रतिमासंव्र
तानुक्ताएघवायनिवेदयेत् अनुष्ठितान्मयानानाचान्नुर्मास्य
व्रतान्प्रभुं संभूतपातकस्यांतोराघवःप्रीयतांमम एवंव्रतान्य
र्पयित्वान्तर्वीतपरमाहनः श्रुतिस्तुत्यावरंवेदिव्योध्यमानेमा
पतिं जयजयेत्यादिवेदस्तुतिः स्वस्त्यस्तुविश्वस्यखलः प्रसी

१४७ दत्तो ध्यायेत्तुमृत्तानिशिवंमध्योधियामनस्त्वमद्रेंभजतांददयास्य
247 जे श्रावेश्यताभोमतिरप्यहेतुकी इत्याशिषपः सममर्थ्यौगी
तवाघजयस्तवैः रथमारोपयेद्धिसृंजनानांनेदयन्मुहुः रथा
रूढेमहाविस्मयेकुर्वंतिजयस्तवं एवंतेखिलपापेभ्योमुक्ता
यांतिहरेः परंपुरंसैव्यादिकंपानंतुहेममारकतकिरणैः किंकिणी
जालमाला रत्नौघैमौक्तिकानांसवितानमणिभिः संभृतेश्चै
वहारैः हेमैः कुंभैः पताकाभिश्चवतारुचिभिः भूषितैः केतुमुख्यैः
छत्रैश्चैलैशवद्घोडुरितहरणाहरेः पातुजेत्रोरथौघः पलाय
ध्वंपलाध्वंरेरेदितिजदानवाः सोस्मणायलोकानांरथारूढो १४७
नकेसरीरइत्यादिविश्रुधमींक्रमंत्रैः संस्तोध्यमारं प्रसारमालां

नहरेगौहीयाद्भक्तिभावितः देवदेवमहादेवदेवदेवाखिलेश्वर
वरदेशाखिलंविश्वंरस्सरमापतेः नत्येवाद्येभीगावत्ते घंटावाद्यज
पुस्तवैनैः ध्यातयेत्स्वंदनंविश्नोः पुरमध्येसमंततः रथस्याकर्षणांपू
र्वेपुरतोदैत्यनायकाः ततःपुरासिंहसंघामुनिगंधर्वमानवा या
वन्त्यश्चानिरामस्सारथस्याकर्षणान्नरः करोतिक्रतुभिस्तानितुल्यानि
नरनायकाः रथेनसहगाछेतिपरतःपृष्ठतोपिनः महाविष्णुसमा
हेतेभवन्त्यप्रिभवाअपि श्रीरामरस्यशोभायपयेकुर्वंतिवदंतिच ज
येतिचस्रनर्येवतेषांलोकासनातना रथस्थितोनरैर्यस्तुपूजितोम
धुसूदनः ददातिवांछितंतेषांमतेचपरमांगतिं दोलायमानंगो
विंदमाधवेमधुसूदनं रथस्थंवामनंदृष्ट्वापुनर्जन्मनविद्यते र

१४७ यस्यं येन गच्छंति स्व समभावेन जनार्दनं विप्राश्च वेदविद्वांसो विज्ञेया
श्वपचोपमा एकांगृहागतोयाति रथस्थः श्रीनृकेसरी एजानैर्निः
147 प्रकर्तृव्याविनशाप्यविवर्जितैः अनर्चितोपदायाति प्रसादान्स्वाग
हाद्गरिः पितरस्तस्य विमुखो यावत्संवत्सरं नृपः। द्वितीयोपि मुक्तिमापा
ति रथमात्रापरायणाः निराजनेन गीतेन जायते मंडलेश्वराः ।
यात्सवस्य माहात्म्यं कलौ वितनुते हि यः सशैलवनसम्पाद्यांते
नवद्वताववसुंधरा इति पद्मपुराणोक्तं भीमपिन्वारथाग हे ग
त्वा नीराज्य देवेशं शपीतराघवं स्मरन् इति रथमहोत्सवः पो
र्णिमास्यां तु कार्तिक्यां कर्तव्यं द्वीपोत्सवः इयादनेन मंत्रेण १४७
स्वदीपांश्च स्थालये कीटाः पतंगाः मशकाश्च वृक्षाः जलेस्थ

लेपविचरंतिजीवाः इच्छाप्रदीपेनचजन्मभागिनोभयंतिमत्यंख
पचापिविप्राः इतिविष्णोत्सवः इतिकार्त्तिककृत्यं मार्गशीर्षेएक
भक्तंकृत्वायोभ्यर्च्चयेद्धरिं भोजयित्वाद्विजान्भुक्तस्यादित्याहक
लिप्रियः नक्तव्रतेनयोमासंमार्गशीर्षंहरिप्रियं नयेत्सोनरो
यातिविष्णुलोकंसनातनं इतिमार्गशीर्षकृत्यं पुष्यस्यैकादशी
मुक्तमारभ्यस्थंडिलेशयः मासमात्रंरहुप्रीत्यैद्विवारंस्नानमाचरे
त् त्रिकालमर्चयेद्रामंभक्तभोगाजितेंद्रियः माघस्यद्वादशीपु
ण्यापावत्पुण्यफलप्रदा मासमर्द्धंवादशाहंवात्तर्द्धकं कृत्वा
यातिहरेस्थानंप्रजोंदध्योदनात्मये विप्रान्निवेदितान्नेनपश्च
वंदेववतांतरं पितृभ्यश्चैवतद्दद्यंतदान्नंस्यादकल्पते पितृशेषं

१४८ तुभ्योदय्यानहरायेपरमात्मने येतोघाःपितरास्तस्यभवंतिक्लेशभागि

नः गीतवाद्यैन्नृत्तैर्भक्तैर्दधिभुक्तैःसमेतनयेत् अर्घंपित्वाहरेर्भक्त्या

प्रसादमानयेत्ततः यःप्रसादंहरेर्भक्त्यापात्राल्लातिप्रहृष्टान्त्विच भुन

क्तिवैस्सर्वैःसार्द्धंसोनंतफलमश्नुते इतिपांचरात्रेमाघपुष्पपाद

ध्योरनोत्सवः तपस्यपौर्णमास्यांतुकृत्वासहोमभक्तिकोत्सवःव

सतेचप्रकुर्वीतपरमानंदरूपिणे प्रभातेविमलेजातेप्रसन्नेहेमा

ल्किरोदये कृत्वावावपकेकर्मसंतर्प्यपितृदेवता वंद्यपश्चादोलि

काभूमिंसर्वभूतोपशान्तये वंदितासितिहेंद्रेणब्रह्मणाशंकरे

णाच अनंतत्वपाहिमांतेभ्योभूतेभूतिप्रदोभवः प्रातर्वसंतस १४८

मयेरमणीमायाअभ्यर्च्यवंदनारसालमदुप्रवालैः प्राश्यांति

चूतकुसुमानिनिवेधदेवंसंतोषयेद्धिविप्रगीतविनोदनृत्यैः मं
डितेचार्चितेसुहृदे उपलिप्तेगृहाजिरे चतुष्ककारयेद्धेष्ठचपके
श्वास्मनैःशुभैः तन्मध्येस्थापयेत्पीठंशुक्लवाचरसहं अग्रतः
पूर्णकलशंस्थापयेत्पल्लवैर्युतं आसनेचोपविश्यसब्रह्मघो
षेणभारत अभिषेकःसकर्त्तव्यःसहृद्भैश्चूतपल्लवैः कुसुमैश्च
नवैःस्रस्यवसंततत्वपल्लवं संप्राशयामिसुखवदमाशुणरोगपव
द्धनं पेपिवेत्तिवसंतादौचूतपुष्पंसचंदनं सम्यकुहदिस्यका
मस्यएजोकुवैतितेजनाः अनंतरंद्विजेन्द्राणांच्युतमागधवंदि
नो रथादानेयथाशक्त्याकामान्स्माप्रियतामिति ततोभोजन
वेलायांश्रुतेप्रागेवनहिने प्राशयेत्प्रथमंचान्नंततोभुंजीतका

१४९ मतः सायं चतुष्कोणश्वेतछत्रपीठस्थितान् शिशून् नवालकुंभांश्च
साक्षतान् पल्लवैरभिषिंचयेत् एवं यः कुरुते पार्थ शास्त्रोक्तं फाल्गु
149 नोत्सवे मम प्रसादाश्च सिध्यंति तस्य सर्वे मनोरथाः वृत्ते तु चार
समये सिते पंचदश्यां प्राप्ते वसंतसमये समुपस्थिते च संप्राप्य चूत
कुसुमं सह चंदनेन मर्त्यो हि पार्थ पुरुषोत्तमं खीस्मात् इति भवि
ष्योत्तरे श्रीभगवदुक्तो वसंतोत्सवः इति फाल्गुनकृत्यं अधि
मासे तु संप्राप्ते स्नात्वा दीनापतिं हरिं एवं गोचाज्यसंयुक्तं त्रयस्त्रिं
शदपूपकं दद्यात् हे देव विष्णो श्रोत्रिय पापकुंडविते नष्टपंचक
रोति शिष्यं प्रदेपद्वादशमासजं इति भविष्योत्तरे अधिकमास १४९
कृत्यं द्वादशस्वपि मासेषु पक्षयोरुभयोर्हरिः पिंडान् सर्वेषु

कर्त्तव्यः एकादश्यांतु जागरणं दशम्यांपुनरुत्थाय प्रक्षालितमुखादिको
व्रती देवार्चनक्रियां कृत्वा कुर्यात्संकल्पमादृतः दशमीदिन
मारभ्य करिष्येहं व्रतंतव त्रिदिनं देवदेवेश निर्विघ्नं कुरु केशव
इत्युक्त्वार्पयेत्पुष्पाञ्जलिं श्रीरामपादयोः शंखोदकेन संकल्प
प्रणमेद्दण्डवत्प्रभुं इति दशमीसंकल्पः एकादश्यांचवणीघैर्नि
वृत्ते दन्तधावने स्नात्वा देवार्चनं कृत्वा व्रतसंकल्पमाचरेत् एका
दश्यां निराहारः स्थित्वाहं परमेहनि भोक्ष्यामि पुण्डरीकाक्ष शरणं
मे भवाच्युत इति चाञ्जलिपात्रेणार्पयेद्देवं लब्ध्वाज्ञां ततः गृही
त्वौदुम्बरं पात्रं वारिपूर्णं उदङ्मुखः उपवासं गृहीत्वाथ मन्त्रपूतं
जलं पिबेत् इत्येकादशीसंकल्पः कृत्वा चावश्यकं सर्वं द्वादश्यां

१५० व्रतमर्पयेत् अज्ञानतिमिरांधस्य व्रतेनानेन केशव प्रसादसु
150 मुखो नाथ ज्ञानदृष्टिप्रदो भव: इति द्वादशीसंकल्प: भविष्यो
क्तप्रकारेणाकुर्याद्वै त्रिदिनं व्रतं प्रसिद्धत्वान्नतदस्माभि: कर्तव्य
न प्रपंचितं प्रसिद्धत्वोक्तनैवाच्यतेतं यथ विस्तरभीतित: प्रसिद्धस्या
प्रसिद्धस्यास्य प्रसिद्धस्य विस्तर: चैत्रादिषु कृतोस्माभि: कर्तव्य
स्य शानुष्ठेय ब्रह्मानंदैनिमग्नस्य वाप्यतस्यास्थिरमन: त्वत्पाद
पद्मवंदनपद्यास्याज्ञानकोपते: न कामतायोनमोस्तिमपत:
प्रकाशिता सार्चनचंद्रिकेयं तुष्टा भवत्वेष कृतेन तेन यस्मात्व
दन्यो न तिराम चंद्र: संसारदावानलतापशान्त्ये श्रीरामचंद्रार्चन १५०
चंद्रिकेयं एषासंहितामागमुपाश्च पद्धि:भैवादिभिर्निर्मितेमो

१५१ षधाद्यः पटलैः पंचभिः प्रोक्ता श्रीरामार्चनचंद्रिका आनंद
वननाम्ना हि यतिना हरितुष्टये इति श्रीमत्परमहंसपरिव्राज
151 काचार्यश्रीमन्मुकुंदवनश्रीचरणशिष्यानंदवनविरचितायां
श्रीरामार्चनचंद्रिकायां पंचमपटलः समाप्तः ५ सेपरीम्
श्रीरामचंद्रायनमः सम्वत् १८३१ मार्गवदि चतुर्दसी · च ·

अङ्का ४७२२

५० द्विपत्रव